

Houston Stewart Chamberlain: A zsidók megjelenése a nyugati történelemben 1. rész
A MAGYAR ZSIDÓKÉRDÉST KUTATÓ INTÉZET KÖNYVEI

Fordította és előszóval ellátta:

F. Papp Zoltán

Budapest, 1944.

Bethlen Gábor Irodalmi és nyomdai r. t. nyomása

ELŐSZÓ

A ZSIDÓK MEGJELENÉSE A NYUGATI TÖRTÉNELEMBEN

A zsidókérdés

Consensus ingeniorum.

Benső érintkezés

Ki a zsidó?

A vizsgálat tagozódása.

Az izraeliták keletkezése

Egyiptomi tartózkodás

A szíriai.

Idegen feleségek

Az amorita.

Összehasonlítható számok.

A faj bűntudata.

A szíriai ember.

Homo europeus.

Homo arabicus.

Homo judeus.

A szemita vallás.

Materialista eszmék

Izrael és Juda.

A zsidók keletkezése.

Az új szövetség.

A próféták.

A rabbinus.

A messianizmus.

A törvény.

A tóra.

A zsidóság.

JEGYZETEK I.

JEGYZETEK II.

ELŐSZÓ.

Voltak és vannak emberek, akiknek az ég megadta, egyéniségüket egy élet diadalává legyenek. Ez egyéniségek, mint: Petőfi, Arany, Széchenyi, Cromwell, Carlyle, Goethe és Schiller, Szt Ágoston és Szt. Ferenc, Mahatma Gandhi, jellemük nagyságával, eszméik tisztaságával, meggyőződésünk sziklaszilárdságával, hitük rettenthetetlenségével segítik a népeket, de legelső sorban nemzetüket harcukban. Egy ilyen nagy, századokat bevilágító egyéniség: Houston Stewart Chamberlain. E férfi szellemi, erkölcsi ere jenek, vallásos meggyőződésének nemes megfeszítésével egy roskadozó világnak feszíti vállát, hogy feltartóztassa bukásában, felébressze erkölcsi érzését, öntudatára hozza azt az isteni küldetést, melyről már-már megfeledkezni látszik, hogy a nagy, szent ideálok újra életrekeltésével tükröt mutasson a szibarita vázú világ elé. Chamberlain az eszmék hőse. "Hős mint Carlyle mondja aki a dolgok benső lényegében él, az igazban, az isteniben és örökben, amely mindig létezik, legtöbbszörre láthatatlanul, az időleges és köznapi mögött. Az ő élete a természet szívének dobbanása, " akinek lelke az isteni élet minden megnyilvánulásának tiszta tükörképe, ható valósága. Aki lényének egész mivoltával, annak ezer idegszálával érzi azoknak az isteni öröknek erejét, indíttatását, amit mi közönséges emberek csak homályosan sejtünk. Mintha a mennyország tornácában állna és onnan szólana hozzánk érthető nyelven. Mint gyűjtőlencsén bocsátja keresztül lelkén a szertefutó isteni sugarak kévét, hogy szemünkbe csapja, felébressze a dolgok látszatán belüli valóságot. Föltépje lelkünk ajtaját és a dohos, fülledt, gondozatlan, idegen szeméttel telehordott szentélyt kacagó napsugárral töltse meg, hogy kinyissa, elvezesse az Élet ablakához és ahonnan dús kalászt termő rónaság integet, melyet az, életei adó ezüstös folyó koszorúz, miben az eszmény fonséges napja fürdik.

A hétköznapi élet poros országútján haladva, az ő karjára támaszkodva úgy érezzük: templomba érünk, templomba, ahol le kell vetnünk mindazt, ami elcséplelt, ami megunt, hogy az idealizmusnak azt a világát, melyet ő feltár előttünk, megértsük. Valóságok, életigazságok, hatalmas, életet adó, társadalmi berendezkedést tápláló, megtöltő, mozgó eszmények és örök eleven forrásait teszi szabaddá, a mindenki kincsévé, életkinccsé. Lelkében, mint minden nagy ember lelkében, századok, korok kijegecesedett tiszta eszménye lép elénk. Kirobbanása azoknak a nagyszerű vágyódásoknak, amelyek milliók lelkében élnek és élni fognak. Földalatti öröknek utáni hegyek formájában való kibontakozása: ez Chamberlain! Hát ki kell jelentenem, hogy Chamberlannel, mint igazi nagysággal szemben nem tudok eléggé tárgyilagos lenni. Nem tudom magamévá tenni azt a sémita vaskalaposságot, azt a szellemi szűkkeblűséggel, melyet az irodalom tárgyilagosságnak nevez; mert szerintem a szellemi nagyság megértéséhez sohasem ez az út vezet.

Egy embert nagyságában, küzdelmének hősiességében, eszméinek tisztaságában csak akkor és úgy tudunk megérteni, ha lelkivilágába költözünk, az ő szemével látunk, az gondolatával gondolkodunk, azaz feloldódunk benne. Természetesen azonban, hogy mint minden embernek lehelnek és vannak hibái, tévedései, de a kritika mindenáron való hajszolása, az a minden l: gondolatot, eszmét formákba szorítás nem lehet a megértés útja, csupán homorú

tükör, melyben a pedáns, mindent lekicsinylő, de semmit meg nem értő szellemünk torzképet látjuk. Tehát nem azzal az esendő emberrel kívánunk találkozni, aki két benukt karral élt egykor bayreuthi magányában, aggódva leste a népek harcát s függött hazája sorsán aggódó szívvel, hanem azzal a géniusszal, akinek harcra, soha meg nem alkuvó szelleme küzdött a sötétség birodalma, annak ezer rabszolgahada ellen; nem azzal, aki a test kínjával vonszolta az élet igáját, hanem a prófétával, aki e szavakkal jelölte ki a keresztény világ küzdelmének útját, "Belső erkölcsi megújulás!" Tehát nem politikai jelszavak kába útvesztőjén, hínáros világában tétovázó akarat, hanem lelkekből fakadó, lélekből táplálkozó, öntudatos célirányos faj érőknek egy új, nagyszerű világ eléréseért való megmozdulása.

Chamberlain 1855-ben született Angolországban, régi angol, előkelő családból. Atyja tengerésztiszt, aki egész életén ál küzd a természet erőivel: széllel, viharral, lankadatlanul, megújuló erővel. Minni annak a tengerésznek szemé a verőfényes napsugárban, éppúgy, mint a sötét viharban a delejtűre tapad, így e férfi is. amint kikerül az élet tengerére, először talán öntudatlanul, azután biztos tudattal, egy nagy, hatalmas életeszmény útmutatóján halad. A testben gyöngye gyermek úgy látszik atyja harci készségét örökölte, mert egész élete küzdelem ezernyi nyílt és titkos ellenséggel. A nyugodt, boldog családi élet derűje még gyermekéveit sem aranyozta be. Édesatyja a tengereket járja, így a fiú évenként csak egyszer látja. Édesanyja, mint féléves gyermektől búcsúzik el örökre. Az anyai tej helyett, a sors örökös harcra nevelő hatását kell ízlelnie, s annak az embernek, kinek szívében annyi a szeretet, rajongás, a szülő áldozatos személete helyett a nagyanya, nagynéni odaadó, de amant pótolni sohasem tudó gyöngédségén kell felnőni. De a sorsnak kifürkészhetetlen végzettségére talán éppen ez által adta meg e nagynevű emberi élele lehetőségét. A család, mint az angol főúri családok legtöbbje világjáró, így a kis Chamberlain 1856-ban már Versaillesben van. (1856- 1863.) A francia iskola, az angol és német nevelők, mint három nemzet képviselői harmonikusan egészítik ki egymást a gyermek lelkének formálásában és alakításában. Az 1866-iki portsmouthi, 1867-ki chelsehami iskolák bár alig jelentenek többet, külsőleg, mint egyszerű kilométerjelző táblácskák a nagy országúton, de egy fejlődő élet küszöbén van annyi jelentőségük, mint a kis palánta számára annak a parányi porszemnek, amely titkon táplálja a még gyenge szervezetet. De ránk köszönt az 1870-iki év, mely határjelzőként emelkedik ki az eddigi szürke viszontagságaiból.

Beteg lesz s nevelőszülei, hogy a már akkor még ilyen formában fel nem ismert idegzavart meggyógyítsák Emsbe viszik. Ettől kezdve a test kisebb-nagyobb megszakításokkal gyötrődik, de az emberi élet a test földhöz kötöttségének, gyarlóságának, a lélek fejlődésével, ifjúságával vívott nagyszerű harcát mutatja be. Mintha a biblia "a lélek kész, de a test erőtlen", nagyszerű bemutatkozásával állnánk itt szemben. Az emsi év tehát választóvonal, ment innen kezdve künn a viharban hanykolódó kis csónak a biztos rév felé tart. Ekkor hagyta el örökét az ifjú Chamberlain Angolországot, ahova már, mint csak rokonlátogató tért vissza s szűnt meg angol lenni, s lett német, bár a német állampolgárok sorába hivatalosan csak 1916-ban került. Hontalan lett és sokáig, mint az élet keresztjét hordozta a hontalanság súlyos terhét. De, ahol árny, ott a fény is. ő maga is azt mondja: "Már fiatalon arra törekedtem, hogy az elveszett haza helyett, egy világot teremtsék a magam számára, egy saját hazát, ahol magamat művészekkel, költőkkel, gondolkodókkal, kutatókkal, álmodókkal, feltalálókkal, hősökkel, szentekkel tudjam maga körülvéve, s ezekhez még értékelhetően jelenlevő szeretettel, de mindezt körülöttem úgy lezárva,

lekerekítve, hozzáférhetetlenül, mint az Argyronéta vízipók, mely golyóformájú levegőcsöppjében a víz közepén kozmoszát magával viszi, a környezettől úgy elválasztva, mintha levegőtakarója át járhatatlan gyémánt volna. Ez elkülönülésből és kiválásból támadt az a bensőség lelkemben, amit szült és táplált a kitartó, de leginkább öntudatlan elmélyedés, a szemlélődésnek bizonyos magassága és tisztasága, mert semmi közepszerű, vagy mindenesetre kevés ehhez hasonló hatott rám zavaróan. Ha szabad könyveimről így ítélnem: méltók arra, hogy megíródtak, úgy ezáltal kimutattam különösségüknek eredetét. Ez eredet pedig mindenesetre összefügg gyermekkorom fejlődésével."

Tehát a kicsiny magot a forgósél elragadja és viszi egy új világ és új haza felé. Ne higgye azonban senki, hogy Chamberlaint csupán a külső körülmények tették azzá, akivé lett. Chamberlain adva volt, s a külső körülmények hatása alatt sem lehetett mássá. Ezek legfeljebb jótékonyan hatottak fejlődésére. "Mert vajon a tövisről szednek-e szőlőt, vagy a bojtorjánról, fűgét?" Az alig tizenöt éves gyermek már szenvedélyesen szereti Shakespearet. Mintha a napsugár a kis virágot húzná az ég felé...

A beteg gyermek mellé tanítót keresnek, hogy tanulmányait folytassa, a sors Ottó Kuntze, egy stralsundi teológust rendeli mellé. E férfi van hivatva felnyitni azt a kaput, melyen keresztül egy mesebeli világ tárul a gyermek elé. Kuntze a maga német alaposságával tanítja, neveli őt. Azt hiszem, ha nevelője nem német, de francia, a lírai költészetben lelt volna forrongó lelke kielégülést. De Kuntze volt mellette, tehát a természettudomány által vélt az örök talányhoz közebb jutni. Különben is a gyermekben, mint minden. nagy embernél, korán megnyilvánul a természet iránti szeretet. Lenyûgözi az a hatalmas érzés, amit közönségesen természetimádásnak szeretünk nevezni... A mindenség lehelletét érezte mindenütt, amerre járt, mezőkön, bérceken. Bámulta a csillagokat, olvasott belőlük. Csillagkártyájáról lenézi az ég csillagainak állását, beszél hozzájuk, várja Aldebrant hosszú éjszakákon keresztül. . . Jobban szereti az embereknél, s milyen megható, midőn a meglelt férfi önvallomásában ezt írja: "Éreznem kellett: a gyermeknek mégis igazsága volt, szívéhez közelebb állottak a csillagok, mint az emberek. Van ebben a korai természetimádásban valami megható; olyan ez, mint a naiv őseMBER istenimádása.

Érzi öntudatlanul az örökkévalóságot önmagában és a rajta kívül álló világban; érzi, hogy az ő arasznyi létén túl van valami, ami nem múlandó; ez lenyûgözi lelkét. . . megindultságában leborul a földre, imádja azt, ami állandó kísérője: a nap, a csillag. Ilyesféle transzcendentális érzéstől áthatva természettudományos kutatásaiban lel örömet, majd keresve az örök rejtély nyitját, sötét szobájában a nyitott ablaknál órák hosszat ül a csillaggal hímzett égboltra figyelve. Egymás után kérdezi azt a sok, fényes világot: "Ki vagy te? ... ki vagy te? ... s azután befele tekint, abba a még csodálatosabb, szebb világba és kérdi: "Ki vagyok én? ... ki vagyok én? . . . és mind a két kérdés válaszolatlanul maradt.

Három évig tanította Kuntze Chamberlaint. E három év csodálatos átalakulási hozott, mert a germán szellemnek, kultúrának, léleknek világa tárult ki előtte, Schiller, Goethe, Kant szellemé ejtette hatalmába. Olyan óriási volt a hatás, amit e nagy szellemekkel való érintkezés kiváltott, hogy az a még félig férfi, félig gyermek e szavakkal ad kifejezést elragadtatásának: "Odaadnám a fél karomat, ha német lehetnék!"... s mily csodálatosak a sorsnak útjai, mire a férfi révbe fut, amikor már nemcsak lélekben és gondolkozásban, de

törvény szerint is német lesz, elveszti bal, majd jobb karját. 1874-ben a tanítvány és mester elválnak egymástól, de az a benső barátság, az érzelmek, gondolatok harmóniájából szövődő lelki kapcsok sohasem szakadtak meg. Útmutatásai az egykori tanítónak, a már fölötte messze kiemelkedő tanítványt mindig örömmel töltik el.

Chamberlain 1879-ben Genfben ment, hogy ott az egyetemen természettudománnyal foglalkozzék, azt híve, hogy ott, éjt-napot betöltő, idegeit teljesen felörlő munkában megtalálja önmagát. De nem így történt! Annak a nagy léleknek, aki kinőtt minden körletből, akinek bilincs volt a sablon, nem lehetett egy szűk világban mozgó szaktudomány éltetője. Lelkének szárnyait nem nyirbálhatta meg, neki repülni kellett! S bár közvetlenül idegeinek súlyos megbetegedése miatt kellett természettudományos kutatásaival szakítani, mégis lelkének hajlamossága, egy nagy, egész világ gazdagságába, fönségességébe való elmélkedés predestináltsága szabja meg szellemi működése irányváltatásának útját. A laboratórium zárt levegője kalitka volt a napsugárra, magasságba vágyó sasnak. 1881-ben megszerezte mégis a bakkalaureátust és kísérletei alapján megírta első munkáját a "Növényekben felszálló nedvekről. E munka azonban nem volt még az igazi Chamberlain bemutatkozása, talán sejtetni is alig engedi azt a szellemóriást, mely a Grundlagen des XIX Jahrhunderts-ben lép elénk.

Az 1879-ig terjedő genfi éveknél nem is ez a munka adta meg a jelentőségét, hanem az a látogatás, melyet 1882-ben Bayreuthba tett, hogy Parsifálnak első előadását meghallgassa. Wagner Richárd iránt érzett szeretetének, elragadtatásának érzelmeire itt ragyogott először a boldogság napja. Ez út tervének szálai már 1875-ben kezdtek szövődni, mikor Interlakenben megvette a "Nibelung gyűrűjének" szövegét. Az első olvasás után meg volt pecsételve kettőjük: Wagner Richárd és Chamberlain viszonya. Hogy ki volt ettől kezdve Wagner Chamberlain számára, nem kell Wagnerről írt nagy munkáját elolvasnunk, csupán önéletrajzának e pár szavát emlénkünkbe vésnünk. "Életem napja Wagner Richárd volt és ma is az." (A bayreuthi Wahnfried különben később otthona is lett, mert Wagner legfiatalabb leányát vette feleségül) a wagneri nagyság kitárulása: a zenedráma, mely az életet új formában tükrözi, eloldozva mindattól, ami konvencionális, ami formai, korlátok közé szabóit, tehát hősi vonalvezetésre állított, s vele együtt a wagneri szellem rásugározta fényét Chamberlain életére.

Egyébként előtte, már gyermekkorában, kitárulnak a zene fönséges misztériumának kapui, bár annak a mélységes világnak csodái csak későbbben lesznek számára teljesen érthetők. 1872-ben tanítójával Kuntzéval, útban a Monté Generoso felé egy kis városban megpihennek a Lago Maggiore partján. Kuntze, hogy kipihenje az út fáradalmait, kora délután szobájába vonul, míg Chamberlain halkán benyit a szálloda szalonjába, ahová a zene kiszűrődő hangja csábítja. Egy úr ül a zongoránál, művész, vagy dilettáns nem tudni és játszik. Három órán keresztül Beethovent és újra Beethovent. Az ifjút mintha leszögezték volna ... egy eddig szunnyadó világ kel életre benne. Beethoven lelkének, reménye, hite, fájdalom megtalálja Chamberlain lelkéhez az utat. Előtte a világ egy új formában mutatkozott be. Így lett Beethoven az a zeneproféta, aki lelke fájdalmát, fájának őszerejét mennyei harmóniákban oldotta fel, megmutatója egy eddig általa nem ismert világnak. Shakespeare, Beethoven, majd Wagner és a többi szellemóriás, természetkutatás, természetszeretet így gyűlnek találkozóra egy nagy lélekben, így szökkent a magasba az a hármast pillér, melyen

Chamberlain géniuszának hatalmas épülete emelkedett: a természettudomány, a művészei, a vallás.

Költő, vallásos ember és filozófus, - ez a mi emberünk! Önmagában véve egyik sem. Elválaszthatatlanul mind a három együtt: az a nagy "dilettáns", amint önmagát nevezni szereti, aki a világ középpontjában állva érez, gondolkodik, elmélkedik, szeret és ... imádkozik. Ha végig tekintünk munkáin, e hármas tagozódású egyéniségnek harmonikus, egyformán kongeniális alkotásaival találkozunk. Mi más a "Grundlagen", mint a történettudós és bölcselelő, "Kant", az elvont elmélkedő, "Goethe" a költő és természettudós, "Mensch und Gott" a vallásos ember, "Wagner Richárd" a művészetért rajongó, "Parsifal Märchen" a költő és természetimádó bemutatkozása? Munkáiban mindenütt az indogermán keresztény világnézet harcosa: a homo europeus lép elének s száll küzdelembe a homo judaicussal. Így kapcsolódik bele élete, műve jelenünkbe, a világháború jelenébe.

Mint Schiller mondja: "Királya az eszméknek és nem közkatonája." S mint ilyen, nem kiabál versenyt a kolduslelkűekkel, nem tolong a szellemi nadrágtalanokkal a hatalom, rang, méltóság keresés szélesre taposott útjain; nem kerget máról holnapra változó jelszavakat; nem a veréblátószögű politikának utcai szónoka, hanem a Végtelenség tornácában állva, lényegével annak a népi politikának apostola, melynek céltudatossága, tisztasága, ideális realizmusa nemzetek, fajok létének, fennmaradásának záloga.

Ebben a modern Babelben tehát, ahol sokszor egyik ember nem érti a másik szavát, a megölt eszmék fölött a gyilkos cinizmus ül orgiát, az eszmény angyalát orozva dönti le az anyagiasság vad keze, s sarat dobnak mindarra, ami ideál, kiáltó szó kél. Kiáltó szó: tiszta, csengő, nemes, amely túl akarja harsogni a sakálók üvöltését, a lélek virágait tépő vihar zúgását, felébreszteni egy egész világ alvó lelkiismeretét, ez a szó, melyet emel a lélek nagysága, a szellem emelkedettsége és ereje, a szív tisztasága, ez a szó: a Chamberlainé. S ez a szó maradéktalan faji öntudatra ébredést sürget és követel. Faji öntudatot, azaz a fajiság kidomborítását mindenben, amit egy nemzet irodalomban, művészeiben, kultúrában teremt, mikor ennek gyökereit a néplélek talajába ereszti, s onnan ezer gyökérszálon áttáplálkozva, benne fajának minden erejét és értékét kivirágoztatja.

A faji öntudatnak szerte a világban ébredő s egykor bizonyosan győzedelmeskedő gondolatát Chamberlain közel negyven évvel ezelőtt, mikor egész Európai vakon rohant az örvény felé, tartotta az egyetlen, biztos, megelőző gyógyszernek a zsidó szellemiség állami létet felőrlő, társadalmi berendezkedést felforgató munkája ellen. Szakadatlan küzdött a szemitamaterialista világnézet minden idealizmust megölnő Luciferje ellen, amely benső, lelki szabadság teljes letörésével a politikai szabadság, szavatosság színes rongyával izgatta a tömeg fantáziáját, lecsapolta lélek mélységes vizeit, az anyagiasság miazmáival megfertőzte a lélek kútját, a mulandóság homokjába íratta vele élete célját. Tehát soha sem a lobogó lángú, de hamar elalvó antiszemitizmus útvesztőin bolyongott, hanem évezredek tanulságán felépült tárgyilagos szemlélődésből és megítélésből kérlelhetetlenül üldözte mindazt, ami az európai kultúra parazitája, ami júdaizmus. Tehát lassan őrlő mérge annak a kultúrának, amely vallásban, filozófiában, társadalom és életszemléletben megadta a homo europeus arcának isteni bélyegét.

A faji öntudat zászlaját ő bontotta ki először, s öntötte formába az európai ember számára e gondolatot. Már most mit jelent ez az eszme egyszerű fogalmazásban?

Legyen az európai ember annak a fajnak büszke, nemes kivirágzása, amelyhez vérsége alapján tartozandónak vallja magát. Ha németnek született: német, ha franciának: francia, s ha magyarnak: legyen magyar! Legyen magyar, de úgy, hogyha ekéje mellett bandukol, érezze annak a rögnök illatát, amely az övé s ebből egy ekefordításnyi barázdát tengernyi idegen földnél többre becsüljön, . . . ha fáradt kezével poros, gondbarázdálta homlokát letörli az esti alkonyában, tudja, hogy a magyar naptól vesz búcsút, ... ha pörölyén hegeszti a vasat, a magyar dal ütemét hallja abból kicsendülni, ha tudós könyve fölé hajolva töpreng, érezze, hogy a magyar jövőért dolgozik, mert csak a fajiság öntudta adja, s adhatja meg a fajnak minden erejét és nagyságát. Goethe sohasem lehetett volna az emberiség remekbe szabott alakja, ha nem lett volna germán, nem lett volna német! Nyissuk fel munkáját bárhol, érezni fogjuk fajának minden erejét és értékét. Öntudat, erő, erkölcsi nagyság a német nép .bélyege, és e népből, tudatosan és öntudatlanul, ezer gyökérszállal táplálkozik az az emberi élet, aki a Goethe nevet viseli. Vagy elképzelhetjük-e Shakespearet mély kedélyű franciának, a zordon Ibsent mosolygó tengerparton unatkozó olasznak, vagy Széchenyit nehézkes germánnak? A nagyok és értékesek népük lelkéből nőitek ki. Ha tehát bármelyik faj a népek nagy harcában fenn akar maradni, nem lehet sem nyugatista, sem világpolgár, csupán egy erős faji öntudattal nagyra neveli nép. Ennek kell lennie és nem ég felé tekintő jámbor idealizmusból, hanem realizmusból. Tehát az élet parancsoló szükségességéből. Ide ezek szerint nem érzélgős hazafiasság, nem szenvelgő helyi kegyelet, hanem a lét vagy nem lét rettentő kérdőjelétől megdöbben faji öntudat harcba szállása kell!

S ez az élő, harcoss faji öntudat, mondja Chamberlain tudatosítja majd, hogy a zsidóság ellensége, veszélye, minden nemzeti létnek. S hogy e harc győzelmes lehessen folytatja tovább Chamberlain fel kell tennünk a kérdést ez ezeréves ellenséggel szemben: ki vagy te? ki vagy te, aki ott ülsz a piacon, a pénzváltó asztalnál, aki materialista világforgatásoddal kiszáritod a tudomány forrásait, a művészetben lenyessed a lélek szárnyait, salakkal megtöltöd a lélek mélységeit? Ki vagy te? Honnan jöttél? Mi a célod? Miben van erőd? S hogyan harcolsz?

A tulajdonképpeni zsidó három, nagy embertípus: a szemita, szíriai és indoárja kereszteződéséből származott fattyúhajtás: "több izraelita családból századok folyamán végbement fizikai kiválás, amit egyes szellemi képességek fokozatos kiképzése, a másoknak szisztematikus eltorzítása idézett elő. Tehát nem természetes nemzeti életnek eredménye, hanem bizonyos tekintetben mesterkélt csinálmány, amit egy papi osztály teremtett akkor, midőn az ellenszegülő népre, idegen uralkodók segítségével, papi törvényhozást és papi hitet erőszakot, így természetes kereszteződésekből, egymással harmonikus fajok összetevődéséből keletkezett egészséges, életképes faj, hanem egy elfajult hajtás, eltorzított embertípus.

Most vessük fel a kérdést: milyen az emberkorcsnak a gondolkodása?

Minden világnézetnek gerincét a vallás adja. S milyen a zsidók vallása? Száraz, terméketlen, mint az arab puszta. Ha az idők folyamán ültettek is egy-két oázist nagy lelkek e sivatagi homokba, a zsidó lélek szánumos szele kiszáritotta azokat. A zsidóból hiányzik az indoárja

világnak minden mélysége, "a tulajdonképpeni teremtő erő, a feltaláló véna." Ezért a zsidóság csak utánzásra, helyesebben: elsajátításra van teremtve. S miben áll ez az elsajátítás? "Hogy egy gondolatot felfoghassak, át kell tudnom azt gondolni. A megteremtettnek, hogy élővé legyen, teremtőnek kell hozzányúlnia. A mi indoeurópai lángeszmenk lényegileg nem különbözik a néptől. Ellenkezőleg! Shakespeare angolabb, mint más angol, G. Ankara hibáival együtt is indus, Homér megtestesítője a valódi hellén tékozló, alkotó erőnek és fennhéjázó dicsekvésnek, Goethe a fenséges és lelkiismeretes, pedáns, a német jellem, kompendiuma. Ezek a férfiak tehát, mint a fajuk képviselői, teremtők és nem utánzók voltak, mint a zsidók. Ennek a szellemi adottságnak a következménye, hogy a zsidók örök idegenül álltak a kereszténységgel és Krisztussal szemben. Materialista szellemben fogant, eltorzított lelkük sohasem érthette meg az Isten fiát, ezért őszintén szóltak, mikor a "Talmudban az Üdvözítőt "bolondnak", "varázslónak, " "istentelennek", "gyönyör gyermekének" stb. nevezik.

Tehát két teljesen ellentétes világ áll szemben egymással. Zsidó materialista életszemlélet és krisztusi világnézet. Az egyik minden oldalról csodákkal érzi magát körülveve, s étiért van metafizikája, míg a másik mindig az élet realizmusába ütközik, s gondolkodása, érzése állandóan a felszínen mozog. Ez az évezredes ránk ható materializmus annyira megfertőzött és átjárt bennünket, hogy az l nehezebb kimosni lelkünk szövetéből "mint a véráramból az ércet. Materialisták, mesterséges materialisták lettünk, s azok is maradunk, még akkor is, ha misére járunk, vagy otthon ülünk, mint szabadgondolkodók." S ez benső elidegenedést jelent, kettéválasztását önmagunknak. Innen ered lelki életünk harmonizálatlansága." E világnézetnek átka alatt nyögünk már a francia forradalom óta, amely a szabadság, egyenlőség, testvériség hazug jelszavát írta zászlajára akkor, midőn, a legvadabb önkényesség, kegyetlenség, elnyomatás dühe tombolt. Ez a történelmi folyamat nem vérzett el akkor a barikádokon, hanem a liberalizmus, szocializmus, majd a kommunizmus tanaiban tovább élt és él, egészen napjainkig. Szabadság, egyenlőség, testvériség zsidó fogalmazásban nem jelent másít, mint nem szeretni, nem tisztelni, nem engedelmeskedni. Lerombolni mindazt, ami tekintély, ami eszményi, meghempergetni a sárban, ami szép és nemes. Megtagadni az ember isteni eredetét, ostoba, törtető állattá alacsonyítani, egyszóval: demokratizálni, szabaddá tenni, de nem az Istenembert, hanem az állatait azoknak minden ösztönösségével, durvaságával, hogy végül szétmúljanak a nemzetek s legyenek a romok felett "szabadok", és épp úgy bolyongjanak szerte a világban, hazátlanul, mint ma a zsidók.

A jelszó tehát nem lehet más: harc a teljes győzelemig, annyival is inkább, mert, amint Chamberlain mondja: "Legfőbb ideje, hogy öntudatra ébredjünk. Nem azért, hogy mások szellemi szabadságát kisebbsítsük, hanem hogy urak legyünk saját hazánkban, ahol most nem vagyunk azok." A régi küzdelemnek egy új formájáról van itt szó, az éjszaka és nappal, Ormuzd és Ahrimán között, amelyet Krisztus így öntött szavakba: "Nem szolgálhatok Istennek és Mammonnak egyszerre."

Chamberlain, mint vallásos ember, költő és filozófus olyan embertípus jegyében született, amelynek gyermeke a harmónia bélyegét viseli magán. Egész ember. Nem fekszi meg lelkét, szellemét a század egyoldalúsága; nem ejti rabul a múlt vaskalapos dogmatizmusa, sem a jelen zûrzavara. Tiszta, messzenéző sasszem, amely századok, évezredek történéseit a Mindenható ujj mulatósaként látja, segíti őt soha meg nem alkuvó ítéletében. Benne a költői

túlzó idealizmusát ellensúlyozza a filozófus nyugodt ítélőképessége, a bölcs tudatosságát, a vallásos ember alázatossága. Költő, tehát művész, aki a teremtés gyújtópontjában áll: lelkének érző idegszálával befonja a mindenséget. Így tudatosítja azt, hogy a világban csak annyi a szépség, amennyit ő arra saját lelkéből kivetít. Azt akarja tehát, hogy e benső világot minél nagyszerűbbé tegye, hogy ezáltal a külső világ annál szebb legyen. Mint Goethei egyéniség a teremtés koronájának érzi magát; a teremtés koronájának, de krisztusi öntudattal. E szépségben kiteljesedett egyéniséget állítja ő abba a küzdelembe, abba a harcba, amely nemcsak az ő népéé, a németé, hanem az egész keresztény világé is.

Nekünk tehát azzal a Chamberlainnel, akit a lexikonok történelemfilozófusnak neveznek, semmi dolgunk nincs. De igenis szükségünk van hatalmas egyéniségére, amelynek élete, eszméjével egy. Ezt az egyéniséget nem a Romain Rolland szétfolyó, lágy, csaknem minden realitást nélkülöző idealizmusa jellemzi, hanem, egy, a történelem tanításából leszűródött rajongó nacionalizmus, égő fajszeretet. S ha Chamberlain így talán elfogultan ítéli meg néha egy faj kiváltságos voltát, úgy ez mai nem lehet bűn, csak érdem. Ő a nagy germán e téren különben is a francia Geneaunak nyomdokába lép. Ő a germánság szószólója azonban, mint már fentebb mondtuk és most újra hangsúlyozzuk, nem áll meg a fél úton, a pozitívum, a haladás, kultúra, civilizáció, eszmény, idealizmus mellett meglátja a negatívumot: ennek az igazi haladásnak, kultúrának, egészségesen fejlődő állami és társadalmi életnek halálos mérge, a júdaizmust. Állítja, hogy a materializmus győzelme egyenlő a zsidóság győzelmével. És e győzelem, ha betetőződik, az egész keresztény kultúra eltűnik. Elpusztul minden, amit a görögöktől, azok művészetétől napjainkig az emberiség az eszmék mélyeséges felfogásában, tiszta idealizmusában, a krisztusi hit erejével táplálkozó metafizikában örökölt és eddig magáénak mondhatott.

Jelenünkhöz egyénisége és működése még nagyon közel áll. Amint egy óriási hegyet sem tudunk megcsodálni és felmérni lábainál állva, éppúgy távlat, időbeli távlat kell egy nagy ember igazi értékeléséhez is. Hiszem azonban, hogy a jövő, amelyben eszméi győzedelmeskedni fognak, a halhatatlanok legnagyobbjai közé emeli. Mint Emerson mondaná: egyik képviselője az emberi nemnek, mint Platón, Dante, vagy Szent Ferenc, annak az emberi nemnek, amelynek történelmét tulajdonképpen nem a marengói, porlarturi, vagy mazuri csaták, hanem a chamberlaini szellemek harca az örök ellenséggel: a lelket lekötöző, elsorvasztó anyaggal szemben adják. "

Lelkében és szívében, mint egy óriási gyűjtőmedencében mindaz, amit a világ eddig nagyot, nemeset, szépet és nagyszerűt alkotott, mint tiszta források vize folyik össze. Nézzünk e szellemnek, e léleknek, mint tengerszemnek mélyére bármikor, ha nemes harag korbácsolja fel mélyét, vagy a szeretet égi fényének sugara játszik rajta, soha sincs iszap, salak benne, amely azt zavarossá tenné. Minden során, amelyet leírt, a szeretet tüze ég, legyen az: az eszme katonája, mint a Grundlagenben, Kantban, vagy Goethében, vagy a természet megszólaltatója, mint Parsifal Märchenében. És ez a szeretet záloga egyénisége nagyságának. E szeretetből táplálkozik mély vallásossága is, amely mentes a dogmatikának lelket, annak szárnyalását fenyegető korlátozottságától.

Az ő vallásossága nem más, mint élő, örök, mindig érzett kapcsolata az örökkévalóval. Véges emberi lényének bekapcsolódása a Végtelenbe. Vallásossága mély, de nem Carlyle

apokaliptikus, vagy Tagore miszticizmusba hajló vallásossága. Erős, életerőtől duzzadó, a küzdelmei öntudattal, a rosszat jóval, az alattomossgot nyíltszívűséggel, a dölyföt és gögöt alázatossággal győző vallásos élet az övé. S mint ez élet birtokosa, sohasem érzi a megalkuvás, a lemondás keserű ízét ajka körül. A próféták lelkesedésének szent tüze gerjeszti lelkének lángjait. Apró emberi elmefuttatások útvesztőiben sohasem botlik el. Szelleme nem ismeri a kicsinyek lelki szatócskodását, mert minden idegszála mindig egy felsőbb világ indíttatásának, akaratának felvételére van kifeszítve; nem az anyagi lét darócát, hanem az emberi élet égi ruháját szövi. Nem az erdő bűvő csalogánya, nem az indiai miszticizmus álmodója, mint Rabindranath Tagore, nem az örökösen befele néző Maeterlinck ő, hanem a haladásnak, fejlődésnek, kultúrának égy felsőbb világa, a lélek világával összekapcsolódó emberi életnek szószólója. S mint ilyen, nem száraz meddő gondolatok hirdetője, hanem a meggyőződés meleg vérével átjárt eszméknek prédikátora.

Chamberlainnek eszméit az idő már eddig is teljes mértékben igazolta, mert tanításai, gondolatai, vezéreszméi egy újjászületett népnek: a németnek eszmerendszerébe épültek bele. A német nemzetiszocializmus világnézetének alappilléreit azokból a kövekből hordta össze, amelyeket ő a Grundlagenben faragott ki.

E nagy munkának egyik legérdekesebb fejezetét adjuk e könyv lapjain, amellyel adósságunk egy részét akarjuk leróni a nagy gondolkodóval szemben, ki egyike volt azoknak a legnagyobbaknak, akik Európában a zsidó veszélyt felismerték és az azok által reánk boruló éjsötét kárpitját meghasították.

Perkedpusztán, 1942. őszén.

A ZSIDÓK MEGJELENÉSE A NYUGATI TÖRTÉNELEMBEN

Írta: Houston Stewart Chamberlain. Fordította: F. Papp Zoltán.

"Ne feledjük, hogy honnan származunk! Nem német zsidóktól s nem portugáloktól! Szétszórva a földön egy népet alkotunk!" Salamon Lippmann Cerfbeer rabbinus.

(Megnyitó beszéd, melyet a Napóleon által 1807-re egybehívott Synedrium előkészítő gyűlésén 1806. július 26-án tartottak.)

A zsidókérdés

Ha száz évvel ezelőtt íródik e mű, ¹⁾ úgy nem igen éreztem volna magam indíttatva, hogy e helyen "a zsidók megjelenése a nyugati történelemben" címen külön fejezetet írjak. De minden esetre akkor is figyelmet érdemelt volna a kereszténység keletkezésében való részvétele révén, amely egy különös és éppen, nem árja szellemű beszüremkedés vont maga után és ama gazdasági szerep miatt, amelyet minden krisztusi században gyakorolt; e tényeknek felemlítése alkalomadtán elegendő, de több sok lett volna. Herder is azt írta akkor: "A zsidó történet nagyobb helyet és figyelmet foglal el történelmünkben, mint amennyit önmagában megérdemelne. ²⁾ " Ez idő alatt azonban nagy változás történik a zsidókkal Európában és mindenütt, ahová európai kezek elérnek, más szerepet játszanak, mint száz

évvel ezelőtt; amint Hehn Viktor mondja; mi ma "zsidó korszakban" élünk [3\)](#) ; gondolkodhatunk a zsidók régi történetéről úgy amint akarunk, de a jelenlegi tényleg olyan nagy helyet foglal el saját történelmünkben, hogy lehetetlen figyelmünket megtagadni tőle. Herder, kifejezett humanizmusának ellenére, így vélekedett: "A zsidó nép Európában a mi világrészünkben mindig idegen ázsiai nép volt és ma is az, amelyet egy régi, egy távoli égöv és saját vallomása szerint egy általa soha fel nem oldható törvény köt". [4\)](#)) Teljesen igaz! Ez idegen, örökké idegen nép azonban, amely Herder találó megjegyzése szerint azért idegen, mert őt minden más néppel szemben egy ellenséges feloldhatatlan törvény köti éppen a 19-edik század folyamán egy összehasonlíthatatlanul fontos, egynémely téren; pedig határozottan döntő részesévé lett az életnek.

Már száz évvel ezelőtt fájdalommal állapíthatta meg ugyanaz a tanú, hogy "Európának durvább nemzetei önkéntes rabszolgái a zsidó uzorásnak, [5\)](#)) " ma. általában ugyanezt mondhatná a civilizált világ legnagyobb részéről. A pénz birtokbavétele azonban önmagában a legkevesebb; kormányzásunk, igazságszolgáltatásunk, tudományunk, kereskedelmünk, irodalmunk, művészetünk rabszolgája lett a zsidóknak és ez vonzója a rabláncot, ha nem is mindkét, de mindenesetre egyik lábán. És ez a Herder által hangsúlyozott "idegen" mindig erősebb lett, s amit száz évvel ezelőtt még csak sejtettek, most bebizonyosodott, igazolva lett és a legfigyelmetlenebb ember előtt is szembeszökővé vált! Ideális indítóokoktól hangolva az indoeurópai barátságosan feltárta kapuit; mint ellenség rontott be rajta a zsidó, minden pozíciót megostromolt és betűzte nem akarom mondani, hogy a romokba de valódi sajátosságunk repedéseibe az ő, nekünk örökké idegen lényének zászlaját.

Megvessük ezért a zsidókat? Ez éppúgy nemtelen, mint méltatlan és ostoba dolog lenne. A zsidók csodálatot érdemelnek, mert ők sajátosságuk logikája és igazsága szerint abszolút biztossággal cselekedtek és a humanitás bódulata, melyből a zsidók csak annyiban vették ki részüket, amennyiben az nekik előnyt hozott egy pillanatra sem feledtette velünk a politikai törvények szentségét. Lássuk csak milyen mesterien használták fel a vér törvényeit uralmuk kiterjesztéséhez; a törzs mocsoktalan marad, egyetlen csepp idegen vér nem hatol be; ez áll a tórában: "fattyú ne kerüljön Jahve közösségébe, még tíz generáció múlva sem." (Deutoronómium XXXII. 2.) eközben azonban ezer ágacsokát levágnak, hogy ezt az indoeurópaiaknak zsidóvérrel való fertőzésre, használják fel. Ha még ez pár száz évig így folytatódna, úgy Európában fajilag csak egyetlen tiszta nép lenne: a zsidóság, a többi mind egy pszeudohéber mesztic nyáj és pedig egy kétségtelenül fizikailag, szellemileg és erkölcsileg degenerált nép.

Maga a nagy zsidóbarát Renan Ernő beismeri: Je suis le premier á reconnaitre que la race semitique, comparee á la race indoeurópeenne, represent réellement une combinaison inférieure de la nature humaine. [6\)](#) " S ugyanez a tudós egyik legjobb, de sajnos kevésbé ismert írásában azt mondja: "lépouvantable simplicité de lésprit semitique rétrécit le cerveau humain, le ferme á toute idée delicate, á tout sentiment fin, á tout recherche rationnelle, pour le mettre én face dune éternelle tautologie: Dieux est Dieux [7\)](#) " és kifejti, hogy a kultúrának csak akkor volna jövője, ha a keresztény vallás "a zsidóság szellemétől mindinkább eltávolodna" és "az indoeurópai zseni" minden téren újra érvényesülne. Ez a keveredés tehát kétségtelenül elfajzást jelent: elfajzását a zsidóknak, akinek karaktere sokkal idegenebb, szilárdabb, erősebb, minthogy azt germán vérrel felfrissíteni és megneemesíteni lehetne, elfajzását az európainak, mely egy "csekélyebb értékű típusal" szívesebben azt mondanám

más természetű típusal való keveredés által természetesen csak veszíthet. Míg e keveredés történik, addig a nagy főtörzse a tiszta, nem keveredett zsidóságnak érintetlenül marad. Midőn Napóleon a 19-ik század kezdetén elégedetlenkedve feldühödött azon, hogy a zsidók, emancipációjuk ellenére, megmaradtak dölyfös elzárkózottságukban és egész Elzászt, bár már minden pálya nyitva állott előttük, a leggyalázatosabb uzsorával emésztették fel, az öregek tanácsához ultimátumot küldött, követelve a többi nemzettel való korlátlan egybeolvadásukat, a francia birodalom zsidóinak delegáltjai minden előírt pontot elfogadtak, annak az egynek kivételével, amely a keresztényekkel való korlátlan házasságot célozta. ⁸⁾ Leányaiknak igen, szabad volt a zsidó népen kívül házasodni, fiaiknak azonban nem; Európa diktátorának engednie kellett.

Ez az a csodálatraméltó törvény, amellyel a tulajdonképpeni zsidóságot megalapították, lehet, e törvény Szigorú értelmezésében egyáltalán enged meg házasságot zsidók és nemzsidók között s Mózes ötödik (VUU. 3.) könyvében is ezt olvassuk; "Leányaitokat ne adjátok az ő fiaiknak és leányaitok ne válasszák az ő fiaikat", általában azonban csak az: utolsó követelményre! fektetnek súlyt; pl. Mózes második könyvében (XXXIV. 16.) egyedül a fiaknak tiltják meg, hogy idegen lányokat vegyenek el s a lányoknak nem, hogy idegen fiakat a Nehémiás (XIII.) bár mind a két tilalmat felállítja, csak a fiúnak idegen nővel való házasságát tünteti fel "Isten ellen való véteknek." S ez tökéletesen helyes felfogás. A zsidó törzs tisztaságát egyáltalán nem változtatja meg, ha a lány gójjal lép frigyre, mikor is ez a törzs megveti lábát az idegen táborban, míg a fiúnak házassága egy gój nővel "közönségessé teszi a szent magot" (mint Esra könyve (XI. 2. ezt drasztikusan mondja. ⁹⁾ S a gój nőnek az esetleges áttérése nem jelent előnyt a zsidóságra; a régebbi törvények ez átlépést joggal nem is ismerték, mert itt a leszármazásnak csak fizikai viszonyáról van szó. Az újabb törvény azonban irigylésre méltó erővel ezt mondja: "Proselyták a zsidóságra oly károsak, mint daganatok az egészséges testen. ¹⁰⁾ A múltban és jelenben így tartották és tartják tisztán a zsidó fajt. A Rotschild ház leányai bárókhhoz, grófokhoz, hercegekhez, fejedelmekhez mentek feleségül és minden lelkiismeretfurdalás nélkül megkeresztelkedtek, de egyetlen fiú sem vett el európai lányt feleségül és ha megtenné, úgy atyáinak házából és népének közösségéből kellene kiválnia. ¹¹⁾

E fejtegetésekkel bizonyos tekintetben ajtóstól rontok a házba; ezek tulajdonképpen könyvem egy későbbi helyére tartoztak volna; de az volt a szándékom, hogy a legrövidebb úton legyöngítsem azt az ellenvetést, mely sajnos még egynémely oldalról ma is fennáll, hogy egyáltalán nincs "zsidókérdés", amiből az következne, hogy a zsidók megjelenésének történelmükben nincs jelentősége. Mások ismét vallásról beszélnek: nincs másról szó mondják ők mint kizárólag vallási differenciáról. Akik ezt mondják, nem veszik észre, hogy egyáltalán nem volna zsidó vallás, ha nem volna zsidó faj. Ez azonban van. A zsidó nomokrácia (azaz a törvény uralma) a zsidókat, legyenek bár a világi összes országaiban szétszórva, egy erős, egységes, feltétlenül politikai képletté egyesíti, amelyben a vér közössége a múlt közösségéről tanúskodik és a jövő közösségéről kezeskedik. Ha egynémely elem, a szó szoros értelmében nem is tiszta zsidó, mégis a vérnek hatalma egybekapcsolva a zsidó ideának összehasonlíthatatlan hatalmával oly nagy, hogy az ezeket az idegen alkotórészeket régen asszimilálta és már csaknem két évezred óta feladták a zsidók a proselyta képzésre való átmeneti szólamukat. Természetesen különbséget kell tenni nemes és kevésbé nemes származású zsidók között, ami azonban a szétszóródott részeket egymáshoz

láncolja (a fokozatos egybeolvadáson kívül) az a nemzeti gondolatnak merev egzisztenciája. Ez a nemzeti gondolat abban a megingathatatlan reményben csúcsosodik ki, hogy Jahve megígérte a zsidók világhuralmát.

Naiv "Krisztushívők" (mint Auerbach Spinozáról írt életrajzában mondja, ha úgy hiszik, hogy a zsidók feladták e reményüket, hatalmasan csalódnak, mert "a zsidóság egzisztenciája a Messiási reménységhez való görcsös ragaszkodástól függ", amint egy nagyon is mérsékelt, liberális férfiú nemrégén írta. [12](#)) Igen! Az egész zsidó vallás erre a reményre van alapítva. A zsidó istenhívés az, amit e népnél "vallásnak" lehet és szabad mondani (mert ez egy nagyon is tiszteletreméltó moralitás forrása lett, részese a nemzeti gondolatnak és nem fordítva. Azt állítani tehát, hogy zsidó vallás van, de zsidó nemzet nincs, annyi, mint egyszerűen ostobaságot beszélni. [13](#))

A zsidóknak a nyugati történelemben való megjelenése kétségtelenül egy meghatározott, minden európai néptől határozottan, azzal bizonyos tekintetben ellentétes elemnek fellépését jelenti, egy olyan elemnek, amely, míg Európa nemzetei a legkülönbözőbb fázisokon mentek át, lényegileg egyforma maradt: s ez, a gyakran kemény és borzasztó történelem folyamán sohasem volt olyan gyenge, hogy testvériesülési indítványokról leült volna tárgyalni, de nemzeti ideáljának, nemzeti múltjának és jövőjének birtokában a más emberekkel való egybeolvadást tisztátalanságnak tekintette, úgy a múltban, mind a jelenben; a zsidóság, hála ösztöne biztosságának, amely a nemzeti érzés szigorú egységességéből folyik, állandóan mélyreható befolyást tudott másokra gyakorolni, míg a zsidóságra magára a mi szellemi és kulturális fejlődésünk csak a bőr mélységéig hatolt. Hogy e rendkívül sajátságos szituációt az európai ember szempontjából jellemezzük, Herderrel kell ismételnünk: a zsidóság a mi világrészünk számára mindig idegen nép volt s az is marad; a zsidók álláspontja szerint azonban ugyanez a megismerés egy kissé eltérő szövegezést nyer. Tudjuk, hogy a nagy szabadgondolkodó filozófus, Philó, ekként szól: "A szó igazi értelmében csak az izraeliták emberek." Amiről a zsidó itt faji gögjének intoleráns hangján nyilatkozott, arról a mi nagy Goethénk sokkal szeretetreméltóbb formában szólott, amikor a zsidó és indoeurópai származásnak közösségét, vigyék azt a múltban akármilyen messzire vissza, tagadásba vette. "Semmi esetre sem akarjuk a kiválasztott nép Ádámtól való származásának becsületét vitássá tenni. Nekünk azonban bizonyosan más ősapáink voltak. [14](#)) (Az "idegen nép".) E megfontolások alapján jogunk, sőt kötelességünk is, hogy a zsidót különös és idegen elemnek tekintsük.

Bár külsőleg ő ugyanazt örökölte, amit mi, bensőleg azonban egészen más szellemet. Egyetlen vonás elegendő, hogy azt az ásító szakadékot, mely egyik lelket a másiktól elválasztja, csaknem elrettentő módon leleplezzük az öntudat előtt: Krisztus megjelenése a zsidókra egyáltalán nincs jelentőséggel! Itt általában nem a jámbor igazhitűségről beszélnek. Olvassuk csak el a szabadgondolkodó Diderotnak csodálatos sorait a Megfeszítettről és lássuk, hogy Diderot az embert az ő legnagyobb fájdalmában mint vezető Istenhez és a krisztusi vallást hogy állítja be, mint egyetlen a világban: *Quelle profonde sagesse il ya dans ce que l'aveugle philosophie appelle la folie de la croix! Dans étai au j'étais, de quoi m'aurait servi l'image d'un législateur heureux et comble de gloire? je voyais l'innocent, le flanc percé, le front couronné d'épines, les mains et les pieds percés de clous expirant dans les souffrances; et je me disais: Voilà moi Dieu et j'ose me plaindre!*" Valóságos könyvtárát

kutattam át a zsidó könyveknek abban a reményben, hogy hasonló szavakra fogok bukkanni, természetesen nem Krisztus istenségének hitét és a megváltás fogalmát, hanem a szenvedő Üdvözítő tisztán emberi érzésének jelentőségét illetőleg de hiába. A zsidó, ha ezt érezné, nem lenne zsidó többé, hanem tagadója a zsidóságnak. És míg Mohamed Koránjában legalább is megtaláljuk Krisztus jelentőségének megsejtését és a mély hódolatot megjelenése előtt, addig egy kultúrált, vezető zsidója a 19-ik századnak Krisztust "halotti maszkkal újjászületettnak" nevezi, aki a zsidó népen új és fájdalmas sebeket ejtett; egyebet nem volt képes benne meglátni. [15](#)) Mikor ránéz a keresztre, biztosít bennünket arról, hogy a "zsidóságnak a benső javuláshoz; egyáltalán nincs szüksége ehhez a görcsös megrázkódtatáshoz" és hozzáfűzi "ti. a városi lakosság középosztályának."

Tovább nem ér az ész. Egy spanyol zsidó (Mose de León) 1880-ban újonnan kiadott munkájában Jézus Krisztust "döglött kutyának" nevezi, aki "egy szemétdombba bekaparva" fekszik. Ezenkívül a zsidók a 19-ik század utolsó negyedében a talmud u. n. "cenzúrázott helyeinek" (természetesen héber nyelven számos kiadásában különben kihagyott helyek gondoskodtak arról, hogy Krisztust mint "bolondot", mint "varázslót", mint "istentelent", mint "bálványimádót", mint "kutyát", mint "fattyút", mint "gyönyör gyermekét", mint "ágyasnak fiát" stb. fenséges édesanyjával együtt gúnynak és gyűlöletnek tárgyává tegyék. [16](#)) Nem követünk el a zsidósággal szemben igazságtalanságot, ha azt mondjuk, hogy Krisztus megjelenése egyszerûen megfoghatatlan és gyűlöletes előttük. Bár látszólag körülből származott, mégis lényük megtagadásának megtestesítője ő (és ennek átérzésére a zsidók sokkal finomabb érzéssel rendelkeznek, mint mi). E mély szakadék szemlélteti, amely bennünket európaiakat elválaszt a zsidóságtól, egyáltalán nem azért adom, hogy a vallásos elfogultság veszélyes talajára tegyem át a súlypontot, hanem mert én úgy látom, hogy két ily alapjában különböző kedélybeli állapotnak észrevévése feltárja a szakadékot; jó lesz tehát egyszer e szakadékba letekinteni, nehogy ha valahol látszólag közeledést látunk, elkerülje figyelmünket a mélység.

De e szakadék meglátása még messzebbmenő megfontolásra is kell, hogy késztesen bennünket. Az bizonyos hogy a zsidó nem ért meg minket, de remélhetjük-e mi, hogy őt megértjük s igazságosak legyünk iránta? Talán ha tényleg szellemileg és erkölcsileg felette állunk, amint Renan a fent jelzett helyen állította és amiről más, talán megbízhatóbb tudósok hasonlóképpen vélekedtek. [17](#)) S akkor őt valóban felsőbbségünk magaslatáról kell megítélnünk s nem a gyűlölet és babonái lapályáról, még kevésbé a félreértés mocsaraiból, amelyben hittudósaink közel 2000 éve gázolnak. A zsidónak olyan gondolatokat tulajdonítani, amelyeket sohasem gondolt, őt mint a legnagyobb vallásos intuíció hordozóját magasztalni, mely távolabb állt tőle, mint a föld bármely más emberétől, s ha meg is volt, legjobb esetben csak itt-ott egyesek szívében élt, mint e nép lelki durvasága ellen támadt felháborodás kiáltása s azért átkozni, mert ő maga egészen más, mint e költemények alapján lennie kellene, ez nyilvánvalóan igazságtalan. De nemcsak igazságtalan, hanem a nyilvános érzést szármalmasan félrevezető is, mert vallásos életünknek abban a viszonylatában, amelyet mi a zsidókkal hozunk vonatkozásba, szinte dicsfényben sugárzik fejük; s ezek után mi háborodunk fel a legjobban, ha ebből az aureole posticheből nem szent lép elénk. Mi, csak pogányok fiai magasabb igényeket táplálunk a zsidókkal mint önmagunkkal szemben. Pedig a zsidó bizonyíték egészen másról tanúskodik s várakozásunkat oly kevésbé csigázza fel, hogy mi minden nemes vonáson, melyei később

felfedezünk, minden kijelentésen, amely a zsidó fogyatékoság magyarázatára, szolgál, őszintén örülünk. Jahve pl. nem fárad bele annak hangoztatásába, hogy "úgy látja, e nép nyakas nép" [18](#)) és Jeremiás a zsidókat erkölcsi szempontból oly színesen kategorizálja, hogy Monsieur Eduard Drumont sem kívánhatná másként: "Egyik barát becsapja a másikat és nem szól egyetlen igaz szót; arra törekszenek, hogy az egyik megcsalja a másikat és fáj nekik, hogy nem lettek gonoszabbak. [19](#))) "

E jellemzés után nem csoda, hogy Jeremiás a zsidókat "nyomorult tömegnek" nevezi és csak egy vágyat ismer: "Óh, ha menedéket találnék a pusztában! elhagynám népemet és elmennék tőle!" Azért a hihetetlen tudatlanságért tehát, amely közöttünk a zsidó természetét illetően uralkodik, csak mi vagyunk felelősek, mert egyetlen nép sem adja olyan átfogó őszinte képét egyéniségének, mint a héber az ő bibliájában, melyet (amennyiben töredékek után ítélnék) a talmud, ha halványan is, de kiegészít. Anélkül tehát, hogy tagadnám, milyen nehéz nekünk "más ősapáktól számlázottaknak" az "idegen ázsiai népet" helyesen megítélni, mégis be kell látnunk, hogy a zsidók kezdettől fogva megtettek mindent abban az irányban, hogy az el nem fogultaknak felvilágosítással szolgáljanak önmagukról, ami viszont feljogosít bennünket arra a reményre, hogy alapos betekintést nyerhessünk lényükbe. Tulajdonképpen azoknak az eseményeknek, melyek szemünk előtt lejátszódnak, e célra elegendőnek kellene lenniük. Lehet-e naponta újságot olvasni, anélkül, hogy a zsidó gondolkodásmódot, zsidó ízlést, zsidó morált, zsidó tanokat abban meg ne látnánk? Egy pár évfolyamai az Archives Izraelitének többre tanít, mint egy egész antiszemita könyvtár és pedig nemcsak a kevésbé kellemes, hanem a zsidók nagyszerű karakterszempontokról is. De ebbe a fejezetbe nem akarom a jelent bekapcsolni. Ha tárgyilagos, teljes ítéletet akarunk arról magunknak, hogy a zsidó, mint örökségben részes és mint munkatárs, mit jelent a 19-ik században, úgy mindenképp el kell tisztában lennünk: mi ő? Abból, hogy egy emberi a természet miként alkotott, szigorú következetességgel folyik, hogy adott körülmények között miként fog cselekedni, a filozófia ezt mondja: operari sequitur esse; egy régi német közmondás sokkal kedélyesebben fejezi ki ezt: "Nur was ein Mensch ist, kann man aus ihm herauskriegen." (Amilyen a madár, olyan a szólása)

Történeti madártávlát. A történelem száraz leírása itt nem vezet sem gyorsam, sem biztosan célhoz s különben sem lehet az én feladatomban, hogy a zsidók történetét megírjam, Itt is, mint a többi fejezetben perhorekálom a másolást. Mindenki tudja mikor és hogyan jelentek meg a zsidók a nyugati történelemben: először a Diaszpóra, azután a szétszóródás idején. Éppen annyira ismert változatos sorsuk különböző országokban és időkben, amikor természetesen sok olyan dolgot tudni vélünk, ami abszolút valótlan és sok olyan dolgot nem tudunk, amit tudni hasznos dolog lenne. Senkinek sem kell úgy-e mondanom, hogy a keresztény századokban, ha néha nagyon is korlátozottan, de mégis fontos szerepet játszottak a zsidók. Már a legelső nyugati gót időkben megtalálták a módját annak, hogy mint rabzolgakereskedők és pénzváltók befolyásukat s hatalmukat érvényesítsék. Ha nem is voltak mindenütt, mint a spanyol móroknál, hatalmas miniszterek, akik Mardochai példáját követve a legjövedelmezőbb hivatalokat testvéreik tömegével töltötték be s ha nem is érték el mindenütt, mint a katolikus spanyol államban [20](#)) a püspökség és érsekség polcáig, mégis befolyásuk mindenütt mindig nagyobb lett. Már a 13-ik század bábenbergi fejedelmei példát adtak utódaiknak, hogy országuk pénzügyeit zsidókkal igazgattassák és az igazgatókat címeikkel tüntessék ki, [21](#)))

III. Innocenc, a nagy pápa udvari államában fontos állásokat juttatott a zsidóknak. [22\)](#) Franciaország lovagjainak el kellett vagyonukat a zsidóknál zálogosítaniuk, hogy részt vehessenek a keresztes háborúkban; [23\)](#) Habsburgi Rudolf minden lehető módon kitüntette a zsidókat, "császári kamarájának szolgálivá avatta s míg a közönséges igazságszolgáltatás alól kivonta őket, megnehezítette a zsidók elleni panasz benyújtását; [24\)](#) röviden: az a tény, amit én a zsidók megjelenésének a nyugati történelemben nevezek, sohasem szűnt meg, minden időben és mindenütt érezteti hatását. Aki a történelmet csak ebből a szempontból tanulmányozná, azt hiszem, meglepő eredményekkel hozna napvilágra. Részletekre terjedő kutatás nélkül az eredményeket szembevetően és kétségtelenül csak ott tudjuk megállapítani, ahol a zsidók nagy tömegben léptek fel. Pl. az I. században a zsidók többségben voltak Cyprus szigetén; elhatározták, hogy nemzeti államot alapítanak s e cél elérésére az Ótestamentumból oly jól ismert tapasztalatot követték: az összes másfajtájú bennszülötteket szám szerint 240.000-et lemészárolták s hogy ennek a szigetállamnak biztos szárazföldi támpontot nyerjenek, lemészárolták ugyanekkor Cyrene 220.000 nemzsidó lakosságát. [25\)](#))

Spanyolországban nagyobb elővigyázattal s csodálatraméltó kitartással ugyanezt a célt követték. Ugyanannak a nyugati gót királynak uralkodása alatt, aki őket jótéteményeivel elhalmozta, behozták a fajilag rokon arabokat Afrikából; gyűlölet nélkül, csupán csak azért, mert ebből hasznot reméltek húzni, elárulták nemes oltalmazójukat; a kalifák alatt, így mindinkább részt vettek a kormányzásban "koncentrálták, így írja a kimondottan zsidóbarát Heman - kezeikben úgy a szellemi, mint az anyagi erőket; így a virágzó mór állam szellemileg és anyagilag tönkrement, ami azonban a zsidókat egyáltalában nem érdekelte, mert ezalatt a keresztény Spanyolországban, akik hivatottak voltak a mórokat pótolni, épp oly erősen megvetették lábukat. "Mozgó gazdagsága az országnak teljesen az ő kezükbe került az uzsora és az eladósodott nemesi birtok megvásárlása által. Minden hivatal, az államtitkároktól és pénzügyminiszteri hivataltól lefelé, mely adóval és pénzügyletekkel foglalkozott, zsidó kezekbe került. Uzsorával csaknem egész Aragónia náluk volt elzálogosítva. A városokban az ingatlannal bíró lakosság majoritását ők képezték." Azonban egészen ravasz a zsidóság, mint mindig, itt sem tudott lenni, hatalmát mindenféle privilégiumok megszerzésére használta fel; így pl. egyetlen zsidó esküje elég volt arra, hogy egy keresztény ember adósságát bizonyítsa (ami különben az osztrák hercegségben és sok más helyen is így volt) , míg a keresztény tanúsága zsidó ellen nem bírt érvénnyel; e privilégiumokkal oly mértéktelenül visszaéltek, hogy végre felébred a nép. Ezek az esetek megismétlődhetnek volna Németországban is, ha az egyház és belátó államférfiak nem állták volna útját e veszedelemnek.

Nagy Károly Olaszországban pénzügyeinek kormányzására zsidókat alkalmazott; ezek azután mint adóbérlők biztosították gazdagságukat és befolyásukat, s e befolyást felhasználták arra, hogy fajuk számára fontos előjogokat biztosítsanak: kereskedelmi előnyök, a bűneiknél enyhébb büntetés, stb. kényszerítették a lakosságot, hogy vásáraikat vasárnapra tegyék, mert az eddig szokásban volt szombat a zsidóknak szabbatjuk miatt kellemetlen volt; az akkori idők udvari bon-ton-jához tartozott a zsinagógák látogatása, itt azonban a reakció rövid idő alatt erőteljesen lépett fel és nem, amint a történészek szeretik feltüntetni, a papok izgatásának egyedüli következményeként az ilyen, jelenségek csak a héját és nem a magvát képezik a történelemnek, hanem, elsősorban azért, mert a germánok,

akik született iparosok, kereskedők és harcosok, mihelyst megalapították városaikat és kereskedelmi ösztönük felébredt, a nemtelen verseny társak játékába láttak és erőteljes felháborodással követelték azok eltávolítását. Tehát, ha e fejezet célja az lenne, hogy a zsidó befolyásnak apály-dagályát egészen a mai napig kövesse, úgy láthatnánk, hogy a 19-ik század minden háborúja különös konnexusban állt a zsidó pénzügyi operációkkal, Napóleon orosz háborúja ép úgy, mint midőn. Rotschild Náthán a Waterlooi csatában, Bleichröder úr német és Rotschild Alois francia részről az 1871-iki béketárgyaláson a néző szerepét játszotta egészen a francia "commun"-ig, melyet az első pillanattól kezdve minden tiszta agyvelő zsidó napóleoni machinációnak látott.

Consensus ingeniorum.

A zsidóknak e szociálpolitikai befolyását teljesen különbözőképpen ítélték meg; a legnagyobb politikusok azonban minden időben károsnak tartották. Cicero pl. (ha nem is a legnagyobb politikus, mégis tapasztalt államférfi igazi félelmet úrul el a zsidókkal szemben, ahol egy bírósági tárgyalás az ő érdekeiket érinti, oly halkán beszél, hogy egyedül a bírák hallják őt, mert tudja úgymond - a zsidók összetartanak s tönkre tudják tenni azt, aki velük szembekerül; mikor a görögök, a rómaiak s korának leghatalmasabb emberei ellen a legsúlyosabb vádaikat dörgi a zsidókkal szemben, elővigyázatosságot árul el; számára azok kellemetlen hatalmat jelentenek s lázas sietséggel hagyja el "a gyanú és káromlás fővárosát: Jeruzsálemet"; így ítéli egy Cicero egy Júliusz Cézár konzulsága alatt! [26](#)) Tiberius császár, egynémely történetíró szerint a római impérium legderekebb uralkodója a zsidók emigrációjában (tehát szintén Jeruzsálem szétrombolása előtt), nemzeti veszélyt látott; a hohenzaufi II. Frigyes, bizonyára egyike a legzseniálisabb embereknek, aki valaha koronát és kardot viselt, szabadabban gondolkodó, mint a 19-ik század bármelyik monarchiája, lelkesült csodálója keletnek s nagylelkű támogatója a héber tudósoknak, szükségszerűnek találta (ellentétben kortársainak szokásával), hogy a zsidókat minden nyilvános állásból kizárja és óva mutatott rá, hogy ahol a zsidóságot hatalomra engedik, ott az azzal visszaél; ugyanezt tette a másik Nagy Frigyes (II.) a Hohenzoller, aki mindenkinek szabadságot adott, csak a zsidóknak nem; hasonlóan nyilatkozott Bismarck herceg, mikor még szabadon nyilatkozhatott az országában (1847.) s a nagy történetkutató Mommsen is, aki a zsidóságról "mint államról az államban" beszél.

Ami pedig a speciális szociális befolyást illeti, úgy meglegszem azzal, hogy két bölcs, igazságos embert hívjak tanúbizonyságnak, akiknek ítélete a zsidók előtt sem lehet gyanús: Herdert és Goethét. Az első azt állítja: "az a minisztérium, ahol a zsidó mindent elér, az a háztartás, ahol a zsidó hordja a garderobe kulcsát, avagy az egész ház pénztárát vezeti, egy department vagy komisszariátus, ahol minden üzlet a zsidók kezében van, soha ki nem száradó pontini mocsarak és az ő véleménye szerint a zsidóság, mint tömeg, annyira veszélyes az európai államra, hogy "e kérdés megítélésénél nem szabad magunkat általános emberbaráti alapigazságokkal félrevezettetni," mert itt államkérdésről van szó; tehát minden állam kötelessége tudni, hogy "ez idegen népből a bennszülöttek hátrányai nélkül mennyit szabad megtűrni. [27](#)) Goethe még mélyebbre hatol: "Miként részesítjük mi a zsidókat a nagyobb kultúra áldásaiban, mikor az annak eredetét és létét tagadja?" És "szenvedélyes dühbe jön midőn az 1823-ik törvény a zsidók és németek közli házasságot megengedi és "e

törvénynek a legsúlyosabb legveszedelmesebb következményeit" jövendöli meg, nép szerint "minden erkölcsi érzés aláásását", s ő azt hiszi, hogy "ez ostobaság mögött" "a mindenható Rotschild vesztegetését kell keresni. [28\)](#) Goethe és Herder tehát ugyanúgy ítélnék, mint a nagy Hohenstauf, mint a nagy Hohenzoller és mint minden nagy ember előttük és utánuk: anélkül, hogy babonásán a zsidókat, sajátosságuk miatt szemrehányással illetnék, valóságos veszélynek tekintik őket civilizációnkra és kultúránkra, s ha rajtuk állna, nem engednék meg, hogy abban cselekvőleg vegyenek részt. Hasonló consensus ingeniorum fölött nem lehet oly könnyen napirendre térni. Mert ezeknek a jól megfontolt és igen nagy jelentőségű szellemeknek bőséges tapasztalataiból és éleslátásából fakadó ítéletével nem állíthatunk mást szembe, mint a droits de l'homme parlamentáris papírrongyait. [29\)](#))

Fejedelmek és nemesek. Egyébként bizonyos és jól megfontolandó, hogy ha a zsidókat egynéhány rettenetes történeti fejlődésért, egynéhány erőtlő duzzadó nép elpusztulásáért felelősség terheli, e felelősség nem kevésbé sújtja azoknak az európaiaknak lelkét is, akik a zsidóságnak bomlasztó működését a leggaládabb okokból oltalmazták, támogatták és ezek elsősorban a fejedelmek és nemesek voltak, mégpedig időszámításunk első pillanatától a mai napig. Üssük fel bármely európai népnek történetét, azt látjuk, hogy mihelyst a zsidók elszaporodnak, s a nép, a kereskedő osztályok, a tudósok és költői látnokok köréből ellenük keserű panasz támad, a fejedelmek és a nemesség mindig és mindenütt megvédi őket; a fejedelmek, mert háborújukhoz pénz kell; a nemesség, mert könnyelműen élt. Hódító Vilmosról Bürke Edmond [30\)](#) azt mondja: "minthogy kiadásainak fedezésére nem volt elegendő a "talliage" és mindenféle más nyomasztó adó, időről-időre vagy konfiskáltatta a zsidók adóslevelét, vagy nevetséges összegért vette el, ami által természetesen, minthogy a 11-ik században a teljes angol-normann nemesség zsidó uzsorások kezében volt, a király maga a legkíméletlenebb, szigorú hívője lelt magasrangú alattvalói hitvallásának. S ugyanekkor mindenféle privilégiummal halmozta el és védelmezte a zsidókat. E példa ezek és ezek helyett szólhat. [31\)](#)) Tehát, ha a zsidók nagy és történelmileg pusztító befolyásra tettek szert, úgy ennek okát ama két elem összhátásában kell keresnünk, amely a zsidókat a legaljasabb módon üldözte, de ugyanakkor ki is használta. És ez így tartott az egész 19-ik század folyamán.

Mirabeau gróf már a forradalom előtt a legszorosabb összeköttetésben állott a zsidósággal. [32\)](#)) Talleyrand herceg a parlamentben a zsidók feltételen emancipációjáért küzd a polgári pártok képviselőivel szemben; Napóleon óvja őket, s teszi ezt akkor, amidőn már egynéhány év óta egész Franciaországból panaszos kérvények érkeznek a kormányhoz: védenék meg őket a zsidók ellen, s amikor az államtanácsban így szól: "Sáskák és hernyók e zsidók s felfalják Franciaországot! De tett amit tett, mert pénzükre volt szüksége; Dalberg fejedelem, a frankfurti zsidóknak, a polgárság egyöntetű tiltakozása dacára egy félmillióért eladta az összes polgári jogokat (1811. ; a Hardenbergék és Metternichék a bécsi kongresszuson a zsidókkal vétetik körül magukat és az összes szövetségi képviselők óvó szava ellenére, a németek hátrányára a zsidók előnyéért küzdenek s végül keresztül viszik az akaratukat; igen! mindkét általuk képviselt konzervatív állam volt az első, amely annak az "idegen, ázsiai népnek" tagjait, akik éppen az általános nyomor és szükség idején tisztátalan úton óriási gazdagságra tettek szert s amit tisztességes és becsületes zsidók sohasem tudtak elérni, az örökölhető nemesi rangba emelték. [33\)](#)) Tehát, ha a zsidók veszélyes szomszédaink voltak, tartozunk az igazságnak azzal a vallomással, hogy ők mindig ösztöneik és tehetségük

természete szerint cselekedtek, akkor, amidőn igazán csodálatra méltó példáját adták az önmaguk és saját nemzetük és atyáik hite iránti hűségnek; a kísértők és árulók nem ők voltak, hanem mi. Mi mindig gonosz, cinkostársai voltunk a zsidóknak, a múltban épp úgy, mint a jelenben és elárultuk azt, amit a gettó legszánalmasabb lakója is szentnek tartott: az öröklött vér tisztaságát. Egyedül a krisztusi egyház látszik olyannak, mint amelyek általánosságban igazságosan "és bölcsen cselekedett (természetesen ki kell kapcsolni azokat a püspököket és pápákat, akik világi fejedelmek voltak. Az egyház féken tartotta és mint idegen embereket kezelte a zsidókat, de ugyanakkor megvédte őket az üldöztetésből. Minden látszólagos "egyházi" üldöztetés a valóságban gazdasági alapokon nyugszik; sehol sem láthatjuk ezt világosabban, mint Spanyolországban. Ma, amidőn a közvéleményt oly gonoszul félrevezetik s a zsidók kiengesztelhetetlen ellenségeskedésüket különösen a krisztusi hit ellen gyümölcsöztetik, jó lesz, ha visszaemlékszünk arra, hogy a korunkban először összehívott, 1807-ben megtartott synedrimumi előkészítő gyűlés spontán köszönetét fejezte különböző krisztusi egyházak papjainak azért a védelemért, amelyet velük szemben évszázadok alatt, tanúsítottak. [34](#))

Belső érintkezés

De elég ezekből a futólagos történelmi fragmentumokból. Ezek azt bizonyítják, hogy a "zsidók megjelenése az európai történelem" menetére az, első századtól kezdve nem csekély és egynemely irányban pedig határozottan végzetes befolyást gyakoroltak. Ezzel azonban még a zsidókról keveset mondtunk; hogy az északamerikai indiai faj az indoeurópaival való keveredésben kivesz, nem azt bizonyítja, hogy ez utóbbi rossz, veszedelmes faj, hogy a zsidó csak reánk nézve káros vagy hasznos lényéről biztos véleményt alkothassunk, sok oldalról kell e kérdést megvilágítanunk. Általában a zsidó, mint többé-kevésbé szívesen látott vendég, nemcsak külső vonatkozásban állott kultúránkkal, hanem belsőben is. Amint Kant joggal jegyzi meg, a zsidóság fennmaradása elsősorban a kereszténység műve. [35](#)) " Közülük támadtak a krisztusi vallás hitvallói. Zsidó történelem, zsidó elképzelés, zsidó gondolkodás és költészet fontos alkotó elmévé lett lelki életünknek. Nem lenne helyes a külső súrlódást a benső áthatásoktól egészen elválasztani. Ha mi ünnepélyesen nem neveztük volna ki a zsidókat öseinkké, akkor az éppúgy nem lett volna otthonos nálunk, mint a szaracénok, vagy mint a többi roncsai félszemita népfajoknak, akik csak déleurópai nemzetekbe való feltétlen egybeolvadással tudták életüket és nemi individualitásukat megmenteni. A zsidó e szempontból védett nép volt; ha itt és ott máglyára is hurcolták, a a pusztta tény, hogy Jézus Krisztust keresztre feszítette, ünnepélyes félelmet keltő nimbuszal vette őt körül.

És míg a népet így faszcinálták, addig a tudósok és szentek napot-éjt egybetéve tanulmányozták a héberek könyvét: a zsidó pásztorok, mint Ámos és Micha, igéi rombadöntötték a művészetnek olyan emlékeit amelyeket a világ soha többé látni nem fog; a zsidó papok gúnyjától a tudomány megvetve hanyatlott porba; elnéptelenedett az Olympus és Walhalla, mert úgy akarták a zsidók; Jahve, aki így szólt az izraelitákhoz: "Ti vagytok az én népem és én vagyok a ti istenetek, " lett az indoeurópaiak istene; a zsidóktól vettük át a feltétlen vallási türelmetlenség végzetteljes tanát. Ugyanakkor azonban, nagy fönséges lelki indíttatásokat is kaptunk; olyan prófétákhoz jártunk tanításra, akik oly fenséges, tiszta morált

prédikáltak, amelyhez hasonlót csak India távoli földjén találhatnánk; mi egy olyan élő, életet formáló, isteni halálomba vetett hitet tanultunk megismerni, mely szükségképpen átalakította és új irányt adott lelkünknek. Ha Krisztus volt a nagy építőmester, az építészeti formát a zsidóktól kölcsönöztük, Ézsaiás, Jeremiás, a zsoltárok élő erejévé lettek és ma is azok - lelkünknek.

Ki a zsidó?

Ma tehát, midőn ez a benső érintkezés mindig gyengébbé kezd válni, míg az a fentebb említett külső súrlódás nap-nap után erősebb lesz, ma, midőn a zsidók közelsége elől egyáltalán nem térhetünk ki, nem elég tudnunk, hogy csaknem minden kiváló és szabad ember Tiberiustól Bismarckig a zsidók jelenlétét közöttünk politikai, szociális veszélynek tekintette, hanem képeseknek kell lennünk arra is, hogy elegendő ténybeli tudás alapján mi magunk határozott ítéletet alkossunk és aszerint cselekedjünk. Kiadtak egy "antiszemita katekizmust" melyben százszámra gyűjtötték össze híres emberek mondásait, de minthogy egynémely mondás, kiragadva a szövegekörnyezetből a szerző szándékát nem egészen őszintén adja vissza és egynémelyikből nem törődő, vak előítélet szól, tehát nyilvánvaló, hogy saját önállóan alkotott ítéletünk többet ér, mint kétszáz majmolt fecsegés; s azt hiszem, csak úgy juthatunk megbízható ítélethez, ha magasabb álláspontot foglalunk el, mint kizárólag politikait s úgy vélem, ezt csak történelmi alapon érhetjük el, de nem modern történelmi alapon mert itt bírák és felek lennének egyszerre. Hanem a zsidó nép keletkezési történelmének tanulmányozásával. Adataink garmadával vannak; ezeket éppen a 19-ik században tudós emberek odaadó szorgalommal, nagyobbára németek, azonban kitűnő franciák, hollandusok és angolok is vannak közöttük, felülvizsgálták, kritikailag rendezték és történelmileg osztályozták, sok még a tennivaló, de már is elég történt arra, hogy egyik legfigyelemreméltóbb lapját az, emberi történelemnek nagyságában és egészében világosan és biztosan áttekinthessük.

Ez a zsidó, bár örökké oly változhatatlannak, oly kitartónak látszik, amint Goethe mondja, mégis lett, még pedig lassan, igen: "mesterségesen" lett. Bizonyos-e, hogy ő is az, senki sem tudja megmondani. Száz évvel ezelőtt azt hitte a tudomány, hogy tudja: szemiták voltak Szémi fiai. Ma a felelet mindig határozatlanabb lesz; azt hitték, a nyelvi kritérium a döntő; mily hatalmas tévedés! Bár a "szemita" fogalma nélkülözhetetlen marad, mert általa a történelmi jelenségek sokoldalú komplexumát összetartozandóságukban jelölhetjük meg, mégis hiányzik minden határozott határvonal: a periphériákon ez az ethnográfiai elképzelési összefolyik a többivel. Végeredményében a "szemita" egy ősfajtát jelöl éppúgy, mint az "árja", mint egy ama váltóértékek közül, melyek nélkül nem tudnánk egymást megérteni; de viszont őrizkedni kell azt valódi pénznek tartani. A valódi pénzérték olyan individualitás, mint pl. a zsidó. A faj nem ős fenomén, a fajt élettanilag nemzi: karakterisztikus vérkeveredés beltenyésztés által, fizikailag pedig az a befolyás, melyet a hosszantartó, történelmi geográfiai föltételek arra a különös specifikus, fiziológiai életfeltételre gyakorolnak. Ha mi tehát azt kérdezzük a zsidótól, (s azt hiszem, ennek kell a fejezet főfeladatának lenni) : ki vagy te? úgy azután kell kutatnunk, hogy ennek az élesen körülhatárolt individualistának alapját nem valamilyen vérkeveredés képezi-e és ha az; eredmény igenlő keressük, hogy ez a sajátos lélek tovább miként differenciálódott. Az

előzményeket sehol sem lehet jobban követnünk, mint a zsidóknál, mert az egész nemzeti zsidótörténet egy folytonos kiválasztási eljáráshoz hasonlít; a zsidó nép karaktere mindig individuálisabb, mindig kifejezettebb, mindig egyszerűbb lesz; utoljára bizonyos fokig nem marad más, mint a középső csontszerkezet; a lassan érett gyümölcs, pelyhes színes takaróját, ízes húsát elveszti, mert ezt kívülről be lehet szennyezni és megtámadni, egyedül a kőkemény mag él tovább, bár összezsugorodva és szárazon, de az idővel dacolva. De mint már mondtam, ez nem volt mindig így.

Ami a héberek szent könyvéből a keresztény vallásba átszivárgott, az a tulajdonképpeni zsidóságnak nem őskorából származott, hanem egyrészt az "izraelita nép" [36](#)) sokkal kiterjedtebb és fantáziában gazdagabb fiatalságából, másrészt pedig az izraelitáktól alig elszakadt, a föld többi néptől magukat gögösen megkülönböztető judabeliek férfikorából. Az a zsidó, akit ma ismerünk és munkában látunk, csak fokozatosan lett zsidó, de nem úgy, mint a történelmi hazugság ma is föltüntetni szereti, a keresztény középkor, hanem nemzeti talajon, önálló története alapján; történelmét a zsidó önmaga teremtette; Jeruzsálemben állt a legelső gettó, a magas fal, mely az igazhívőt, az igazszülöttet elválasztotta a gójtól s megtiltotta annak belépését a tulajdonképpeni városba. Sem Jakab, sem Salamon, sem Ézsaiás nem ismernék el Rabbi Akibát (a talmud nagy írástudója) unokájuknak, nem is említve Baron Hirschet, vagy Diamanten Bernátot ükunokáiknak.

Kísérjük meg tehát a lényeges vonások leegyszerűsítésével ennek a sajátos népléleknek, amint az fokozatosan élesebb és egyoldalúbb kifejezést nyert, meglátását. Bölcsességre egyáltalán nincs szükség; mert arra a kérdésre; ki vagy te? maga a zsidó és elődje, az izraelita, mint jeleztem a legvilágosabb feleletet adja, s ehhez adódik Ewaldtól Wellhausenig, Ramsaytól Dewetteig, Reusstól Duhmig és Cheyneig a tudomány munkája; nekünk csak a facitot kell meghúznunk s erre minden praktikus embernek szüksége van, aki a világ forgatagában ítéletét határozott belátásokra akarja alapítani. A mondottakhoz csupán két, tisztán metodikus megjegyzést fűzök. Előbb ti. a "Krisztus megjelenése" című fejezetben behatóan foglalkoztam a zsidókkal és ez a téma előreláthatólag később is fel fog merülni, így itt csak a lényeges kérdésekre szorítkozom és a továbbiakban némely fejtegetés kapcsán a mondottakra utalok; ami az idézett szerzőket illeti, nem tanulmányozott újabb zsidó írók kívül sok más nem tudóst is idézett: a próféták megismerésére a történelmi előzmények helyes felfogására ez nélkülözhetetlen volt; ezek a tudósok a legszabadabban gondolkodók és mind olyanok voltak, akik a zsidó nép iránt leginkább életük egy szakában nagy, talán túlhajtott csodálatról tettek bizonyosságot s akik hajlandók voltak a népet valamilyen sajátos értelemben "kiválasztott" népnek tekinteni. Ezzel szemben a kimondott antiszemitékat a fejtegetés érdekében határozottan figyelmen kívül hagytam.

A vizsgálat tagozódása.

Ama nekem oly nagy fontosságot tetsző tárgy felett, melyet az izraeliták antropológiája néven nevezünk s mely e különös nemzeti fajnak fizikai keletkezési törvényeit tárgyalja, a tudomány az utóbbi években kiterjesztette fényét. Természetesen itt is, mint mindenütt, van egy örökké felkutathatatlan múlt és kétségtelen, hogy egynémely megállapítás, melyet merész archeológusok nem annyira meglátásainak, mint inkább csodálatosan gyakorolt

ösztönük érzőcsápjai tapogatásának köszönhetnek, új kutatásokkal és felfedezésekkel messzemenő kiegészítést fog nyerni. De ez reánk nézve itt nem bír jelentőséggel. Fontos azonban és a tudomány határozott megállapítása is az, hogy először: a zsidó nép sokféle kereszteződésnek produktuma és pedig nem rokon típusok kereszteződésének, mint a régi, görögök, vagy a mai angolok, hanem fizikailag és erkölcsileg egymástól teljesen eltérő típusoknak, másodsor: valódi szemita vér (ha e szükségfogalomnak egyáltalán van értelme) e faj tömkelegének alig képezi felét. Ezek az exakt anatómiai antropológiáinak és a történelmi kutatásnak, annak a két tudományágnak, melyek kölcsönösen kiegészítik egymást, biztos eredményei. Harmadszor: megerősíti az elmondottakat az a meglátás, melyet a bibliai archeológia kritika fáradozásainak köszönhetünk, mely az Ótestamentum írásainak különböző századoktól származó és akkor teljesen önkényesen, de nem tervszerűtlenül összeállított nagyon is bonyolult kronológiájára fényt derített; ezek tanítanak bennünket arra, hogy a tulajdonképpeni zsidót a szó valódi értelmében nem lehet egyenlővé tenni az izraelitával, hogy Juda nemzetsége már a palesztinai letelepedés előtt (a többi törzseket is beleértve) József nemzetségétől vérének keveredésében és tehetségének másként adottságában különbözött s minthogy a judeai a józsefbelinek egynémely tekintetben szellemi fennhatósága alatt állott; azért kezdett viszonylag oly későn, csak a testvéreitől való erőszakos elszakadás után azon az úton haladni, mely őt zsidóságához vezette és később önmagát a vallásos alaptétellé emelt beltenyésztes folytán az egész világtól elszigetelte.

A zsidót tehát csak akkor nevezhetjük izraelitának, ha ennek a családnak sarja; ezzel szemben az izraelita, ha Juda törzséből származott is, nem volt zsidó, mert keletkezése arra az időre esik, midőn észak erőteljesebb törzseit az asszírok megsemmisítették. Hogy megtudjuk tehát, ki a zsidó, azt kell megállapítanunk, ki az izraelita és csak azután kérdezhetjük, hogy az izraelitából Juda (és Benjámín) törzséből miként lett a zsidó. Kutatásainkban a források felhasználásával óvatosan kell bánnunk. A specifikus zsidó karaktert a babiloni fogság után csempészték be a bibliába először, mikor is egész könyveket találtak ki és írtak Mózes neve alatt, a versek interpolációja és javítása a régi Izrael szabadabb nézetét eltörölte és azt a szűkkeblű Jeruzsálem Jahve kultusszal pótolta s tette ezt akként, mintha ez is az isteni kijelentések nyomán íródott volna. Határozottan ez homályosította el sokáig a zsidó karakter folytonos történelmi és emberi fejlődésének megértését. De végre ezen a téren is világosság támadt. És itt is elmondhatjuk, hogy a tudományos kutatás maradandó eredményét tartjuk a kezünkben. Hogy a későbbi kutatások alapján a hexateuchnek ezt, vagy azt a mondatát, amit ma "jahvéi" felfogásnak tartunk, később "lódításnak", vagy egy későbbi "szerződésnek" fogunk tulajdonítani, hogy egy kinyilatkoztatás a valódi Ézsautól, vagy a Deuteroézsaiából ered, annak a maga helyén megvan a maga jelentősége, de azon a megismerésen semmit sem fog változtatni, hogy a tulajdonképpeni zsidóság az ő különös Jahve hitével s a papi törvények kizárólagos uralmával egy kimutatható s rendkívül különös történelmi láncolatnak és egyes céltudatos férfiak tetteinek eredménye.

Ez a három lény a zsidó lény megismerésére alapvető; tehát nem lehet, hogy ez a megismerés csak egy tudós kisebbség tulajdona legyen, de kell, hogy ezt minden művelt ember öntudatra bekebelezze.

Pontos fogalmazásban ismétlem tehát:

1. Az izraelita nép teljesen különböző embertípusok kereszteződéséből származott.

2. A szemita elem, ha erkölcsileg erősebb volt is, fizikailag alig felerészben vett részt az új etimológiai individuum megteremtésében. Nem lehet tehát az izraelitákat röviden sémitáknak nevezni, mert a különböző embertípusoknak a zsidó faj megteremtésében, való részvétele mennyiségi és minőségi analízist kíván.

3. A tulajdonképpeni zsidóság századok folyamán a többi izraelita családtól fokozatos fizikai kiválasztás által és egyes szellemi adományok kiteljesedése és másoknak szisztematikus elnyomórítása által keletkezett; nem egy normális nemzeti életnek eredménye lehet az, hanem bizonyos fokig mesterséges produktum, melyet egy papi osztály teremtett, az ellenszegülő népre idegen uralkodók segítségével papi törvényhozást és papi hitet kényszerítve.

E tények határozzák meg tehát tárgyalásunk felosztását. Legelőször a történelemhez és antropológiához fordulunk, hogy megtudjuk, melyik fajból származott az új izraelita faj (zsidó alapon), azután analizáljuk a különböző embertípusok részvételét fizikai és morális jelentőségük alapján, figyelmünket különösen, a vallási felfogásra kell fordítanunk; a zsidóság lényét az általa tanított hit képezi, úgy hogy őket sem a történelemben, sem a jelenben nem tudjuk helyesen megítélni, ha nem vagyunk teljesen tisztában vallásukkal; végül meg fogom próbálni kimutatni, hogy figyelemreméltó történelmi események befolyása alatt a specifikus zsidóságot és annak összehasonlíthatatlan sajátosságát miként teremtették meg. Amint előzőleg precizíroztam, ez lenne a fejezet feladata; a zsidó faj, ha bizonyos időben vett is fel idegen elemet, olyan tiszta marad, mint kívülről egyetlen nép sem; a zsidó nemzet kezdettől fogva "ideális" volt, azaz egy határozott nemzeti ideán mely 2000 évvel ezelőtt is ugyanaz volt, mint ma épült fel, s nem pedig egy saját szabad állam birtokában, sem pedig a közös együttélésből és cselekvésből ennek földjén; faj és, eszme alkotják az ember egyéniségét, ezek felelnek tehát erre a kérdésre: ki vagy te?

Az izraeliták keletkezése.

Az izraelita három (talán négy vagy több [37](#)) embertípus keletkezéséből származott: a szemita (1.), a szíriai (2.), (helyesebben hettita), és az indoeurópaiból (3.) (talán flosz, vagy turáni, vagy amint Németországban gyakrabban nevezik: szumér-akkiadiak vérellátású ősatyáik ereiben.) Hogy az olvasó teljesen tisztában legyen azzal, miként történt ez a keveredés, egy futólagos történelmi vázlatot kell előre bocsátanom, mely midőn felfrissíti általánosan tudott tények emlékezetét, a zsidó faj keletkezése történetének megértésére vezet.

Ha a szemita fogalmával egy ősidőtől fogva létező tiszta autonóm faj, Isten egy különös teremtését akarjuk megjelölni s ha ez csupán csak gondolatképzet, akkor is helytállóbb fogalom, mint az "árja", mert ma is szemünk előtt él egy nép, mely állítólag a tiszta, nem keveri típusát állítja elének az ősszemitának s ez: Arábiának pusztai beduinja. [38](#)) Hagyjuk az ősszemiták fantomját s maradjunk a húsból és vérből való beduin mellett. Azt állítják, és meg is van rá az okuk, hogy Krisztus előtt már pár évezreddel Arábia a mai pusztai arabhoz nagyon hasonló lakói, csaknem megszakítás nélkül keletre és északra, a két folyó országába vándoroltak. Arábia éghajlata egészséges, ezért népessége szapora, földje ellenben rendkívül szegény s így lakosainak egy része hazáján kívül kell hogy táplálékát megkeresse. Úgy látszik, hogy ezeket a kirajzásokat gyakran felfegyverzett tömegek vitték véghez; az a

felszaporodott emberfölösleg ilyen esetekben tehát feltartóztathatatlan erővel emelkedett ki otthonából és mint uralkodó osztály került a szomszédos országokba; más esetben egy-két törzs békésen vándorolt nyájaival a sehol meg nem jelölt határokon át egyik legelőhelyről a másikra s ha nem tértek közülük, mint egyesek, nyugatra, úgy megeshetett, hogy egészen az Eufráteszig jutottak s ott a folyót követve egészen északig értek el.

Ezt az elementáris erőt, mellyel a népesség fölöslegét kidobták magukból, figyelemreméltó példákkal világítja meg a történelem (a rómaiak alatt és Mohamed után [39](#)) egy bár békésebb, de mégis nagy tömegek szemitizálódását látjuk a Tigris és Eufrátesz közötti nagy kultúrállamokban. Ott, ahol mint pl. a babilóniai Akkadiában a szemiták egy kész, erős, fegyveres kultúrvilággal találkoztak, úgy győzték le, hogy egybeolvadtak velük; ezt a folyamatot Babilóniában lépésről lépésre követni lehet. [40](#)) Ezzel szemben a béni Izraeliták mint egyszerű pásztorok kicsiny csoportokban vándoroltak s hogy marhaállományukat megőrizhessék, minden hadi vállalkozást gondosan kerültek, melyre kicsiny számuk folytán úgylis gyengék lettek volna. [41](#)) A bibliai tudósítás csak sápadt lényét adja vissza a beduin családvándorlások szájról szájra szálló tradíciónak s még ezeket is félreértések, teóriák és későbbi írdeák szándékos hamisításai tarkítják; de nincs is rá okunk, hogy az általános tudósítások helyességét kétségbevonjuk s pedig annál kevésbé, mert hihetlent nem tartalmaznak. Természetesen e források mindent összesűrítve tárnak szemünk elé; egész családok egyetlen személlé olvadnak össze (általános szemita szokás, "hasznót csak a szemitáknál találunk", írja Wellhausen) ; állítólagos ősök egyszerűen annak a helynek nevével viselik, melynek közelében az Izraeliták hosszú ideig tartózkodtak; mozgalmak; melyek több nemzedék életét igénybe vették, egyetlen ember nevéhez fűződnek. Az a szükségérzet, hogy a sokszert egyszerűvé tegyék, az egymástól szétfutót összesűrítsék, épp úgy született tulajdonsága a népnek, mint az öntudatosan teremtő költőknek.

A Biblia pl. Ábrahámot, mint már házasembert, az Úr vidékéről, az Eufrátesz alsó folyásától északi Mezopotámiába, az örmény hegyvidék lábáig vándorolhatja, abba a bizonyos Paddan-Aramba, melyről a Genesis könyve oly gyakran beszél s mely túl az Eufráteszen, közte és mellékfolyója Khabur között fekszik (egyenes vonalban kb. 600 km., a folyó völgyét és a legelőhegyeket követve legkevesebb 1500 km. Úrtól; de ez még nem elég! ugyanez az Ábrahám, később Paddan-Aramból délnyugatra, Kánaán földje felé vonul s innen tovább megy Egyiptomba és végre (kisebb kóborlásoktól eltekintve) Egyiptomból Kánaánba vissza, s hogy ez útján rengeteg marháját, legeltetni tudja, kénytelen volt azokat legközelebbi rokonaitól elválasztani (Gen. XIII. A kurtítások dacára, a régi héber tradíció, olyan helyeken, ahol a legrégebb is csaknem hamisítatlanul fekszik előttünk s miről a kritika már beható felvilágosítást adott, mindent elmond, amit tudnunk kell. [42](#)) Ebből a tradícióból tudjuk, hogy a beduin család egészen a déli Eufráteszig vándorolt és hosszabb ideig az Úr városai környékén tartózkodott. Ez: a város a nagy folyótól délre feküdt és első előőrsét képezte Chaldeának. Itt kerültek e nomádok először a civilizációval érintkezésbe. Bár a pásztorok a tulajdonképpeni környéket nem tudták elérni, mert ott a pompás városok és a nagyszerű fejlett földművelés minden talpalatnyi földet birtokába vett, mégis ott örökös benyomásokat és tanításokat szereztek (erre még később visszatérek) ; sőt az Ábrahám és Sarah neveket is ott ismerték meg és csak később ültették át héberbe kedvenc szójátékaikat. (Gén. XVIII. 10.) .

Ily magas kultúra azonban nem sokáig tûrhetette meg közelében, s talán az utánuk nyomuló puszták fiai is tovább tolták őket. Így mindinkább észak felé látjuk őket vonulni, egészen a gyéren lakott Paddan-Aramig, ahol sokáig, legalább is egy pár száz évig kellett, hogy időzzenek. Mikor azonban Mezopotámiai legelői az állat és emberszámban megsokasodott családi kötelékeknek nem volt elegendő, egy törzs Szíria északkeleti sarkából Paddan-Aramból délkeletre, Egyiptomhoz legközelebb eső sarkba, Kánaánba vándorolt, ahol a bennlakó földművelő népnél baráti befogadásra talált és engedélyt kapott arra, hogy nyáját a hegyekben legeltesse. Mezopotámia (Paddan-Aram) sokáig úgy élt az Ábrahám leszármazottjainak emlékében, mint igazi hazájuk: Jahve maga "Paddan-Aramot Ábrahám hazájának" nevezi (Gén. XII. 1.) és a mitológiai Ábrahám, miután már rég Kánaánban élt, vágyódással tekintett távoli "hazája" felé és követeket küldött "otthonába" (Gen. XXIV. 4. 7.), hogy az ott visszamaradt rokonaival az érintkezést újra felvegye, így maradtak az Ábrahámidák, bár Kánaáni lakók voltak hosszú ideig, mely Jákob és Izsák pszeudomitológiai neve alatt van összevonva, állandóan fél mezopotámiaiak; életük örökös ide-oda vándorlás; a déli ág egy északi törzshöz tartozónak vallotta magát. De eljött az az idő is, midőn még délebbre kellett vándorolniuk; száraz esztendőben nem volt elég Kánaán legelője s talán nagyobb számuk a Kánaánitáknak is kellemetlen volt, így az irántuk barátságos félszemita Hyksos uralkodása alatt Egyiptomhoz tartozó Gosen országába mentek.

Egyiptomi tartózkodás

Ez a hosszú egyiptomi [43](#)) tartózkodás szakította meg először az érintkezést a család tagjai, rokonai és a többi héberek között (egész Szíriában szétszórva), úgy hogy midőn az Izraeliták Palesztinába visszatértek s bár a moabitákat s edomitákat és más hébereket távoli vérrokonaikként elismerték, mégis gyűlöletet és lekicsinylést éreztek a régebbi szeretet helyett velük szemben, mely érzés üdítően naiv kifejezést nyert a biblia geneológiájában (ezek szerint egy pár nemzedék eredetét vérfertőzésnek köszönheti és így tovább.)

Izraelitákról a szó történelmi értelmében tulajdonképpen csak abban a pillanatban beszélhetünk, amikor mintegy, bár nem nagy számú, de jól tagozott nép Egyiptomból menekülve Kánaánba betört, hogy ott egy változó, de szomorú sorstól meglátogatott államot alkosson, mely azonban dacára annak (úgy mint a többi szíriaiak) üllő és kalapács, két egymás ellen harcoló nagyhatalom, között élt, mégis csaknem 700 esztendeig tudott, mint független birodalom élni. Hogy ezeknek az Izraelitáknak számuk nem nagy volt, ezt nyomatékkal kell hangsúlyoznunk; ez úgy történetileg, mint antropológiailag fontos mert ennek a körülménynek rovására írandó, hogy Kánaánnak korábbi tulajdonképpeni honos lakosságát (egy hettita és indoeurópai népkeverék sohasem űzték el, sőt a népesség tökéjét képezték ők és a mai napig is ők képezik. [44](#)) A fajkeveredés, melyről mindjárt szólani fogok s mely mindjárt megkezdődött, midőn először léptek szíriai földre s folytatódott ennek következtében Izrael autonóm államaiban ép úgy, mint Palesztinában s csak a babilóni exilium után és akkor is csak egyedül Judeában egy újonnan alakult törvény által ért hirtelen véget. Mert, hogy a többi Izraeliták közül később csak a zsidók váltak ki, mint etimológiai egység, csupán annak a következménye, hogy Judea lakói ennek az állandó vérkeveredésnek energikus törvényekkel vetettek véget. (Ezra IX. X.)

Ezt a futólagos vázlatot járatlan tudásvágyó olvasó Wellhausennek oly szigorúan tárgyilagos "Israelitische und Jüdische Geschichte, Die Geschichte des Volkes Israel", Renan kimerítő, könnyű stílusú Historie du peuple d'Israel, Maspero széles, átfogó perspektívát nyújtó Histoire des peuples de l'Orient classique című munkáinak tanulmányozásával egészítheti ki; [45](#)) addig azonban ez elég arra, hogy az Izraeliták antropogéniáját nagy vonalakban lássa és a látszólagos bonyolult tárgyat lehetőleg egyszerű formában bevésse emlékébe, így látjuk, hogy az őseredeti, tiszta szemita kivándorló, vérkeveredés által először héber lett, aztán izraelita.

Az igazi szemita. Az előttünk fekvő történelmi vázlat kiinduló pontként egy beduin famíliát vesz fel. [46](#)) Azonban mielőtt tovább mennénk, szögezzük le, hogy ez a tiszta szemita. Arábia pusztáinak ez az eredeti kivándorlója, minden időben csírázató, ereje, életprincípiuma volt a sokféle kereszteződés által keletkezett etnikai izraelita lelkének. Ha ezek az utódok századok folyamán sorsukban az egymástól tökéletesen elütő embertípusok vérkeveredése által erkölcsileg és fizikailag annyira különböznek is az őseredeti beduintól, spiritus rectoruk sok vonatkozásban épen úgy a jóban, mint a gonoszban mégis ő maradt. A között a két vagy bárom lélek közölt, mely a későbbi Izraelita lelkébe lakozott, ez volt a legfeltolakodóbb, legszívósabb. E beduin família vérkeveredéseit azonban csak szerencsésnek mondhatjuk, mert a hamisítatlan, tiszta szemita nomádok nagy lelki tulajdonságai még az életmód megváltoztatásával sem tudtak érvényesülni. Sayce, korunk egyik legmodernebb tudósa azt írja: "Ha a puszták beduinja letelepszik valahol, úgy egyesíti magában a nomádok és földművesek minden bűnét. Lusta, áruló, kegyetlen, kapzsi, gyáva és ezért minden nép úgy tekintti őt, mint az emberiség söpredékét. [47](#)) Szerencsére Béni Izrael, ez a beduin família, jókora idővel letelepedése előtt, nem szemitákkal való gazdag keveredés által e kegyetlen sorsot elkerülte.

Az őseredeti beduin famíliát hosszabb ideig az Eufrátesz déli partján Úr városa közelében láttuk; Volt-e már itt is vérkeveredés? azt állítják: igen. Minthogy azonban a babilóniai birodalom lakosainak tökéjét valószínűleg meglehetősen tiszta szumer-akkadit alkották, mert a szemiták ezt az államot és annak magas kultúráját csak anektálták, s ott nem szellemi, sem testi munkát nem végeztek [48](#)) így feltételezhetjük, hogy az ábrahámi töke szumero-akkádiai vérral frissült fel. Olyan idegen nevek, .mint pl. Ábrahám (így hívták a sumeriaiaknál Úr városának meseszerű megalapítóját és első királyát [49](#)) ezt: a nézetet ép úgy megerősítették, mint a csak félig értett turáni bölcsesség és mitológia olyan töredékei, amilyenekből a Genesis első fejezete tevődik össze. De az ilyen feltevések mindig hipotetikusak maradnak és azért egyelőre komoly megfontolásra alig érdemesek. Ez esetben valószínűség sem szól mellettük. A szegény pásztorok a civilizáció ruhájának szegélyét is alig érintették, egyelőre tehát ez komoly megfontolás tárgyát nem képezheti. Ami pedig azokat a szegényes kozmogóniai képzeteket illeti, melyet a bibliában találunk, ezeknek elegendő volt a többi héberekkal való érintkezés, mért a szumeriaiaknak úgy mitológiája, tudománya, mint kultúrája (milyenek még ma is a teremtés, a bűnbeesés gondolata, a hétnek és évnek beosztása, a geometria megalapozása és az írás feltalálása által részesei vagyunk messze elterjedt; Egyiptom tanítványa volt [50](#)) és a szemita, aki nem tudott oly mélyre tekinteni, mint az egyiptomi, régen mielőtt még Béni Izrael vándorlásait megkezdte volna), ebből annyit tett magáévá, amennyit szükségesnek és praktikusnak látott s azt mint szorgalmas lánckereskedő az ég minden tája felé elvitt. A szumero-akkádiakkal való

vérkeveredés tehát ép oly valószínűtlen, mint be nem bizonyított.

Sokkal biztosabb talajon mozgunk azonban akkor, midőn a kivándorlók észak és nyugat felé vonulnak. Mert most már Szíriában állanak (kivéve az egyiptomi, határszéli átmeneti tartózkodásukat), hogy azt soha el ne hagyják. Itt Szíriában változott meg vérkeveredés által a mi tiszta szemita beduin családunk, s tagjai egy teljesen elütő embertípusnak a szíriaiak telítődése által így lettek hébernek, mint sok más előbbi és későbbi kolónia. Azok a kényszer kivándorlások, melyek a nemzetség egy részét az északnyugati sarokban fekvő Mezopotámiából a legtávolabbi dél nyugati sarokba Kánaánba vezették, ahol hasonló fajalkotó befolyások még határozottabban és megsokszorozódva érvényesültek, később történtek, így lettek Kánaánban először az Ábrahámidák héberjei fokozatosan izraelitákká. Ugyanebbe a Kánaánba tértek vissza hódítólag egyiptomi tartózkodás után a számban már megsokasodott izraeliták s itt kaptak először idegen vér új beözönlésén kívül idegen kultúrát is, mely őket nomádokból állandó földművesekké és városi lakókká alakította át.

Mi tehát anélkül, hogy hamis úton járnánk, két egymásután érvényesülő befolyási övezetet: egy általánosat, főként egy a szíriaiak fellépése és speciálisan pedig a Mezopotámiában való hosszabb tartózkodás által adottat, melyről pontosabb történelmi dátumaink nincsenek, melyre azonban a ma ismert etimológiai fényekből következtethetünk és következtetnünk kell és egy speciális kánaánbelit, melynél a biblia kimerítő bizonyágtételére hivatkozhatunk. Beszéljünk tehát először az általános és azután a speciális befolyási szféráról.

A szíriai.

Akarmelyik geográfiai könyvet vagy lexikont üjtük fel, azt olvassuk, hogy Szíriának mai lakossága: "nagyobbára szemita." Ez az állítás téves; épp olyan, mint ugyanebből a forrásból táplálkozó hiedelem, hogy az örmények: "árják" Itt, mint rendesen, a nyelvet és fajt tévesztik össze; eszerint logikusan azt! kellene tanítani, hogy az Egyesült Államok négerai angolszászok. Az utóbbi évek tudományos antropológiája a legbehatóbb kutatások alapján óriási anyagon megfoghatatlanul a következő tényt bizonyította be: Szíriának, de nemcsak egyedül ennek, hanem egész kisázsianak sensu propria és annak a nagy területnek, amit ma Örményországnak nevezünk, törzsnépességét a legrégebb időtől kezdve amennyire a praehistóriai leletek elérnek egy olyan embertípus alkotta, mely fizikailag és moráliter teljesen elüt a szemitától, éppen úgy, mint mindattól, amit az "árja" fogalmában szoktunk összesűríteni. Vannak fajok, melyeknek a nyugtalan vándorlás öröklött tulajdonságuk (pl. a beduinok, lappok stb.) és vannak olyanok, melyek mint a legtöbb kisázsiai ember úgy a múltban, mint a jelenben saját földjének szívós megtartásában és ezáltal nagy fizikai megingathatatlanság legyőzhetetlen hatalmával tűnik ki. Ősi fészke a népvándorlás helye; ő maga legtöbbször leigázott, melynek hátán a világ nagyjai harcaikat vívják és mégis túlélte azokat mind s oly eredményesen ütött át vérével azokon, hogy a szíriai szemita inkább csak nyelvében, mint törzsében nevezhető szemitanak s a phrigiai eredet állítólag árja örmény, talán egy tized indoeurópai vért sem hord ereiben. Ezzel szemben a ma ún. "szíriai", a zsidó és az örmény alig különböztethető meg egymástól, ami könnyű megmagyarázni, mert mind a három egyenlő, ősfaj őket naponta többször identifikálja. Erről a szíriai embertörzsről feltűnően igaz Schiller "Braut von Messiná"-ja karának szava:

Die fremden Eroberer kommen und gehen; Wir gehorchen, aber wir bleiben stehen.
(Az idegen hódítók jönnek és mennek, mi engedelmeskedünk, de mi élünk.)

Századokon át, legalább is tovább, mint egy évezredig ilyen hatalmas etnikai befolyás alatt állott az a nép, mely később, mint izraelita lépett be a történelembe. Az általam általánosan nevezett befolyásszféra által lett a mi igazi szemita beduin családunk a "héber" egy csoportjává. A héber, a szemiták és szíriaiak között helyfoglaló korcsok. Ezt a kérdést nem úgy kell elképzelnünk, mintha a pásztor nomádok rögtön kereszteződtek volna az idegen fajjal, hanem inkább úgy, hogy egyrészt negyed és félhéberrel ott nagyszámban találtak, akik által az átmenet természetesen adva volt, másrészt behódoltak az őslakoságnak (amint a szemita), héber, arámi nyelv is erről tanúskodik) s szíriai rabszolganőkkel fiúkat és lányokat nemzettek; később (a feltörténelmi időkben) látjuk, hogy az idegen nép függően törzseivel önkéntes frigyre lépnek, amely már kétségtelenül századok óta szokásban volt. De bármint képzeljük el a keveredés létrejöttét, a keveredés megtörtént.

Hogy arról a másik szíriai embertípusról kényelmesen beszélhessünk, egy névre lenne szükségük. Hommel, a híres müncheni tudós alaroidáknak nevezi őket, [51](#)) hogy nagy elterjedésük következtében egészen Dél-Európáig terjednek el s ezért e fajt az Ibériaiakban és a mai baszkokban véli felismerni. De a járatlan embernek ilyen hipotézisek felhasználásával csínján kell bánni; mielőtt még e könyv elhagyná a nyomdát, már lehet, hogy az alaroidákat a tudomány ócskavasai közé hajítja. Követésre méltónak létezik a francia zoológusnak és antropológusnak Lapougenak a módszere, aki a különböző típusoknak Linné rendszere szerint ad nevet, anélkül, hogy törődne a történelemmel s eredettel: homo europens, homo afer, homo contrastus stb. Ez a kisázsiai típus, ami a koponyaalkotást illeti a Lapouge homo alpinusának fogalmát fedi körülbelül [52](#)) mi itt e fajt, anélkül, hogy hosszasan fejtegetnénk, mint Szíria őslakóját egyszerűen homo syracusnak hívjuk. És éppúgy, mint a szemita típus számára a beduinokban szilárd támpontot nyertünk, itt egy pár ma már nem létező, individualitásként nem élő, de a történelméből és számtalan rajzból mind jobban ismertté váló törzsre támaszkodunk: a hettitákra, akik különösen karakterizálói a szíriai embertípusnak és pedig éppen azoknak, akikkel az izraeliták Palesztinában szoros kapcsolatban éltek. [53](#)) Ez a szíriai ember határozott anatómiai karaktert mutat; kerekfejű, vagy mint a természetkutatók mondják: "brahicephal", azaz olyan koponya, melynek hosszúsága kb. megközelíti szélességét. [54](#))

A beduin és vele szemben minden szemita, aki idegen vérral nem keveredett, erősen kifejezetten "dolichocephal". Hosszú, keskeny fej - írja Luschan - megkülönböztető tulajdonsága a mai beduinak, amely tulajdonságot épp ily mértékben igényelhetünk a legrégebb arabok részére, akkor is, ha ezt nem igazolnák azok a képek, melyek szerencsés körülmények között a régi egyiptomi emlékekben máig fennmaradtak [55](#)) Természetesen ennél az egyetlen anatómiai ismertető jelnél megállapodnunk nem szabad: a kerek fejnek nyomott testalkat felel meg, a koponya régen megszűnt emberfajok megítélésénél a legkényelmesebb és a legtöbbet mondóbb a csontszerkezetet összehasonlító tudományban, mert végtelen gazdag változatában az egyéni tulajdonságnak tipikus formáit szilárd következetességgel őrzik meg. De még egy más, ennél feltűnőbb habár nagyon is múlandó anatómiai jellegzetesség uralkodott a hettitákon, mert alapját nem csont, csak porc képezi (képeink azonban ezt pompásan megőrizték s a mindennapi élet is szép példákat ad s ez az

orr. Az úgynevezett "zsidó orr" hettita örökség. Az igazi arabnak, a hamisítatlan beduinak rendesen rövid, kicsiny, alig hajlott orra van ott is, ahol az orr inkább sasszerű, sohasem "kampós", mint a specifikus, félreismerhetetlen zsidó és örmény orr. Az izraelita tehát a kerekfejű népekkel való folytonos keveredés által apránként keskeny, hosszú beduinarcát elvesztette és helyette ajándékba zsidó orrot kapott. A hosszú fej még előfordul itt-ott a nemesség körében és még egy ideig fenn fog maradni; elenyésző számban még a mai zsidók között is találunk hosszúfejűeket. Az orra, mint karakterisztikumra azonban kizárólag a zsidó törzshöz való tartozást illetően nem szabad támaszkodnunk, mert amint mindjárt meglátjuk, az a szíriai vérel kevert néppel közös. Ez az antropológiai lelet nem olyan hipotetikus állítás, mint amilyenekkel a teológiai-kritikai és történelmi munkákban oly sokszor találkozunk, hanem biztos eredményei egy a legrégebb időtől korunkig terjedő rendkívül gazdag [56](#)) anyagon végzett exakt tudományos kutatásnak, melyet az Egyiptomban és Szíriában felfedezett s fokozatosan pontosan évszámozott képek oly nagyszerűen alátámasztanak.

Az egyiptomi emlékeken bizonyos fokig követhetjük az izraeliták "zsidóvá levését", melyek azonban természetesen a hamisítatlan szemita típusból nagyon keveset mutatnak (nem nyúlnak mélyen be az, izraelita történelemben, meri) a népet csak Salamon uralkodása alatt kezdték a határon túl ismerni.) Itt mint izraelita katonákat, igazi és félhethitákat látunk s csak a vezérek emlékeztetnek (tekintsük meg pl. Rehabeam Salamon fia állítólagos arcképét) bizonyos fokig a beduin egyébként pedig az európai arcokra, ezzel az utolsó megjegyzésünkkel az általános praehistóriai befolyás szférájából a speciális Kánaánba lépünk, mely hasonlóképpen tovább, mint egy évezredig hatott, ahol már gazdagabb tények állanak rendelkezésünkre. Mert mielőtt még a héber izraeliták az egyiptomi festőművészek megörökítő dicsőségében részesültek volna, Mezopotámiából Kánaánba vándoroltak. Különbséget kell tennünk az első és a második kánaáni megjelenés között: először, mint nomád pásztorok a legjobb egyetértésben éltek a városok és a termékeny tett földszávok igazi bennszülötteivel, másodsor, mint hódítók özönlöttek az országba. Először alig voltak egynéhányan, másodsor már egy egész nép volt. Bármily bizonytalan és vitatott legyen is egynémely történelmi részletkérdés, egy bizonyos: ez ország legelső felkelésekor a hettitákat. akik a homo syracus egyik legfontosabb törzsét képezték, ott hazájukban) találtak. Ábrahám Hebron lakóit "Hett" gyermekeinek mondja s kifejezetten így szól: "közöttetek lakó idegen vagyok" (Gén. XXIII. 4.) s mint egy megtúrt vendég kér sírhelyet felesége, Sára számára.

Idegen feleségek

Izsák legidősebb fia Ézsau csak hettita nőt vesz feleségül, (Gén. XXVT. 34.) , míg a fiatalabbikat, Jákobot a messzi Mezopotámiába küldi, hogy héber leányt vehessen nőül, amiből azt következtethetjük, hogy Palesztinában nem volt héber nő, vagy legalább is nem volt olyan gazdag, aki számára megfelelő lett volna. Izsák maga egy gazdag hettita nővel meglégedett volna, de mezopotámiai felesége, Rebeka nem tudott békességben élni hettita menyével, Ézsau asszonyaival és azt mondta: inkább meghal, mint újra ilyen nőket hozzanak házába. (Gén. XXVII. 46.) Jákob fiai alatt Judáról szólnak, mint olyanról, aki hettita nőt vett feleségül. (Kronikák I, 23.) E népmesék történelmi tanulságot adnak: látjuk, hogy az izraeliták még élénken emlékeznek arra az időre, midőn egynéhány pásztor egy

idegen, kultúrált, városlakó és barátságos nép között élt; a gazdagabb törzsbeliak megengednék maguknak azt a luxust, hogy fiaiknak az előbbi hazából hozassanak házastársakat; e fiúk is azonban szívük indíttatására hallgattak inkább, mint az exkluzivitás princípiumára: azokat a nőket vették feleségül, akiket maguk körül láttak, hacsak nem voltak olyan üzlethajhászok, mint Jákob; a szegényebb nép természetesen onnan választotta feleségeit, ahol egy egészen különös fiziológiai tehetség kifejezője. Ezekhez adódtak még a rabszolganőktől nemzett gyermekek. Jákob 12 fia közül pl. 4 rabszolganőtől származott s ezek ugyanazokat a jogokat élvezték, mint a többiek. Az elmondottak mind arra a korábbi hettitákkal való érintkezésre vonatkoznak, melyekről a biblia beszél. A monda szerint ezután következett a hosszú tartózkodás az Egyiptom határában fekvő Gosenben. Az izraeliták azonban ott is hettitákkal voltak körülvéve. A hettiták Egyiptom határáig terjeszkedtek, ahol akkor törzsrakonaik, a hyksosok viselték a jogart; Tanis városa Gosenban az izraeliták gyűlhelye - lényegében hettita város volt; az izraeliták tehát, amikor nyájaikkal Hebron vidékéről Tanis vidékére vándoroltak, ugyanabban az etnikai környezetben maradtak. [57](#)) Mégis, csak akkor léptek a kánaánbeliekkel, akik nagyobbára hettitákkal voltak, szoros viszonyban, midőn később, mint hódítók oda visszatérve legyőzték azokat. Amit már korábban kiemeltem, a kánaáni nép nem tűnt el. Olvassuk csak el a Bírák Könyvének első fejezetét. Wellhausen is így ír: "Az: izraeliták nem szisztematikusan igázták le a bennszülött lakosságot, hanem közékük ékelődtek . . . Tökéletes hódításáról az országnak (Palesztinának) szó sem volt."

S arról a folyamatról, hogy ez az idegen, nem szemita vér fokozatosan, mint nyomult a héberébe, ugyanez a szerző is így ír: "A bírák korszakában a legfontosabb esemény: az új (izraelita) népesség keveredése az ország régi lakóival meglehetősen hangtalanul ment végbe. A királyságbeli izraelitában a kánaáni vér igen erősen képviselve volt; semmi esetre sem voltak tiszta leszármazottai azoknak, akik Egyiptomból kivonultak. Ha az izraeliták a bennszülött népeket elűzték volna, úgy pusztává teszik az országot és megfosztják magukat a győzelem nyereségétől. Mikor azokat kíméletben részesítették, rájuk kényszerítették magukat, belenőttek kultúrájukba. A házakba, melyeket nem építettek, mezőkre és kertekre, melyeket nem ők tettek termékenyvé és műveltek, befészkeltek magukat. (A történelem, mintha megismételné önmagát. - A fordító. Mindenütt boldog örökösökként élvezték elődeik munkáinak gyümölcsét, így egy eredményben gazdag benső átváltozás ment bennük végbe: hirtelen kultúrnépekké lettek. [58](#)) Már régebben megtanulták a hettitáktól az írást (talán Hebronban, talán Tanisban [59](#)) most pedig a föld és szőlőművelést, városok alapítását és kormányzását, röviden: azok közvetítésével civilizált emberek lettek. Általuk lettek állammá is. Ezek az örökös féltékenységben, gyanakvó elszigeteltségben élő törzsek, a kánaánitáknak "államragasztó eleme" nélkül sohasem tudtak volna egységessé lenni. De hogy vallási felfogásuknak különös színét és organizációját a kánaánitáktól nyerték: Baál a földművelés és békességes munkái istene összeolvadt Jahvéval, a hadak és rablóhadjáratok istenével.

Hogy Baált az izraeliták mennyire tisztelték, olyan tényekből láthatjuk (dacára a zsidók későbbi javításainak, mint pl. az első zsidó hőst palesztinai földön, aki hettita, nőt vett feleségül Jerubbaálnak hívták; [60](#)) Az első király Saul egyik fiát Isbaálnak, Dávid Baaliadának, János egyetlen fiát Meribaálnak és így tovább nevezi. A prófétaságot is a kánaánitáktól kölcsönözték az izraeliták s tőlük vették át az egész külső kultuszt, épp úgy,

mint a szent helyek tradícióit. [61](#)) Itt nem szükséges tárgyalnom azokat a dolgokat, melyeket a bibliában mindenki megtalálhat (mindenesetre gyakran idegenül hangzó nevek leple alatt, hogy járatosság nélkül nem tudunk eligazodni, pl., hogy milyen nagy szerepet játszottak a hettiták és törzsrakonaik, a filiszteusok Izrael történelmében. Mikor az egybeolvadás annyira előrehaladt, hogy a nevek megkülönböztetése is eltűnt, a legderekabb katonák között találjuk őket; ez adatokból a biblia későbbi zsidó kiadói, akik az idegenszerűt lehetőleg ki akarták küszöbölni és egy tiszta ábrahामी leszármazás fikcióját bevezetni, ez adatokból sokat eltüntettek. Dávid testőrségét, ha nem kizárólag, de legnagyobb részben olyan férfiak alkotják, akik nem tartoznak Izraelhez; hettiták és gethiták fontos tisztai állásokat töltenek be; a tömeget krébiek, pléthiek, filiszteusok és mindenféle más idegen nép, részint tiszta európaiak, részint hellének alkotják. [62](#)) Dávid trónját csak a filiszteusok segítségével, valószínűleg vazallusaikkal [63](#)) tudta elfoglalni; ő tőle telhetőleg mindent megtett, hogy az izraeliták keveredését szomszédaikkal előmozdítsa, önmaga adott példát a szíriai és indoeurópai törzsek leányaival való házasságra.

Az amorita.

Ha már az "indoeurópai" szó kicsúszott tollamból, hadd mondjak el valamit, amiről eddig alig tettem említést. A kánániták, ha egészben nem is, de túlnyomórésztben hettiták voltak; ezekkel szoros közelségben, gyakran elkülönített tartományokban s ezáltal törzsüket relatíve tisztán megtartva éltek az amoriták. Az amoriták magas, szőke, kékszemű, világosbőrű emberek voltak; északról, azaz Európából nyomultak be, amiért is az egyiptomiak tamehuknak, azaz "északi országok népének" nevezték őket s úgy látszik (ami persze problematikus Palesztinában a zsidóknak Egyiptomból való visszatérése előtt jutottak el. [64](#)) Egy részük a Jordán keleti partján hatalmas birodalmat alapított, mellyel az izraeliták későbbben gyakran háborút viseltek; egy másik részük Palesztinába nyomult, ahol a legbensőbb barátságban élt a hettitákkal; [65](#)) ismét mások a filiszteusokhoz csatlakoztak és pedig oly nagy számban (melyet valószínűleg a teljesen hellenizált nyugatról jövő csapatok szaporították, hogy egyik-másik történetkutató a filiszteusokat sokaságuk miatt árja-európai törzseknek tekinti. [66](#)) Ezek a mi törzsrakonaink Enak gyermekei, ezek "nagy szálas emberek" rettenetes félelmet gerjesztettek, amikor mint hírszerzők először nyomultak be Palesztina déli részébe (IV. Mózes XIII. ; ezekhez tartozott a bátor Góliát, aki az izraelitákat lovagi párviadalra hívja [67](#)) fel, mikor az alattomosan eldobott kő megöli, és az óriás lándzsát és nehéz vas öltözetet viselő "rephaimok." (I. Sámuel XVII. 5. ff., II. Sámuel XXI. 16. ff.) . S ha a biblia sokat is beszél az izraelitáknak e nagy, szőke emberek ellen véghezvitt hőstetteiről, még sem tudják elhallgatni, hogy éppen ezekből, a még nagyon vad, tiszta indoeurópai törzséből a gethitáknak toborozta Dávid legjobb, legmegbízhatóbb katonáit. Csak a filiszteusok győztek le a filiszteusokat s az amoriták az. amoritákat. A gethitákat pl. nem igazta Dávid, hanem azok harci kedvből követték őt. (II. Salamon, XV. 19. feje.) . Vezérüket Ithait az izraelita hadsereg egyharmadának vezérévé nevezték ki. (II. Sámuel XVIII. 2. Erről az "árja csapattestről", amint Renan nevezi őket, ezt írja: "Hős volt ez, mint az arab, de hűségben, különbözött attól, ha valami maradandót akartak alkotni, rájuk kellett támaszkodniuk ... ez hiúsította meg Absolon Sebah, Adonah áruló összeesküvését. Ez volt az aki Ábrahám fenyegetett trónját megmentette... ez: volt az izraelita birodalom enyve. [68](#)) " De nemcsak hősök és hű katonák voltak e férfiak, de városépítők is; városaik a legjobban

építettek s a legerősebbek voltak (Deuter I. 28. [69](#)) ; egyik városuk világhírű lett; az amoriták hettita barátjaik fővárosától, Hebrontól nem messze alapították új városukat: Jeruzsálemet. Jeruzsálam királya, aki Józsuá ellen harcba száll, amorita volt. (Józsuá X. 5. S ha azt is olvassuk, hogy őt a többi királlyal együtt Józsuá megverte és megölte, ezt épp úgy, mint Józsuá egész könyvét cum granosalis kell vennünk; mert a valóságban az izraelitáknak Palesztina meghódítása nagyon nehezen és rendkívül lassan ment és ez is csak idegen elemek bevonásával; [70](#)) mindenestre Jeruzsálem városa Dávid idejéig amorita város maradt, sok hettita árnyalattal (ezt a kevert népet jebusitáknak hívja a biblia, de izraeliták nélkül; Dávid uralkodásának csak 8-ik évében foglalta el idegen zsoldos hadaival, ezt az erős várat választotta erősségénél fogva rezidenciájául. Az amorita-hettita népesség azonban számánál és állásánál fogva jelentős maradt ezután is; [71](#)) egy gazdag amoritától kellett Dávidnak földet vásárolnia, hogy azon oltárt emelhesen (II. Sámuel XXIV. 18. f. g.) és a frigyládáit egy gethitánál bizalmas csapatvezérénel helyezi el, mikor Jeruzsálembe átviszi. (II Salamon IV. 10. 72.)

Ezékiel próféta is így szólaltatja meg Istent, midőn Jeruzsálemről szól: "Eredeted és születésed szerint kánaáni vagy; atyád amorita, anyád hettita volt. S ezek után szemére veti az izraelita lakosságnak, hogy ezekkel az idegen elemekkel keveredett össze: "bordélyházat, csinálsz házadból, midőn mindem jöttmenttel összeadod magad és teljesíted az ő akaratát"- így beszél és a jámbor zsidó, országának nagyjai nem fukarkodtak a példaadással és ő maga is, mint jeruzsálemi, gyermeke volt e hármass korcsosulásnak; Ezékiel, a specifikus zsidóságnak feltalálója előtt már akkor egy tisztafajból származó, tehát contra dictio in adjecto zsidóságnak paradox képe lebeg. Mert az összes izraeliták közül éppen a judeabeli vett fel legtöbb amorita vért és eddig azon egyszerű oknál fogva, mert az amoriták Palesztina déli részét, Simeon, Juda és Benjámint területeit sűrűn lakták, míg az északi részben alig voltak képviselve. Az egyiptomi emlékek, melyeken a különböző népek oly karakterisztikusan élnek, megingathatatlanul arról tanúskodnak, hogy Salamon király és utódainak idejében Dél-Izrael lakói, különösen a csapatvezérek, az amorita (indoeurópai típus túltengését mutatják. [72](#))

Sokan feltették már a kérdést, hogy Dávid maga félig, vagy háromnegyed részben amorita volt-e? [73](#) A biblia különböző helyeken különösen hangsúlyozza szőkeségét és Virchow számtalan statisztikai adattal "hogy a haj tartozékaival együtt még maradandóbb faji tulajdonság, mint a koponya; a hébereknek és a szíriai csoportból származó embereknek sohasem volt világos bőrük, szőke hajuk; az európaiak e karakterisztikumát az amoriták és görögök hozták az országba; ezért feltűnő Dávid szőkesége. [74](#)) Ilyen körülmények között nem is nagy merészség ezt állítani, hogy Bethlenemben (tehát az amoritáktól legsűrűbben lakott vidékén) egy pásztornak amorita lány volt a felesége.

Karaktere, annak óriási fogyatkozásai, szívet nyerő tulajdonságai, merészsége, a kalandok iránti különös előszeretete, gondtalansága, rajongó érzése, azt hiszem Izrael minden pogányától éppúgy megkülönbözteti Dávidot, mint az a törekvése, hogy birodalmát organizálja és az elharapózott törzseket egy egységbe foglalja, mely az izraeliták dühét vonta maga után. Feltűnő a filiszteusok iránt érzett különös előszeretete. (II. Sámuel XXI. 3.) , akiknél, mint katonáknak oly szívesen szolgált, de az a Renani (Izrael II. 35. által hangsúlyozott tény is figyelemreméltó, hogy míg a héberekkel kegyetlenül, addig a filiszteusokkal szemben nemesen bánik a háborúban, mintha azok gyűlöletesek volnának szívének. Ha ez a sejtés

megfelelne a valóságnak, akkor semmi esetre sem lehetne Salamont izraelitának nevezni, annyival is inkább, mert csaknem lehetetlen dolog, hogy édesanyja Belseba, Uria hettita felesége izraelita nő lett volna. [75](#)) így könnyen magyarázható lenne a tulajdonképpeni inkompatibilitás Salamon lényé, törekvése Izrael és Juda karakterével szemben. Renan kerekén kijelenti: "Salamon entendait rien á la vrai vocation de sa race" [76](#)) Salamon kizárólagosan csak fájának igazi hangjára hallgatott); minden óhaja, célja népének, melyet nagyra akart tenni, teljesen idegen volt. Így az izraelita nép fénykorának eme epizódja Dávid és Salamon végeredményében egy teljesen elütő vér túltengő erejénél fogva valóságos "epizóddá" lett, mert kérérelhetetlen akarata a szíriai-szemita népnek, mely sem hivatást nem érzett magában, sem tehetsége nem volt meg arra, hogy azon az úton haladjon, megfojtotta azt.

Összehasonlítható számok.

Arról, amit fönn a speciális befolyási szférának neveztem, amint láttuk, elegendő történelmi anyaggal rendelkezünk. Ha célunk nem volna korlátok közé szorítva, ami a zsidók eredetét illeti úgy még sok mindent fűzhetnénk az elmondottakhoz, pl. a jozefiták, a legtehetségesebbek és legenergikusabb az összes izraeliták között (közülük származott Józua, Sámuel, Jerubbal stb. és az Omridák nagy dinasztiaja) egyiptomiak voltak. (A Genesis XVII. 45. helye a népmesék stílusában beszéli el, hogy József egy heliopolusi pap leányát veszi feleségüi, aki Ephraimot és Manasét) szüle. E tények a zsidók családfájának megállapításánál kevés, vagy egyáltalán nem bírnak fontossággal; Izrael különböző törzseinek összeházasodását a törvények csaknem lehetetlenné tették s ezenkívül ez valószínűtlen is volt amiatt, a nagy, mindig kiütözö antipátia miatt, mely a jofisták és Juda között fennállott. De fölösleges is itt a többi héber családdal való érintkezésről szólni. A néger vérnek a zsidóságba való beütése az alexandriai diaszpóra alatt melynek egynéhány mózesi hitű állampolgár ma is gyönyörű példáját szolgáltatja mellékes. Az elmondottak teljesen elegendők arra, hogy tisztában legyünk a zsidók antropogeniájával. Láttuk s amihez egyáltalán nem férhet kétség, hogy a történelmi izraelita, melyből a tulajdonképpeni "zsidó" csak későbbén vált ki, keveredés produktuma. Mint héber a történelmbe már kevert fajként lép be; a héber azután idegenekkel (nem szemitákkal) tovább házasodik; először hettitákkal egy különös, elterjedt, erősen karakterizált törzseivel, a homo syraeusnak; másodsor a nagy, szöke, kékszemű indoeurópai amoritákkal. Tehát a történelmi igazsághoz az exakt tudománynak megtámadhatatlan bizonyítéka társul. Luschan e tényt, már többször említett előadásában, így foglalja össze "a zsidók először valódi szemitákból (I.), másodsor árja amoritákból (II.), harmadsor és főként régi hettiták összetevői mellett a többiek nem jönnek számításba." E diagnosztika ezt jól jegyezzük meg arra a zsidóságra mely elvált Izraeltől, illet, illik a maira is; a régi és legújabb anyagon végzett mérések arra az eredményre vezetlek, hogy a legkülönbözőbb idegen elemek (spanyol, délfrancia stb.) felvétele a zsidóságra, amelyre a feuilletonisták és a kenetteljes moralisták oly nagy nyomatókkal hivatkoznak, teljesen befolyástalanok maradtak; egy így összetett és szigorúan kitenyésztett faj ilyen parányi és hasonló cseppeket rögtön felszív.

Az első pontot elintéztük: az izraelita nép egy második pont, melyben a különböző fajoknak egymáshoz való viszonyát kell megbeszelnünk, amennyiben ez csupán statisztikába

szorítkozik, egyetlen fejezetet vesz igénybe; de mit jelentenek e számok, ha határozott képzeteket nem fűzünk hozzá? Ez nem lenne más, mint az iskolai algebra tan x, y, z-je; a számítás helyes, de nem jelent semmit, mert mind a három nagyság ismeretlen; a különböző fajok kvalitása tehát hosszabban fog bennünket foglalkoztatni, mint a kvantitása.

Ami az izraelita vér kvantitatív összetevődését illeti, nem szabad elfelednünk, hogy 60.000 mérés azokkal a milliókkal szemben, akik ezer év óta éltek, kevés, nem volna megengedhető, hogy az individuumra alkalmazzuk; a tömegstatisztika a szegélyét sem képes annak a fátyolnak fellebbenteni, mely az egyéniséget körülveszi. De ne feledjük: ez egyedekek individualitásából adódik egy nép individualitása; erre az absztrakt egyéniségre már a számok jobban alkalmazhatók. Hogy egy adott ember adott helyzetben mit fog tenni, faji tartozandóságából még nem mondhatom, de hogy egy nagy tömegű olasz egy adott esetben mint kollektivitás egy olyan tömegű norvéggal szemben mit fog cselekedni, azt a legnagyobb valószínűséggel megmondhatom. Egy népkarakter ismereténél tehát az antropológiai számok komoly értékkel bírnak. Ezek a számok azt mondják, hogy a zsidókban (akkor és ma, keleten és nyugaton) 50 % kifejezetten a homo syracus típusát (rövid fej, a karakterisztikus ún. "zsidó orr", hajlam az elhízásra, stb.) s csak 5% mutatja a valódi szemita anatómiai alkatának képét (pusztai beduin); 10%-nál haj, bőr és arcszínt találunk, melyből az amoriták indoeurópai törzsére következtethetünk; 35% nem definiálható keverékformákat mutat, mint Lombroso kombinált fotográfiái, melyeken olyan arcok keletkezhetnek, ahol az egyik vonás ellentmond a másiknak: koponya, mely sem nem hosszú, mint a valódi szemitaké, sem félhosszú, mint az amoritaké, sem kerek, mint a szíriaié, orr, mely sem nem hettita, sem árja, sem szíriai; vagy szíriai orr a hozzáillő fej nélkül és így tovább. Az anatómiai eredmény tehát az, hogy a zsidó egy olyan teljesen elkorcsosodott permanens faj, mely mindig megelőzi a korcskaraktert. Az előbbi fejezetben megkísértem, hogy világossá tegyem a keverék és korcsosodások közötti különbségei. Minden történelmileg nagy nemzet keveredéséből támadt; ahol a típusok különbözősége áthidalhatatlan, ott korcsok keletkeznek. Itt ezzel az esettel állunk szemben. A kereszteződés a szíriai és a beduin között anatómiailag tekintve még átkosabb volt, mint a spanyol és délamerikai indiánok között, melyhez, később az európai árja erjesztő anyaga társult.

A faj bűntudata.

E tényekre nagy súlyt kell fektetnünk, mert az ilyen események, bármennyire öntudatlanul történjenek is, vérfertőző bűnök a természet ellen, s e bűnöket csak rossz vagy tragikus sors követheti. Amint a többi héber s vele együtt a jozefiták nyomtalanul tönkrementek, épp úgy tűntek el a legjelentősebb pszeudoszemita meszticek is (föníciaiak, babilóniak stb.). A zsidó ellenben kiválasztotta a tragikus sorsot: ez nagyságára vall s ez a nagysága. E témára még mihamar visszatérek, "mert ez az elhatározás a zsidóság megalapítását jelenti; csak még egyet akarok itt megjegyezni, ami ide tartozik s amiről még tudomásom szerint senki sem tett említést; a bűnnek ez a tudata, mely a zsidóságra hősi napjaiban ráfeküdt [77](#)) és kiválasztott fiainak soraiban is olyan megragadó kifejezést nyert ama fizikai körülményben gyökerezik. Természetesen az ész s a mindnyájunkkal velünk született hiúság ezt lényegesen másként fejezi ki, de hát az ösztön mélyebbre nyúlt, mint az ész, s mihelyt az izraeliták elüldözése és a fogság a zsidók öntudatát felébresztették, az első dolguk az volt, hogy ezt a

vérfertőzést (amint én azt fentebb Ezékielre támaszkodva kijelentettem) megszüntessék a mindennemű, még a rokonok közötti keveredés szigorú megtiltásával is.

Megmagyarázhatatlan ellentmondást találnak abban, hogy a vidám világba a bűn örökké fenyegető tudatát a zsidók hozták be és ők ez alatt mégis egészen mást értenek, mint mi. A bűn náluk nemzeti ügy, úgy hogy az egyén "jó", ha a "törvényt" nem lépi át, [78](#)) a megváltás nem, morális megváltása az individuumnak, hanem az állam megváltása; [79](#)) ezt nekünk megérteni nehéz. Ehhez csatlakozik az a másik körülmény, hogy az öntudatlanul elkövetett bűn a zsidónál teljesen egyenértékű az öntudatossággal. [80](#)) . A bűnnek fogalma a zsidónál nincs szükségszerű vonatkozásban a bűnös lelkiismeretével; nem foglalja magába morális képzetét a rosszaságnak, hanem a törvény szerinti felelősségre utal. [81](#)) Montefiore határozottan kijelenti, hogy a postesiliumi törvényadó felfogása "a bűnt nem az individuális lélek beszennyezésének tartja, hanem a fizikai tisztaságának, az ország és lakosai tiszta jólétének, mely előfeltétele annak, hogy Isten az ő népe és szentségei között élhessen." (A. a. O. S. 326. Wellhausen azt mondja: "A zsidóknál nincs benső összefüggés a jótevő és a jótett között; a kéz jócselekedete és a szív szándéka széthullik. [82](#)) "

Én, mint már mondtam, meg vagyok győződve arról, hogy e figyelemreméltó ellentmondásokban, gazdag elképzelésben van a kulcsa a fajta keletkezési történetének: léte bűn, léte merénylet az élet szent törvényei ellen; legalább a zsidók maguk is így érezték, amikor a sors keményen kopogtatott ajtajukon. Nemcsak az egyént, hanem az individualizmust is tisztára kellett mosni, nem egy öntudatosan, hanem egy öntudatlanul elkövetett bűn miatt, ami azonban lehetetlen lett volna akkor is, "ha lúggal mostad volna magad s sok szappant vettél volna hozzá", amint Jeremiás mondta népének. (II. 22. Hogy a múlt visszahozhatatlanságát kitöröljék s a jelenbe visszahozzák, ahol belátás és akaraterő a bűnnek gátat vethetnek és a tisztaságnak otthont (teremthessenek, az egész zsidótörténelmet kezdettől fogva meg kellett hamisítaniuk s a zsidókat, mint egy minden népek közül kiválasztott, föltétlenül tiszta fajt kellett beállítaniuk és ettől a pillanattól kezdve drákói rendszabályokkal mindenféle vérkeveredést megállítaniuk. Akik ezt véghezvitték, nem csalók voltak, mint sokan vélhetnék, de férfiak, akik a szükség hatalmas sorsfordulatainak öntudatlan eszközeit teremtő [83](#)) olyan nyomás alatt cselekedtek, mely egyedül képes embereket önmagukból kiemelni. Ha van valami, ami korunk vakságából, szaktekintélyeink [84](#)) frázisaiból megmenthet bennünket, hogy szemünk meglássa a természet törvényeit, mely szerint nagy népek csak a faj megnevesítése által származnak, mely nemesedés csak határozott feltételek mellett jöhet létre s melynek negligálása pusztulást és sterilitást von maga után, akkor az nem lehet más, mint ennek a nagy elgondolása, kétségbeesett, faji bűntudatában tudatos zsidóság küzdelme.

A szíriai ember.

Ha most visszatérünk az antropogenetikai számokhoz, egy súlyos témával találjuk magunkat szemben; koponyát mérhetünk, számolhatunk orrokat, de most az a kérdés, hogy ezek az eredmények miként nyilvánulnak meg a zsidók belső lényegében? A koponyacsont kezünkben van, ez az, amit Carlyle "a hard fact"-nak, "kemény tény"-nek nevez. Természetesen az a koponya egy egész világot szimbolizál. Aki tömegét helyesen megnézi,

vonalaikat ellentétes viszonylatban igazán magyarázni tudná, az sokat mondhatna az individuumból, lehetőségeket pillantana meg, melyek az illető fajnak magának is először is csak generációk után jön öntudatosan, és korlátokat, melyek eleve elválasztják az egyik embert a másiktól. Aki egy hosszú és egy rövid koponyát megfigyel, két mikrokosmoszt vél látni. De a kinyilatkoztatások hatalma nem adatott meg, nekünk; mi az embereket cselekedetünk után ítéljük meg. Tulajdonképpen tehát indirekt úton és töredékes módszer szerint, mert ezeket a cselekedeteket is mindig különös körülmények váltják ki. Itt mindem csak részletdarab maradt. Egyetlen egysejtű moszat protoplazmája olyan hallatlanul komplikált képződmény, hogy a kémikusok még mai sem tudják, hány atom van egy molekulában, s hogy ezek milyen elfogadható formula szerint kapcsolódnak egybe; ki volna tehát oly merész egy embert, egy egész népet egy fordulásra visszavezetni? A hettitáknak, az amoritáknak és szemitáknak itt következő karakterizálásai tehát csak általános tájékoztatásul szolgálhatnak. A hettiták az egyiptomi képeken nem látszanak szellemben gazdagoknak. A túlságosain "zsidó orr" fölfelé egy hátrahúzódó homlokban folytatódik, lent pedig egy gyakran még erősebben, hátrahúzódó állba megy át. [85\)](#) Általában a homo syracus azt hiszem nagy, lángoló tehetségek birtoklásával nem tüntette ki magát; s arról sem tudok, hogy ma, midőn állítólag újra szerepet játszik, erről tanúskodna; kétségtelenül mégis voltak kiváló tulajdonságaik. Az; a tény, hogy fajuk különböző keveredésekben győzelmesen átütött és átüt, nagy fizikai erőről tanúskodik. Ez az erő annyi, mint kitartás és szorgalom. S amint a ránk maradt egynéhány kép után ítélhetünk, nemcsak okosnak, de nagyon ravasznak is kellett lennie (ennek semmi köze a zsenialitáshoz, sőt ellenkezőleg. Történelme is okosságról tanúskodik: értett az uralkodáshoz és értett ahhoz, hogy mikénti kerüljön idegen népek uralma alá, lehetőleg kedvező feltételek melleit. Meg nem művelt vidékeket tettek műveltté, s midőn népességük elszaporodott, városokat építettek, s olyan kitűnő kereskedők voltak, hogy az ótestamentumban a "kereskedő" és a "kánaáni" fogalmát ugyanegy szó jelölte. Hogy mint harcos bátran tudott meghalni, arról az Egyiptom [86\)](#) elleni hosszú harcra és olyan karakterek léte, mint Uria [87\)](#) tanúskodik.

A jóságnak egy-egy vonását csaknem minden arcképről le lehet olvasni. Elképzelhetjük, hogy ezek az emberek egyformán távol a szimbolikus mitológiától és a fanatikus pusztai agyrémtől- miként teremtették meg azt a mesterkéletlen kultuszt, melyet az Izraeliták Palesztinában találtak és ott elsajátítottak? Az őszi szüret ideje (számukra ugyanakkor újév, későbbben a zsidók lombsátorünnepnek nevezték,) a tavasz ünnepe (húsvét, a zsidók későbbben Passahra változtatták) , az elsőszülöttért marhák és juhok feláldozása, az aratás befejezésének ünnepe (pünkösöd, a zsidók a béke ünnepének nevezték , ezek mind egy hosszú idő letelepedett, földművelést űző, nem nomád nép határozottan vidám ünnepei; ünnepek, melyek nincsenek mélyebb vonatkozásban az ember benső életével; egyszerű természeti vallás, mely egy szerény, szorgalmas, tûrhetően becsületes emberek számára jó volt és valószínűleg jó is lenne. [88\)](#)) Minthogy emberáldozatot csak ott látunk polgárjogot nyerni, ahol (mint Phöniciában a szemitai elem túlsúlyban volt, [89\)](#)) úgy feltételezhetjük, hogy ott, ahol a kánaáni Baál tiszteletet hasonló borzalmat az ünnepeiben; megenged (amiről csak kivételesen hallunk és csakis ott, ahol idegen fejedelmek házasság révén az országba jönnek szemita s nem hettita szokás nyilvánul meg [90\)](#)) . . . A hettiták egészben inkább egy tiszteletreméltó és kiemelkedően életképes közepszerűségnek, mint rendkívüli teljesítményeket feltételező tehetségnek benyomását keltik; inkább szívósak voltak, mint erősek. Goethe azt mondta egyszer, hogy szertelenség nélkül nincsen nagyság: a goethei

kijelentés alapján a hettiták nehezen támaszthatnak igényt a nagyságra.

Homo europeus.

Ezzel szemben azoknál az amoritáknál, akik "magasak, mint a cédrus, erősek, mint " tölgy" (Amos II. 9.), kihívó követelésekkel, féktelen kalandvágyukkal, az örülettel határos, halálos hûségükkel idegen, önmaguk által választott uraik iránt, sziklavastagságnyi városfalaikkal, melyek közül a hegyek közé oly szívesen kalandoznak, mondom ezeknél az amoritáknál úgy hiszem a szertelenség nagyon is otthonos volt. Igaz, vad, borzalmas szertelenség volt az; de mégis minden nagyra alkalmas. Azt hisszük, hogy egy egészen más lényel állunk szemben, midõn az egyiptomi emlékmûveken a számtalan arc között hirtelen azt a szabad, karakterben erõs, intelligenciát lélegzõ tekintetet látjuk. Mint a zseni szeme a közönséges embertömegbõl, úgy válnak ki vonásai a babilóniak, héberek, hettiták, ubiaik és még ki tudja miféle ravasz, gonosz, ostoba arcoknak tömegébõl. Óh, homo europeus, hogy tudtál ebbe a társaságba tévelyedni? Igen! úgy látlak ott téged, mint vagy, az isteni másvilágra szegezõdõ szemet. Szeretném a lelkedbe kiáltani: ne kövesd a tudós antropológusok tanácsát, ne menj abba a tömegbe, ne keveredj azzal az ázsiai plebsszel, maradj hû önmagádhoz. De három évezreddel elkéstem. A hettita megmaradt, az amorita eltûnt. Egyébként a különbség nemes és nemtelen között az, hogy az elõbbit nehezebb megtartani. Ezeknek az óriási termetû embereknek a belsõ organizációja rendkívül gyengéd volt. Egyetlen ember sem fajzik el olyan gyorsan, mint Lapouge homo europeusa: milyen rövid idõn belül barbárokká lettek a görögök, "in Syros, Parthos, Aegyptos degenerament" (mondja már Livius 38, 17, 11. Sajátosságát teljesen elveszti; azt aminek csak õ a részese, nem tudjai továbbadni s mások nem rendelkeznek azzal az edénnyel, mely azt a tartalmat be tudná fogadni; ezzel szemben minden idegen iráni végzettel teljes asszimiláló képességgel bír. Bár a mának szõke szíriaijáról beszélnek és tíz percent szõke zsidóról is hallunk, Virchow mégis arra tanított bennünket, hogy a haj és bõr maradandóbbak, mint a "koponya", a koponya maradandóbb tehát, mint az agy; másutt, tetteirõl való emlékezésen kívül nem sokkal hagyott hajánál és bõrénél többet hátra. A talmudban kerestem nyomát, de hiába. [91\)](#))

Homo arabicus.

Nagyon nehéznek tûnik fel elõttem, hogy e szövetségben, a harmadikról, a valódi szemitáról valamit mondjak, mert a homo arabicusnak: éppen az az ismertetõ jele, hogy csak akkor lép hatólag az emberi történelemben, amikor már nemi valódi szemita többé. Amíg pusztájában marad (lelki nagysága és nyugalma miatt állandóan ott kellett volna maradnia egyáltalában nem részese a történelemnek; nagyon nehéz, ha egyáltalán nem lehetetlen valami behatóbbat róla megtudni; azt halljuk csak, hogy bátor, vendégszeretõ, jámbor, bosszúálló és kegyetlen, mind olyan jellemtulajdonságok, melyek intellektuális képességeirõl nem adnak felvilágosítást. Burckhardt. aki számos éven át utazott Arábiában, a beduint szellemileg abszolút lustának jellemzi, amíg a háború vagy a szerelem a laza hûrt akkor már természetesen legvégsõre nem fészít. [92\)](#) Ha azonban betõr a kultúr világba, mint Abu Beku és Omar alatt, vagy mint ma Közép-Afrikában, úgy gyilkol és éget. [93\)](#) Az igazi szemitáról

attól a pillanattól kezdve, mikor már mindent elpusztított, nem hallunk többet; mikor a kultúra történelmében újra fellép, akkor már más fajokkal keveredett, mert úgy látszik egyetlen embertípusnak sincs gyorsabb és eredményesebb keveredési hajlama, mint éppen ennek a századok folyamán erőszakos beltenyésztéssel kitenyésztett emberfajnak. Spanyolországnak nemes mórja nem tiszta pusztai arab, félig berber árja rokonságból, és olyan gazdagon folyik gót vér ereiben, hogy még ma is vannak olyan előkelői Marokkónak, akik genealógiájukat germán ősökig tudják felvezetni. Harun al Rasid uralma csak azért fénypont abban az egyébként szomorú történetben, mert a bermekidák tiszta perzsa családja (mely Zarathustrához vallásában hû maradt ⁹⁴), mint civilizált és kultúrelem a kalifák oldalán állott. Egyetlen ún. "szemita kultúrállama az ókornak sem tiszta szemita: sem a babilóniai. sem az asszíriai. sem a föníciai. A történelem tanúskodik erről és az antropológia megerősíti ezt. Még mindig "csodákat és ostoba meséket" hallunk arról a gazdag áldásról, melyet mi ennek az állítólagos kultúrmunkának köszönhetünk; pontos megfigyelés mellett azonban rájövünk, hogy a valódi szemitát mindig és mindenütt az igazi teremtő elemre csak ráerőszakolva találjuk (amint Wellhausen az izraelitákról mondja; Így tehát nagyon nehéz eldönteni, hogy mennyit és mit írhatunk a szemitáknak. mint olyannak és mit befogadóinak rovására. ⁹⁵) Ma pl. tudjuk, hogy éppúgy a betűvetésnek, mint az "arab számnak" nem a szemiták a megteremtői; a hettitáktól származik az ún. "föníciai" vagy az általános "szemita" betűvetés ⁹⁶ és az a legenda is, hogy föníciaiaktól tanulták az árjak az abc-t régen megdölt, mert sokkal régibb írásokat fedeztek fel, mint a legrégebb pseudoszemita írásjelek, jelek, melyek egy ősrja európai írás létéről beszélnek, melyet csak később befolyásol a keletázsiai írás. ⁹⁷)

Egyébként látjuk, hogy ahol a szemita akarat a vallás körein és nem a birtoklásban áttört, szellemi sterilitást váltott és kényszerített ki; látjuk a zsidóknál a babilóniai fogság után (mert a jámbor párt győzelme kétségtelenül a szemita elem győzelme volt) látjuk ezt a mohamedánoknál. A zsidó élet ettől kezdve az exilium után a vallásnak kivételével minden intellektuális és szellemi érdektől mentes volt. A típusos zsidó nem érdeklődött sem a politika, sem az irodalom, sem a filozófia, sem a művészet iránt. A biblia volt a zsidók tulajdonképpeni irodalma, melynek tanulmányozása volt egyetlen szellemi és intellektuális érdekük, ezt egy szavahihető tanú, Montefiore C. G. mondja (a. a. O S. 419. és 453. Az éppilyen szavahihető Hirsch Graetz Rabbi Akibát citálja. Aki az exotikus írások olvasásával foglalkozik, azaz a szent zsidó tórán kívül más tanulmánnyal is, elveszti a jövő életre való jogát. ⁹⁸) A misna azt tanítja: Fiát a görög tudományra tanítani épp olyan átkos, mint sertésstenyésztést űzni. ⁹⁹) " Hogy a hettitaság, (mely a zsidó vérnek felét képezte, amint láttuk) minden ilyen tan ellen protestált és előszeretettel fordult az "exoterikus"-hoz, az egészen más dolog, itt csak a szemitáról akarok szólni. Ami a legigazibb szemita vallásnak, a mohamedánizmusnak a sterilizáló befolyását illeti, sokkal világosabb, mintsem itt azt bizonyítani kellene. Itt tehát sok negatív és kevés pozitív ténnyel találkozunk. Aki nem akar frázisokkal megelégedni, azt fogja találni, hogy nehéz az igazi szemita egyéniségét elképzelni. És mégis mi, akik arra törekszünk, hogy erre a kérdésre: Ki a zsidó? megfeleljünk, elhatározásunkra fontos, hogy az elképzelés tisztaságát minden körülmények között elérjük. Hívjuk tudósokat segítségül!

Ha Németország legjelentősebb és ezért legmegbízhatóbb etnográfusának, Peschel Oszkárnak művét kinyitom, e kérdésre sehol sem találok feleletet. Elővigyázatos ember volt.

Ratzel azt mondja: A szemita energiában, vagy ha úgy akarjuk, a vallásos érzés egyoldalúságában felülmúlja a hamitát és az indogermánt; erőszakosság s kizárólagosság, röviden fanatizmus jellemzi a szemitát; vallásos kicsapongások, egészen az emberáldozatig, sehol nincsenek úgy mint ott elterjedve; a mahdiak hadvezére (1893. kemencében süttette meg a foglyokat: a szemita individualista inkább hitén és családfáján függ, mint az államon; minthogy önmaga rossz katona, győzelmeit idegen zsoldosokkal kell, hogy kivívja. A legrégebbi időkben lehet, hogy a szemiták a tudomány terén is nagyot alkottak, de a legnagyobb valószínűség szerint ezek idegen eredetű teljesítmények voltak, később mindenestre e téren visszaléptek, úgy hogy legnagyobb teljesítményeik itt is csak vallási terepre szorítkoztak. [100](#)) Sokszor úgy látom, hogy ez a jellemzés nagyon is zilált, keveset mondó s emellett sokszor hamis. Egészen szép és helyes az ellenséget élve a kemencében megsülni. Kínától egészen a művészettel állított 16-ik századbeli Hollandiáig hol nem találkozunk kegyetlenséggel? De ebben "a vallási érzés nagyobb energiáját látni naivság, pláne akkor, mikor a szemitákat ebben a vonatkozásban a mélyen vallásos egyiptomiak és indogermánok elé helyezik, akiknek vallásos irodalma a legnagyobb a világon és akiknek vallásos érzésük "beláthatatlan idők óta abban nyilvánul", hogy ezer és millió emberi existenciát áldoztak föl a vallás érdekében. Ha a brahmi a legrégebbi Upanishadban (legalább is 800 vagy 1000 évvel Krisztus előtt [101](#)) azt tanítja: "A ki- és belélegezést úgy nappal, mint éjszaka, mit Istennek szóló áldozatot tekintse az ember, " [102](#)) nem a vallásos érzés legnagyobb energiájáról tanúskodik, melyről az emberiség történelme egyáltalán tud?

És mit jelentsen az a szemita individualista? Amennyire ítéletet alkothatunk, a hit, ott ahol a vallás szemita befolyás alá került, abban különbözött az indogermántól (és a keletázsaitól, hogy nemzeti lett, az individuum, pedig midőn megszűnt a köznek egy láncszeme lenni, quantité negligeeablevá zsugorodott össze; a pseudoszemita államok kivétel nélkül mind megszüntették az individuum szabadságát. Sokkal igazibb individualizmust találok a germánoknál, mint a szemitáknál; mindenestre azt az állítást, hogy a "szemita individualista", csak nagy megfontolással szabad megkockáztatnunk. Sokkal mélyebbre hatol az alapos Christian Lassen. aki inkább lélek mint koponyatudós. Dacára, hogy ítélete a múlt század 40-es éveiről datálódna, amikor a félszemitákat az igazi szemitáktól még nem tudták pontosan megkülönböztetni, jellemzése olyan momentumokat ragad ki, melyek a szemita egyéniség intellektuális magvát tárják fel. Ő azt írja: "A szemita szemlélődési módja szubjektív és egoista. Poézisa lírai s ezért szubjektív, érzésnek örömről és fájdmáról szeretetről és gyűlöletéről csodálatáról és megvetéséről beszél. Az eposz, ahol a költő személye a tárgy előtt háttérbe vonul, nem sikerül neki, még kevésbé a dráma, mely még tökéletesebb legyőzését kívánja az egyéniségnek. [103](#)) A filozófia sem a szemitáké; ők és pedig az arabok az indogermánok filozófiáját bérelték ki. Szemléletük és elképzeléseik annyira uralják szellemüket, hogy a tiszta gondolat megtartásáig nem tudnak felemelkedni és a szükségszerűt saját individualitásuktól s annak esélyességeitől nem tudják elválasztani. [104](#)) Vallásában a szemita önös és kizárólagos; Jehova, a héberek istene, akik egyedül őt ismerik el, minden más Isten abszolút hamis és a legkisebb részük sincs az igazságban; s ha Allah nemcsak az arabok Istene akar lenni, hanem az egész világot le akarja igazni. lénye épp oly egoista; más Istentől az igazság minden momentumait ő is megtagadja s ha csak Allahot ismered el, az sem segít rajtad, mert csak abban a kizárólagos formában szolgálhatsz neki, hogy Mohamed az ő prófétája. Tanítása szerint a szemiták intoleránsak és vallási törvényeik fanatizmusra és merev függőségre hajlamosak.

A tolerancia az indogermán népeknél lép föl legerőteljesebben; az a tolerancia a gondolat nagyobb szabadságából származik, mely a formákhoz nem köti magát kizárólagosan. A szemita szellem, tulajdonságai, a szenvedélyes kedély, a makacs akarat, a kizárólagos jogosultság ez egoista lény birtokosait nagy és merész ítéletekre kellett, hogy alkalmassá tegye. [105](#)) Azután Lassen a pseudoszemita államok vizsgálatára tér át, melyekről azt írja: ezek a nagyvonalú államok mind azért mentek tönkre, mert merev, önző akaratuknak nem alkalmazkodó önkénye itt is zavarólag hatott. [106](#)) Ezzel a jellemzéssel valóban sok, sőt talán minden adva van, csak kiélezni, sűríteni s öntudatukban egy értelmes, minden oldalról átlátszó fogalommá alakítani. Ezt akarom megpróbálni. Lassen az akaratot mint a szemita lelkének uralkodóját mutatja be: ez a magva minden fejtegetésnek. Ez az akarat mint indító, de ugyanakkor gátló erő tulajdonosát nagy, merész tettekre képesíti, de mindenütt útban van, ahol a szellem magasabb műveletre lendülne. Ez egy szenvedélyes, nagy vállalkozásokra hajlamos karaktert ad, melyhez olyan intellektus társul, ami ezzel az ösztönnel nem adáquat, mert az akarat túltengése miatt sehol sem juthat kifejezésre. Ezeknél az embereknél első helyen áll az akarat, azután jön a kedély s legalul áll az ész. Lassen különösen hangsúlyozza a szemiták egoizmusát s mindig visszatér erre; költészetében, filozófiájában, vallásában, politikájában, mindenütt "egoista lényét" látja munkában. Ez kimaradhatatlan következménye a tehetségek hierarchiájának. Az önzés az akaratban gyökerezik s ami Őt ez excessusoktól megóvhatná, az egyedül a kedély és az ész gazdagsága; a meleg szív, mely felismerése a világ lényegének, művészi teremtő alakok, nemes tudásszomj s amikor mint Lassen állítja, a viharos akarat önzésével túlsúlyba kerül, még a szép tehetségek is elsorvadnak. A vallás fanatizmussá, a gondolkozás varázslattá, vagy erőszakká fajzik, a művészet csak a pillámot szerelteiéről, vagy gyűlöletéről beszél, kifejezés lesz és nem alak, a tudomány pedig csak üzlet.

Ez a szemita ezek után igazi ellenpárja a hettitáknak: az egyiknél szép harmóniája a minden irányban mérték szerint kifejlődött lénynek, szívós kitartása az akaratnak, egyesülve bölcsességgel és barátságos életfelfogással, a másikkal a mértéktelenség, az erőszakosság hangulata, egy zavart egyensúlya jellem, melyben a legszükségyszerűbb, de Ugyanakkor a legveszedelmesebb adománya az embernek, az akarat, a rettenetesbe lép át. Aki nem hiszi, hogy az úgynevezett "fajok" készen az égből hullottak alá, aki velem együtt vonakodik hiel adni az állítólagos őseredet agyremének (mert a levés csak megnyilatkozása a létnek és nem fordítva) , azt kell, hogy higgye, hogy a tehetségnek ilyen valóság példátlan kifejlődése, megfelelő elsorvadásával a másikkal ár sok ezredéves pusztai élet munkája, ahol a szellem táplálék nélkül maradt, a kedély csak szűk körbe szorítkozhatott, az akarat ezzel szemben az akarattá annak az egész önmagára hagyott, a természet örökös hallgatásban nappal és éjszaka ellenségtől és veszélytől körülvett individuumnak a test minden nedvét igénybe véve, a szellemet szüntelenül a legjobban ki kellett, hogy feszítse. Legyen bármint, mindenesetre az ilyen jellem az igazi nagyság lehetőségét kizárja. A túlzás, amit a hettitáknál nélkülöztünk itt adva van. S most már amikor az analízist egészen a mélységig követtük s ujjunkat arra a pontra helyeztük, ahol a nagyság mint egyetlen megtalálható: nyilvánvaló, hogy ez az akarat területe és hogy minden teljesítmény ennek minden más képesség fölötti túlsúlyából következik. Az az Ibn Khaldun, aki azt állítja, hogy a szemitának valami maradandó alkotásra egyáltalán nincs tehetsége, mint összehasonlíthatatlanul dicséri szükségleteinek egyszerűségét (a fantázia hiánya) , az ösztönt, mely szorosán köti övéihez és elválasztja

másoktól (elsorvadt kedély) s azt a könnyûséget, mellyel bármely próféta által a delírium lelkesültségébe ringatja magát, mikor a legmélyebb alázattal engedelmeskedik az isteni parancsnak (rossz ítélőképesség az észfejlétlensége miatt). Ezekben a mondatokban Ibn Khaldun minden állításához kommentárt fűztem, hogy kimutassam, a felsorolt tulajdonságok, igénytelenség, családi érzés, istenhívés, mely ez esetben az akarat győzelmét hirdeti, anélkül azonban, hogy a szerénység, az öveik iránti hûség, az engedelmesség Isten iránti értékében leszállítaná.

De a megkülönböztetés a legfontosabb, mely egyszersmind a gondolkodásnak is a legfontosabb művelete, hogy teljesen megértsük, mi az igazi szemita, meg kell tanulnunk belátni; egy Omar igénytelensége, aki az élettől semmi kíván, nem ugyanaz, mint egy Immanuel Kanté, aki csak azért nem kívánt külsőleges adományukat, mert mindent átfogó szelleméé volt az egész világ; a saját vér iránti hûség egészen más, mint pl. az amoritáké saját maguk választott uruk iránt. Az egyik kizáróan ösztönszerű kiterjesztése az egoista akaratkörnek, a másik szabad önrendelkezése az individuumnak, mint egy átélt költemény; mindenekelőtt egy dühöngő istenhívés az igazi vallás között kell vagy sokkal inkább kellene (már én nem remélhetem, hogy ezt megérjem) különbséget tenni és a monolatriát a monothesmussal nem összetéveszteni. De ez nem akadály annak, hogy a specifikus szemita nagyságot elismerjük. Ha a mohamedánizmus az összes élő vallások között a legrosszabb is, mint Schopenhauer állítja, kin nem borzongott át a kellemetlen csodálat érzése, midőn egy mohamedánt olyan nyugalommal látott a halálba lépni, mintha sétálni indulna? És a szemita akaratnak ez a hatalma olyan nagy, hogy mint az említett esetben láttuk, olyan népekre kényszeríti magát, akikben egy csöpp arab vér sincs. Az akarat ez, érintésétől az ember egészen átváltozik; olyan, szuggesztív ereje van, hogy faszcinál bennünket, mint a kígyó szeme a madarat és parancsára az éneklést és repülést hirtelen elfelejtjük, így lett a szemita elsőrangú hatalom a világtörténelemben. Hasonlóan a vak természeti erőhöz, mert az akarat vak, rohant meg más népeket; eltűnt közöttük s ezek felvették őt; jól látták, hogy a népek mit adtak neki, de azt nem, hogy ők. mit adnak, mert amit ő adott, annak nem volt fiziogonómiája, alakja, ez csak akarat volt, egy nagyra nőtt energia, mely gyakran nagy teljesítményekre indított, egy nehezen uralható ingerültség és csillapíthatatlan szomjúság a birtoklásra (mely gyakran a hanyatlás oka volt), röviden: határozott akaratirány, úgy hogy mindenütt, ahol letelepedett, átvette és asszimilálta a meglévőket, de a népek jellemét is megváltoztatta.

Homo judeus.

Bármily futólagos legyen is az a kísérlet, hogy a hettitáknak, az amoritáknak és a szemitáknak egy-két megkülönböztető tulajdonságait ebben megvilágítsam, mégis azt hiszem, hogy ez az Izraelita és zsidó karakternek helyes és igazságos megismeréséhez hozzá fog járulni. Az ilyen munkához általában csak szerénységgel és teljes lemondással lehet hozzáfogni. Mindenesetre élő emberek tiszta arcképei és cselekedetei színesebb elképzeléshez segítenek, mint a számok, de a számok mégis többet érnek, mint a frázisok. Azonban minden lépésünkre vigyáznunk kell s ha most visszatérünk a számokra, nem leszünk hajlandók az Izraelitákat percentarány szerint szemitákból, amoritákból és hettitákból "úgy konstruálni, mint a szakács recept szerint készíti a tésztát", mert ez

gyermekes lenne. Mégis emberileg a szemlélődés által egynémely dologhoz közelebb férkőztünk. Ami pl. egy nemzeti karakterben megoldhatatlan ellentmondás és ilyen ellentmondásokban a zsidó nép gazdagabb, mint bármely más zavarólag, sőt gyakran nyugtalanítólag hat, de ez a benyomás elvész, ha ez ellentmondás okát ismerjük. Így könnyen világossá válik, hogy a héberek és hettiták keveredéséből ellentmondó tendenciáknak kellett létrejönni, mert ígig a héberek a hettitákra ráerőszakolták magukat, a héberek olyan kultúrával oltatnak be, mely erkölcsileg és intellektuaiter nem illette meg őket s saját szükségletüknek folyománya s természetük velejárója, hanem csak birtokbavétel volt.

Amikor a héberek valóságos igényt szereztek a kultúrára, a hettiták teremtő vérére felvették és izraeliták lettek, már adva volt az ellentét és benső viszály: a két típus különbözősége miatt nem olvadhatott fel egymásba, ami különösen a Juda és Izrael között fellépő ellentétben nyilvánult meg; északon a szíriai ember dominált, ahol a keveredés alaposabb és gyorsabb volt, [107](#)) délen ezzel szemben az amoriták voltak túlsúlyban, ahol az eredeti szemita vér, az arabé szüröngözött be. Ami itt törzs és törzs között végbement, ismétlődött a szûkebb családi kötelékben is: amíg Jeruzsálem állott, a fakóhitûek, az élvsóvár elemek állandóan kivándoroltak, valóságosan menekültek, a szigorú törvények és dísztelen életek e honából. Ugyanez a jelenség nyilvánul ma is, csak nem ilyen láthatóan. Azt hiszem nem mesterkéeltség annak állítása, hogy ebben rejlik egyrészt a homo syracus, másrészt a homo arabicus maradandó befolyása. E különös emberfajt alkotó különböző típusok további szemléletét az olvasóra bízom és én a legfontosabb ponthoz térek vissza: a szemita szellemnek befolyására a vallásira. Nyilvánvalóan ez a főkérdés, hogy a zsidóság keletkezését és karakterét megértsük, mert míg a kereskedelmi érzék inkább hettita, mint szemita elem, addig vallási tekintetben a szemita elem kerül túlsúlyba. [108](#)) E kérdést általánosabb szempontból itt szívesebben tárgyalom, mint később, ahol a zsidó vallás bennünket mint különös jelenség fog foglalkoztatni; mert a széles horizont szélesebb távlatot nyit és ha azt kérdezzük, miként hat mindenütt és szükségszerűen a különös szemita szellem a népek vallásos érzésére, melynek lényét mi az akarat túltengésében láttuk, a felelet ebben az esetben felvilágosítást fog adni és további feladataink elvégzését megkönnyíti. Mert itt egy még ma is ható erőről van szó, mely sejtethetően a jövőbeni, távolabbi századokon is éreztetni fogja hatását és amelyet a zsidóságnak korlátolt, specifikus szemléletével nem tudnánk megmagyarázni.

A szemita vallás.

Azt állítottam, a szemita megváltoztatta a világ karakterét. A karakter ez elváltozása legvilágosabban a vallás területén mutatkozik. Ha különben nehéz is e népeknél eldönteni, hogy mennyiben részesedtek specifikus szemita szellemben, munkáját mégis félreismerhetetlenül fölismerhetjük, zsarnoki akarata itt kozmikus dimenzióvá tágul, amikor a vallás egész jelentősége megváltozik. Schopenhauer azt mondja, valahol "a vallás a népek metafizikája", képzeljük el, miként fest azoknak a vallása, akik minden metafizikai indíttatásnak, minden filozófiai képességnek alapvető ismertető jeleit is nélkülözik. [109](#)) Ez az egyetlen mondat feltárja azt a szakadékot, mely a szemita és indoeurópai között tátong. Megfejtethetlen lenne, hogy miként lehetett eddig a szemitákat katezohén vallásos embernek tekinteni, ha; nem élnénk még ma is történelmileg örökölt előítéletekben és babonákban mindenesetre bizonyos, hogy ahol szemita befolyás érvényesült, a vallás fogalma mély

átváltozáson ment át. Mindenütt, különben az egész világon, még a legvadabb népeknél is, a vallás titokzatteljességgel van átszőve. Plató úgy véli, hogy a lélek a túlvilágon a legnagyobb boldogságnak nevezhető titokzatosságba avatódik. [110](#)) J. Krisztus azt mondja tanáról, mely az egész vallásnak a kifejezője: "titok". Ami itt nagyszerű kifejezésre talált, azt az emberi hierarchiának minden fokán megtaláljuk a szemita kivételével.

Schopenhauer mint filozófus a saját álláspontja szerint ezt metafizikának nevezi; azt hiszem, mi egyszerűen azt mondhatjuk, hogy az ember mindenütt megoldhatatlan ellentmondásra talál (ellentétek úgy a kedély, mint a gondolat világában; erre figyelmessé lévén, sejtí, hogy az, amit ez érzete közvetít s kombináló logikája abból konstruál, sem a világot önmagán kívül, sem saját lényegét nem meríti ki; az érzékelhető kozmosz mellett egy érzékelhetetlen, a gondolható mellett egy elgondolhatatlant vesz észre, úgy hogy az egyszerű világ egy kettős világgá tágul. [111](#)) Már a halál megpillantása is egy ismeretlen világra utalja őt és a születés is mint egy híradás jön feléje abból a másik világból. Lépten-nyomon csak "csodákkal" találkozunk s mi vagyunk a legnagyobbak. Hogy a vadember naivul csodálkozik és magán kívül egy más világot is sejt, sok utazó leírja és Goethérol talán a legorganizáltabb agyvelőrol, melyet eddig az emberiség fel tudott mutatni, azt mondaná Carlyle: "szeme előtt az egész világ olyan átlátszóan van kiterítve, mintha üvegből öntötték volna, de mindenütt csodákkal körülvéve, egy természetfölötti természetesség igazságában. [112](#)) Voltaire, az állítólagos gúnyolódó természettudományos vizsgálódásait e szavakkal zárja be: "pour peu qu'un oreuse, un trouve un abime infini." így nyújtják az emberek egymásnak kezüket a legsőbb lépcsőrol a legfelsőbbre: élő érzése ez a nagy világtitoknak, mely természetes "természetfeletti" lévén mindenkinél közös, egy egyesíti az ausztráliai néget Newtonnal és egy Goethével. Egyedül a szemita áll a körön kívül. [113](#))

A pusztai arabrol azt mondja Renan "a világnak egyeden egy embere sem áll oly távol a misztikumtól s nincs a misztikumra és áhítatra legkevésbé hangolva, mint ez. Isten teremtője a világnak, ő teremtette és mint kinyilatkoztatás ez elég neki. Ez a kimondott materializmus ellentétben áll azzal, amit más emberek vallásnak neveznek, mely alatt ők mindnyájan egy kigondolhatatlant, egy kifejezhetetlent értenek. Erről szól Montefiore is, mikor atyjának vallásáról, melyben ő a szemita vallásos ösztönnek, a legnagyobb, a legkifejezettebb formáját találja meg, azt állítja, hogy nincs benne sem exoterikus, sem benső elfogulatlanság; ebből következik azután, hogy ez a vallás azért lett a népek tanító mestere, mert sem a babonát sem a titkot nem ismeri. [114](#)) Úgy ez a zsidó szerző nem fárad bele, hogy a legteljesebb csodálkozással kiemelje, hogy a szemiták sohasem tudtak a bűnbeeséstől, a hit által való megigazulásról, a kegyelemről, [115](#)) ezzel csak azt bizonyítja, hogy nekik arról, amit a többi népek vallásnak neveznek, sejtésük sincs. Ludwig Philippson *Izraelitische Religionslehre*-jében (Leipzig 1861.) az "izraelita vallás jövőjéről" szóló beállításában e vallásnak a három "megkülönböztető jele" közül egyikről ezt mondja, "az izraelita vallásnak nincs titka és nem ismer sem titkokat, sem misztériumot." (I. 34.) Hasonló vallomást tesz Renan is kíméletlen őszinteségének egy rohamában. "A szemita istenhívés (monoteizmus a valóságban egyazon emberfaj gyümölcse, melynek vallási szükséglete nagyon csekély. A vallás egy minimuma ez. [116](#))

Nagy és igaz szó, mely csak azért tévesztette el hatását, mert Renan nem mutatta meg, mennyiben és milyen kényszerítő okokból van annak az ő izzó hitéről híres szemitának

valójában csak vallási minimuma. A magyarázata ennek nyilvánvaló: ahol az értelmet és fantáziát a vak akarat leigázza, ott nem lehet, csoda s ott nincs elérhetetlen, "nincs út a beléphetetlenbe, az elérhetetlenbe" [117](#)) és semmi sincs azonkívül, amit a kéz és pillanat nem tud elérni, (legyen ez csak elképzelhető remény. Egy olyan szellem is, mint Deuteroézsaías a vallási hitet mint empirikus alapon nyugvói tekinti, melyet törvényes eszközökkel próbára lehet tenni: "állítsák elő a pogányok tanúikat, hogy igazuk" legyen, hogy ezek hallván, ezt mondják: igaz". Ugyanezt olvassuk a Korán második surájában: Hívjátok tanúitokat, ha igazat beszéltek." A fõnt idézett zsidó tanár Philipson kimerítõen tárgyalva azt állítja, hogy " zsidó egyedül és csak azt hiszi, amit szemével lát, a vak hit elõtte ismeretlen és egy hosszú megjegyzésben. a bibliának összes helyeit felsorolva, ahol az isteni hitrõl van szó, kimutatja, hogy ez a kifejezés kivétel nélkül csak ott fordul elõ, "ahol elõször látható bizonyítékról van szó. [118](#)) Tehát mindig egy külsõ tapasztalati tény a döntõ és nem a belsõ: a képletek határozottan konkrétak, materiálisok; amint Montefiore bizonykodik a legkifejezettebb zsidó vallásban sincs semmi, amit a legbutább ember is azonnal meg nem értene és annak mélységéig ne hatolhatna, mihelyt valaki misztériumot pl. a teremtés történetében szimbolizmust sejt, eretnek és a hóhér kezére jut. [119](#)) Maga a Genézis könyvének erõsen materializált teremtés története is nyilvánvalóan idegen s kölcsönvett vagyton, mely az izraelita tradícióban tökéletesen iskolázatlan marad. [120](#)) Az akarat tehát az ész és a fantáziát rövid pórázon tartja. A hitlenné váló szemita azért lesz azonnal ateistává; titok, misztérium, nincs; ha Allah nem teremtõ, úgy anyag; a két feltevés alapján e világmegfejtés között a különbségnek még az árnyéka sincs meg, mert a szemita a jelenben egyiknél sem érez megfeythetetlen talányt, egy emberfeletti titkot.

Ha a szemita lény befolyását a vallásra át akarják tekinteni, úgy nem szabad csupán a titoknak megértésérõl, az érzésrõl, vagy a nem érzésrõl beszélni: mindenekfõlõtt a fantázia alakító befolyására kell gondolnunk, amit Novális "a mindent testvériesítõ égi társnõ"-nek nevez. A fantázia a vallás szolgáló leánya. Ő a nagy közvetítõ, amint Shakespeare monda: a fej és a szív frigyébõl születik, a goethei "kettõs birodalom" határán mozog s így ennek egyik felét a másikkal kapcsolja egybe: alakjaik többet mesélnek, mint a mit a szem lati, szavaik többet beszélnek, mint amit a fül hall. Nem képes a kinyilatkozhatatlanit kinyilatkozni, de magát állítja elének, hogy meggyõzzõn bennünket arról, hogy fátylát; nem tudjuk fellebbenteni. A szimbolizmus mint a kifejezhetetlen világtitok nyelve az õ munkája, Plútó ezt a nyelvet úszódeszkának nevezi, melyen az élet folyamán evezünk, ez épp olyan elterjedt, mint a titoknak az érzése, betûik épp olyan különbözõk, mint a kultúrfokok és az égtájak. Így például a sámóabeliek a kifürkészhetetlen és közvetlenül érzett misztériumát az Isten jelenlétének a következõképpen képzelték el: Istenüknek, Savaeasiuleionak teste két egymástól elválasztható részbõl áll; a felsõ emberi alakja a tulajdonképpeni Isten "a szellemek házában lakik" a halottaknál, az alsó része egy borzasztó, hosszú tengeri kígyó formájú képzõdmény, mely a nagy tenger minden szigetét befonja, figyelve arra, hogy az emberek mit csinálnak. [121](#))

Bár természetesen ettõl a viszonylagosan durva fantáziától messze az út az Isten jelenvalóságának a keresztény teológia elképzeléséig és még mennyivel távolabb attól a transzcendentális idealizmustól. mely Carkarának ugyanezen elképzelésül szolgál, s ezek közötti még sem tudok alapos különbséget felfedezni. Más példákön is látjuk, hogy a vallásos elképzeléseknél az imaginációknak a mûködése fokozatosan tisztult ideákhoz vezet.

Tylon", ez az elővigyázatos, megbízható tudós azt állítja, hogy valószínűleg az egész afrikai kontinensen, a hottentóktól a berberekig nincs egyetlen törzs sem, mely ne hinne egy felsőbb istenségben és megmutatja, hogy ez a felfogás fokozatos miként leszi egyszerű animizmussá. Sokan azonban így pl. az aranypart négeri nem tartják méltónak a nagy világszellemhez csekély földi dolgokkal való foglalatoskodást s úgy vélik, hogy ezek csak nagyon ritkán foglaloznak ilyenekkel. Egy másik törzs, a Jerubáké (egy észrevehetően magasabb kultúrfokon álló néger törzs a rabszolgaparton, azt tanítja: "senki sem közeledhet közvetlenül Istenhez, mert a mindenható magának szószólókat és közvetítőket adott önmagái és az emberi nem közé. Istennek nem hozunk áldozatot, mert őneki ezekre nincs szüksége, csak a közvetítőknek áldozunk az ő örömeire juhokat, galambokat és már egyebet. [122](#)) Ez már előttiem egy magasabbrendű "népmetafizikának", vallásnak tűnik fel, mely tiszteletet érdemel.

Másrésről tudjuk, hogy a világ leggazdagabb mitológiája az árja indusoké, a legősibb himnuszban (Indiába való vándorlás előtti is azt tanította: hogy, "a sok Isten egyetlen lény, melyet a legkülönbözőbb néven tisztelnek" [123](#)) és megmutatta azt is, hogy később ez a mitológia Brahmaniban, mikor a legfenségesebb elképzeléshez vezetett, miként lett csodálatosan fenséges, bár egyoldalú és alárendelt vallássá; tudjuk továbbá, hogy ebből a közös gyökérből nőtt ki a hellén Olimpusz virágzó kertje, az Alustának és Zoroaszternek csodálatraméltó erkölcstana; s végül tudjuk, hogy mindezek a dolgok egyesülve az ehhez kapcsolódó metafizikai spekulációkkal és született teremtő ösztönükből fakadó szükséglettel, a kereszténységet miként mentették meg attól a sorstól, hogy a zsidóságnak csak annexuma legyen, mikor annak mítikus (azaz kimeríthetetlen) tartalmat, szellemkápráztató varázst kölcsönözték, azt az indoeurópai érzelmek legmélyebb szimbólumaival felüdítették és az emberi szív és agy titkainak szent edényévé "az el nem érhető, járhatatlan útjává", a "mindenség világútjává" tették. Ezután a fantáziának és vallásra gyakorolt hatásáról nem állhat fenn kétségünk. Azt állítjuk tehát, hogy a szemitának abszolút nincs fantáziája? Minden ilyen abszolút állítás hamis; ha szükségszerű rövidsége a leírt gondolatnak sokszor ilyen formára kényszerít, mégis föl kell tételeznünk, hogy az olvasó a szükséges korrektúrát önmaga automatikusan elvégzi. A szemita épp úgy ember, mint bárki más; itt csak fokozati különbségről van szó, mely azonban ez esetben, hála az emberi típus extrém karakterének, az abszolút Igen és Nem, a Lét és Nemlét határát súrolja.

Mindazok, akiknek egyáltalán joguk van a közbeszólásra, egyhangúlag azt állítják, hogy a fantázia hiánya, vagy mondjuk inkább a fantázia szegénysége jellemzi a szemitát. Nyomás bizonyítékot hoztam, fel. Lassen kijelentéseit, de még sokat fűzhetnék hozzá, e kérdéshez azonban nem férhet több diszkusszió, mert a mohamedánizmus és a zsidóság elegendő bizonyosság erre; amit a beduinokról elmondanak, az csak a lelki szegénység eredetét mutatja, amint Renan nagyon szerencsésen mondja: "le Semite a l imagination comprimente", azaz fantáziája szűkítőleg, nyomasztólag hat; egy nagy gondolat, egy mélyen szimbolikus kép kicsinnyé és vékonyá lesz, lapossá préselt, minden gazdagító jelentőségétől megrabolva kerül ki agyvelejéből. A szemiták kezében a mitológia, melyet idegen népektől kölcsönöztek, lapos történelmi tudósítássá lett [124](#)) Azt mondja Wellhausen, hogy a mítoszok átfestése nem más, mint azoknak héberré változtatása [125](#)) De nemcsak hogy kevés teremtő fantáziájuk volt a szemitáknak, de szisztematikusan elnyomják ennek megmozdulását. Szerintük az ember ne gondolkodjék, ne csodálkozzék s ne képzeljen semmit. Minden olyan

kísérlet, mely az emberfelettinek elgondolására törekszik, bálványimádás; a samoabeliek Seveasiuleoja, Raffael sixtusi madonnája, a kereszt szimbóluma egyformán bálvány. [126](#)) Itt nem ismétlem azt, amit már egy másik fejezetben e különös tárgyról elmondtam, ott megkísérletem világossá tenni, hogy a szemitáknak miért kellett így gondolkodni; e gondolkodást különös akaratából folyó hite s annak izzása kényszerítette reá. Ráműtöttem ott, hogy a szemita mindenütt, ahol e törvénnyel szelleme szembeszállt (pl. a föníciaiaknál), a legborzasztóbb bálványimádóvá lett és talán az egyetlen igazi bálványimádóvá, melyről az emberiség tud. Mert amíg az indiai az akarat tagadását, Krisztus pedig ennek "megtérését" tanította, addig a szemitánál a vallás az akarat istenítésében, izzó, mértéktelen, dühöngő állításában áll. Ha nem ilyen lenne hite, mely őt a fanatikus intolerancia protagonistájává és ugyanakkor a mindent eltűrő példányává avatja, egyáltalán nem volna vallása; ezért óvják a törvényhozók állandóan népeiket a "faragott istentől."

E fejtegetésekből adódik a következő: a szemita kiüzi vallásából a gondolatteljes csodálkozást, az emberfeletti titoknak minden érzését és álfantáziát; mindkettőből csak a nélkülözhetetlen minimumot, a vallásnak azt a "minimumát" tűri, melyről Renan is beszél. Ahol tehát a szemita befolyás érvényesül, legyen az biológiai keveredés (mint a zsidóknál) vagy tisztán a gondolat tartalma, (amint a keresztiségben karakterisztikus törekvésekkel találkozunk. Mindkettőt egyetlen szóban foglalhatjuk össze: materializmus. Egyike a leghatalmasabb gondolkodóknak, aki valaha élt s kinek szimbolikus plaszticitású gondolkozása példa nélkül áll, akit Plató sem érhetett el, Schopenhauer, mint metafizikus így állítja fel a tételt; "Az anyag látszata az akaratnak. Ami megjelenésében, azaz elképzelésében anyag, az önmagában akarat." [127](#)) Itt nem akarok metafizikával foglalkozni, sem Schopenhauer spekulatív szimbolikáját képviselni, de feltűnő, hogy a tisztán empirikus pszichológiai területi is hasonló a viszony.

Ahol az akarat a kutató ész, a fantázia gazdag kedélyt lenyűgözi, ott nem lehet az életfelfogás és a világfelfogás más, mint materialista. E szót nem megvetendő értelemben értem, nem tagadom, a materializmus előnyeit, nem, mondom, hogy ez a morállal nem egyeztethető össze, csupán a lényeket konstátálom. Az arabok Mohamedjének tanában pillanatnyi eseménye az: Isten kinyilatkozásnak, valamint az evéssel, az ivással s a szép hurikkal teli paradicsom hamisítatlan materializmus; hamisíthatatlan materializmus a szerződés is, melyet Jákob Jahvéval köt (Gén XXVIII. 20-22. , melyben őt feltételt, vagy amint a jogász mondaná, stipulációkat állít fel s így zárja be: tégy így s légy az én Istenem. A Genesisnek egész teremtése története, mely hasonló felfogásban minden héber népnél a szíriai szemitáknál s babilóniaknál meg volt [128](#)) tiszta materializmus; eredetileg ez mítikus szimbolikus elképzelése volt egy fantáziával megáldott népnek (valószínűleg a szumér-akkadiaké, de amint Renan tanítja, a mítosz a szemiták kezében történelmi krónikává lett. [129](#)) Azokból a mély eszményekből, melyet érző és gondolkodó kedélyek az elbeszélésbe becsempésztek, nem értettek semmit, annyira hogy pl. a zsidók a gonosz szellemet a jóval ellentétben először a babiloni fogság alatt Zoroasztertől tanulták megismerni; addig bibliájuk kígyójában csak kígyót láttak. [130](#)) Azt mondtam: nem volt fogalmuk a gonoszról. Dacára a Gemesis könyvének (1. és 2. fej.), az izraelitáknál az Istennek, azi ég és löki teremtőjének fogalma a babiloni exiliumig ismeretlen volt! E gondolat először Deuteroézsaiással merül fel. Ézsaiás (X4-4XI, és Jeremiás előtt ez, elképzelés ismeretlen volt. [131](#))

A Genesis könyvében az organikus világ keletkezéséről szóló fantasztikus tudományos ideák mélyértelmű mítoszai a bűnbeesésnek, az emberiség fejlődésének megsejtése a társadalom első organizációjáig mind történetté lettek, úgy, hogy ezek mint vallásos mítoszok minden jelentőségüket elvesztették, mert a mítosza elasztikus, kimeríthetetlen, míg itt már a tények egyszerű krónikájáról, megtörtént események felsorolásáról van szó. Ez materializmus. Mindenült találkozunk e materializmussal, ahol szemita szellem lengett. Különb a vallás az egész világon ideális megmozdulás; Schopenhauer "népmetafiziká"-nak nevezte, én inkább népidealizmusnak szeretném hívni; a szemitáknál is megfigyelhetjük az ember feletti érzések vágyteljes ébredését (olvassuk csak el Mohamed életét), de a parancsoló akarat megfojt minden szimbólumot, a töprengő gondolatnak mély sejtését s kemény tapasztalati tényékké formálja át. És ebből következik, hogy csak praktikus célokat követ és nem idealistákat; világi nagyságra kell törekednie s ezért hatalomra és uralomra céloz, de egyben a jövő élet jólétéről is kezeskednie kell, (ahol a halhatatlanság fogalma egyáltalán jelen van, mert pl. a zsidó hitben perzsa befolyásra, az arabéba pedig a kereszténység által került.) Tiszta materializmus! Ezt mutatja már a szamoabeliek Savaesinleójának és Jeruba világszellemének egymással való szembeállítás is.

JEGYZETEK I.

- 1) E mű: A XIX. század alapja. A világhírű munka II-ik részének V-ik fejezetei képezi: A zsidók megjelenése a nyugati történelemben. Ez az óriási koncepciójú mű különben a következő részekre oszlik: I. rész. Az eredetek. 1. szakasz: A régi világ öröksége. I. fejezet: Hellén művészet és filozófia. II. fejezet: Római jog. III. fejezet: Krisztus megjelenése. 2. szakasz: Az örökségek. IV. fejezet: A népkáosz. V. fejezet: A zsidók megjelenése a nyugati történelemben. VI. fejezet: A germánok megjelenése a világtörténelemben. 3. szakasz: A küzdelem. VII. fejezet: A vallás. VIII. fejezet: Az állam. II. rész: Egy új világ keletkezése. IX. fejezet: 1200-1800-ig A) A germánok mint egy új kultúra megteremtői. B) Történelmi áttekintés. 1. Felfedezés. (Marco Pólótól Galvainig.) 2. Tudomány (Roger Bacontól Lavoisierig.) 3. Ipar. (A papír bevezetésétől Watt gőzgépéig.) 4. Közgazdaság (A lombardiai városok szövetségétől Róbert Owenig, a kooperatív megalapítójáig) 5. Politika és Egyház. (A gyónási kényszer bevezetésétől (1215.) a francia forradalomig.) 6. Világnézet és Vallás. (Assisi Ferenctől Immánuel Kantig.) 7. Művészet. (Giottótól Goetheig.)
- 2) Von den deutsch-orientalischen Dichten. Abschn. 2.
- 3) Gedanken über Goethe. 3. Aft. 40. oldal. Teljességében így hangzik e rész: "Attól a naptól kezdve, mikor Goethe 1832 március 22-én meghalt, számolja Börne Németország szabadságát. Valóban egy korszak zárult le akkor és megkezdődött a zsidókorszak, melyben most élünk."
- 4) Bekehrung der Juden. Abschnitt 7. Die Unternehmungen des vergangenen Jahrhunderts zur Beförderung eines geistigen Reiches.
- 5) Ideen zur Geschichte der Menschheit. Th. III. Buch 12. Abt. 3.

6)) Historie generale et systeme compaxel des langues semitiques 5-e ed, p. 4.: "őszintén bevallom, hogy a szemita faj összehasonlítva az indoeurópaival, az emberiségnek egy silányabb típusát képviseli." Hogy a zsidók nem tisztán szemiták, hanem félszíriaiak (amint ezt mindjárt ki fogom mutaitni) az ezen a véleményen keveset változtat.

7)) De la part des peuples semitiques l'histoire de l'civilisation, p. 3. q. A szemita szellem borzasztó egyformasága összezsugorítja az emberi agyvelőt, elzárja minden gyöngédebb gondolképzettől, minden finomabb érzéstől, minden racionális kérdés felállításától, hogy azt azzal az egy örök tautológiával állítsa szembe: "Isteni anyyi, mint Isteni."

8)) Erről a híres Synedriumról és kazuisztikus megkülönböztetéseiről a vallási és polgári törvényeknek egy megkülönböztetéséről, mely sem a tórát, sem a talmudot nem ismeri el, közelebbit csak a második könyvben mondhatnánk.

9)) Prot. Lous Segond új, hû fordítása ezt mondja: "A szemita faj idegen népekkel való keveredéssel bemocskolódt." De Wette fordításában e hely így hangzik: "A szent magot összekeverték a föld népeivel."

10)) A talmudból Döllingen nyomán: Vorträge I. 237. Egy másik helyen a talmud a proselytákat "tehernek" mondja (lásd a zsidó Philippson: Izraelitische Religionslehre-jét 1861. II. 189.) .

11)) Hogy milyen tiszta a zsidó faj ma is, Wirchownak a német iskolás gyermekeken végzett nagy antropológiai kutatásai mutatták ki. Erről így szól Ranke (Az ember. II. kiad. 293.) : Minél tisztább a faj, annál kevesebb számú a kevert forma. E szempontból nagyon fontos tény, hogy a zsidóknál találjuk a korcsoknak legkisebb számát, amiből a germánokkal szemben, akik között élnek, mint fajnak határozóit elkülönültsége a legnyilvánvalóbban felismerhető. Ezalatt a mérések Amerikában (az American Antropologist TV. köt. nyomán) arra az eredményre vezettek, hogy a zsidó faj ott is teljesen tisztán maradt fenn.) A politisch-antropologischen Revue 1904 március 1003 oldaláról idézve.)

12)) Skreinba: Entwicklungsgeschichte der jüdischen Dogmen 75. old.

13)) 1898-ban Baselban megtartott zsidó kongresszuson dr. Mandelstamm kievi egyetemi tanár augusztus 29-én tartott nagy beszédében kijelentette: "A zsidók minden energiájukkal elzárkóznak a többi nemzetiségekkel való egybeolvadástól és kitartanak történelmi reményük mellett, (ti. a világalalom mellett.) (Egy kongresszuson résztvevőknek a Le Temps-ben 1898. szeptember 2-án megjelent cikke nyomán) . A bécsi újságok 1901 július 30-án és 31-én tudósítást közölnek arról a beszédéről, melyet a bécsi rabbinus, dr. Kahn Lipót úr az ortodox zsidóiskola termében Pozsonyban a cionizmusról tartott. E beszédben dr. Kahn a következő vallomást tette: "A zsidó sohasem fog tudni asszimilálódni; sohasem fogja felvenni más népek szokásait és erkölceit. A zsidó minden körülmények között zsidó marad." Minden asszimiláció tisztán külsőséges! Megszívlelendő szavak! Az A. Berliner 70-ik születésnapján kiadott emlékiratban, 1903-ban, egy dr. R. Felsenthal nevezetű egyén egy sorozat zsidótézist hoz nyilvánosságra, melyben mindben energiával védi azt a tézist, hogy a zsidóság nép és nem vallás. "A zsidóság "egy különálló törzs és minden zsidó beleszületik a

törzsbe". Ez a törzs szerinte "egyike technikailag a legtisztábban létező népeknek". Felsenthal kiszámítja, hogy Theodosiustól 1800-ig "talán nem egészen 300 nem szemitát vett fel a zsidó nép" és karakterisztikus, hogy tagadja a) proselytáknak azt a jogát, hogy magukat teljesvérű zsidóknak tekintsék. A zsidó nép, a zsidó törzs az adott, a maradandó, a szükségszerű substratum substans, mag - egy accident, amint ezt filozófiai iskolanyelven nevezhetnénk. (Berlinben Itzkowskinál készült külön lenyomat után idézek).

[14](#)) Eckermanns Gespräche 1828. okt. 7. Ugyanezt tanította Giordano, aki azt állította, hogy egyedül a zsidók származnak Ádámtól és Évától, a többi ember egy sokkal régiebb fajtából, (lásd Lo spaccio della bestia trionfante).

[15](#)) Graetz: Volkstümliche Geschichte der Juden. I. 591.

[16](#)) Lásd Laible: Jézus Krisztus a talmudban, 2. old. (A berlini Institutum Judaicum írásai. No. 10. A függelékben a héber összevétel közölve). E mindenképpen pártatlan, zsidóbarát tudós azt mondja: "A zsidók gyűlölete és gúnyja mostanában mindig Jézus személyére veti magát." (35. old.) "A zsidók Jézusgyűlölete határozott tény, mert nem akarják őt a nyilvánosság előtt látni." (3. old.) Ugyanez a tudós a Jézus iránti gyűlöletet "a zsidóság legnemzetibb vonásának" tekinti (26. old.) és azt mondja: "a kereszténységhez való közeledtükben a tébollyal határos düh és gyűlölet fogta el a zsidókat időről-időre". (72. old.) Igazhívő zsidónak Krisztus nevét sem szóban, sem írásban nem szabad említeni (8. oldal és 32. oldal); a megszokottabb kryptonymek: "fattyú", vagy "ágyasnak gyermeke", vagy a "felkötött", gyakran "bileam".

[17](#)) Lásd Lássam híres "Indiai régiségtörténetének" azt a híres fejezetét, ahol a nagy orientalista tüzetesen megalapozta azt a meggyőződését, hogy az "indoeurópai faj a leggazdagabban és legtökéletesebben; megáldott és csak benne van a minden lelki erők harmonikus mértéke" kifejlődve. (1847-iki kiadás I. 414.).

[18](#)) Mózes 2, XXXII, 9, XXXIV. 5. IX. Bele 13. ele.

[19](#)) XI. 5.

[20](#)) Lásd a zsidók Moccata Dávidnak: "A zsidók Spanyolországban és Portugáliában" c. könyvét (németül Kayserlingtől 1878.), aki kimerítően leírja, hogy Spanyolországban "közönséges zsidók nemzedékei élnek, összekeveredve a társadalom minden osztályával, birtokolva az állam minden pozícióját, de különösen az egyházéit!

[21](#)) Graetz: .a. a. 6. II. 563.

[22](#)) Izrael Ábrahám: Jewish Life in the Middle Ages.

[23](#)) Andne Reville: Les paysans au Moyen Age 1896, p. 3.

[24](#)) A. Remalis: Die Juden und die Judanistadt in Wien 1896. S. 14.

[25](#))) Mommsen: Römische Geschichte V. 543.

*) Heman: Die historische Weltstellung der Juden, 1882, 5, 24. fg. Egy másként színezett jellemzést, mely azonban lényegileg teljesen megegyezik ezzel Graetznél olvashatunk. Volksth. Gesch. d. Juden II. 344. fg,

[26](#))) Lásd. Verteidigung des Lucius Flaccus Absehn. XXVIII.

[27](#))) Adrastea: Bekehrung der Juden.

[28](#))) Wilhelm Meisters Wanderjahre, Buch III. Ka. II. und Gespräch mit von Müller vom 23, 9, 18, 23.

[29](#))) Idézeteimet szándékosan rövidítettem meg. De mégsem tudok elállni attól, hogy a nagy Voltairt hacsak jegyzetben is, de meg ne védjem az ellen a csaknem mindenütt meghonosodott mese ellen, mintha ő nagyon kedvezően és lapos "humanitáriussággal", amint korunk azt kívánná ítélte volna meg a zsidók befolyását kultúránkra. Maga James Dammstetter a nagyképzettségű zsidó (Peuple Juif 2. ed p. 17.) Voltaire nevét kövér betűkkel nyomtatja és úgy állítja őt be, mint emancipációjuk lelki indítékát. éppen az ellenkezője igaz; sokszor azt tanácsolja Voltaire, hogy a zsidókat vissza kell Palesztinába küldeni. Voltaire a mai idők írói közé tartozik, akiket a legjobban ismerek, mert a szórakoztató könyveket jobban szeretem, mint az unalmasakat úgy, hogy a legagresszívebb idézeteket állíthatnám össze műveiből a zsidó ellen. A Dictionnaire Philosophiqueben (az első rész vége) azt mondja: "Vous ne trouverez dans le Juifs qu'un peuple ignorant et barbare, qui font depuis longtemps la plus sordide avarice a'la plus detestable superstition et e la plus invincible haine pour tous les peuples qui les tolèrent et qui les enrichissent." (ön a zsidóságban nem fog mást találni, mint egy tudatlan és barbár népet, amely hosszú idő óta a legpiszkosabb fősვნისეget a legutálatosabb lelkiismeretséggel és legyőzhetetlen gyűlölettel párosít mindazokkal a népekkel szemben, akik megtűrik és gazdagítják őket.) A Dieu et les hommesban a zsidókat "la plus haissable et la plus honteuse des petites nations"-nak nevezi. (Egyike a leggyűlöletesebb és leggyalázatosabb kis nemzeteknek. (Ennyi is elég, hogy tisztában legyünk véleményével! S kell, hogy e vélemény annyival nagyobb súllyal bírjon, mert éppen Voltaire volt az, aki sokszor terjedelmesen és behatóan foglalkozott a zsidó történelemmel és a zsidó jellem (tanulmányozásával. (Oly behatóan, hogy "a felületes . dilettáns" hírében állót manapság egy olyan szaktudós idézi, mint Wellhausen.) És ezért figyelemreméltó, midőn azt írja (Essai sur les Moor(r) , h. XLII.) : "La nation juive ose etaler un haine irreconciliable contre toutes les nations, elle se revolte contre tous ses maîtres: toujours superstitieuse toujours avide du bien d'autrui, toujours barbare rampant tous les malheurs et insolente dans la prospérité." (A zsidó nép bátran fitogtatja minden népek elleni engesztelhetetlen gyűlöletét és minden mestere ellen fellázad; mindig dölyfös, mindig zsugori a más javaival szemben, mindig barbár, csúszómászó a veszélyben és szemtelen a gazdagságban.) S a zsidók szellemi képességeiről is röviden és apodiktikusan ítélt; azt állítja: "Les Juifs non jamais rien inventé." (A zsidók sohasem találtak fel semmit) . (La défense de mon oncle oh. VII) . és az Essai sur les Moers több fejezetében fejti ki, hogy a zsidó állandóan más nemzetektől tanult, ő azonban másokat sohasem tanított semmire, muzsikájukat, melyet különben annyira dicsérnek, Voltaire ki nem állhatja: "Retournez en

Judee les plus tot que vous pourrez vous y executeriez a plaisir dans votre detestable jargon votre detestable musique". (Forduljom meg Judeában ott, ahol akar élvezettel fogja hallani, mint végzik ki gyűlöletes zenéjüket gyűlöletes zsargonjuk által.) A zsidók különös szellemi sterilitásának okát egy más helyen: a pénz utáni vágy mérhetetlenségében találja: "Largent fut l'objet de leur conduite dans tous les lemps." (A pénz irányította magaviseletüket minden időben.) (Dieu et les hommes, XXIX.) Száz más helyen gúnyolódik a zsidók felett; pl. a Zadigban (ch. X.) egy zsidó ünnepélyes hálaímtát küld Istenéhez egy sikerült csalásért; a legcsípősebb szatíra a zsidóságra, amelyet valaha írtak, mindenesetre az "Un Chretien contre six Juifs" című munkája. E nyilatkozatokon bizonyos rezerváltság tapad, mert a nyilvánosság számára íródtak; ezzel szembeni Voltaire egy 1773 december 13-án de Lisle lovaghoz intézett levelében (tehát élete végén s nem az ifjúság hevületében) minden tartózkodás nélkül kifejezhette véleményét: "Queces aesrepuces d'Israel se disent la tribu de Neptrie on d Israchar, cela est fórt important; ils n'en sout pas moins les plus grand gueux qui aient jamais souille la face du globe." (Hogy Izraelnek e körülmetéltjei Naphtalin vagy Isachar leszármazottjainak mondják magukat, nem fontos. Ellenben igaz, hogy ők a legnagyobb családok, akik bemocskolták a föld arculatát) .

Láthatjuk tehát, hogy a tüzes francia úgy ítélkezik a zsidók felett, mint bármelyik fanatikus püspök; legfeljebb abban különbözik tőlük, hogy itt és ott e függeléket akasztja leghevesebb kifakadásaihoz: "Il ne faut pourtant pas les bruler". (Mégsem kell őket máglyára vinni.) De érezhetjük a különbséget már csak azért is, mert ezeket az éles ítéleteket egy humánus, toleráns tudós férfi mondja. De miként fejtsük meg egy liberálisan gondolkodó férfin egy ilyen kíméletlenül egyoldalú, minden reményt kizáró érzésnek jelenlétet, mely oly kedvezőtlenül üt el mértéktelenségében ama nemzet bölcsének fentebb idézett szavaitól? Korunk ebből sokat tanulhatna, ha akarna! Mert ebből látjuk, hogy ennek a gall egyenlőség és szabadság utáni törekvéseknek alapját nem az igazság szeretete és az individualizmus iránti tisztelet képezi. de tovább is következtethetünk: nem princípium okából adódik a megértés, nem általános emberbarátságból van lehetősége annak hogy tiszteletteljes békében éljünk egymás mellett, hanem egyedül kíméletlen felismerései annak, ami más fajtáktól és azoknak érdekeitől elválaszt, tehet bennünket igazságossá idegen fajtákkal és idegen érdekekkel szemben.

[30](#))) An Abridgement of English History, book III, ch. 2.

[31](#))) A híres nemzetgazdász D. W. Cunnigiam, The Growth of English industry and commerce during the early and middle ages (3. kiad. 1896, 201. old.) c. könyvében a zsidók működését a 10-ik században szivacshoz hasonlítja, mely az ország minden gazdagságát felszívja és minden gazdasági fejlődést megakadályoz. Érdekes emellett, hogy a törvényhozás már a legkorábbi időkben is mindent elkövetett, hogy a zsidókat tisztességes mesterségre és becsületes munkára szoktassa és ezzel amalgáltassa a többi képekkel, persze minden eredmény nélkül.

[32](#))) A zsidóság bölcs női" (mint Graetz mondja) és a lényegileg titkos zsidó összeköttetésekhez való tartozandósága hogyan befolyásolta Mirabeut olvassuk el Graetz: Volkst. Geschichte der Juden c. munkáján kívül Abbé Leman: L'entree des Israelites dans la societé francaise III. könyvének 7-ik fejezetét; ez a megkeresztelkedett zsidó, megérti azt, amit mások nem tudnak megérteni és ugyanakkor mondja, amit mások elhallgatnak. De

mindenek fölött Mirabeaunál különös szerepet kellett játszani annak a körülménynek, hogy ifjúságától kezdve a zsidó uzsorások tartották kezükben. (Carlyle: Essai on Mirabeau.)

[33](#)) Erről, amelyből nemcsak a zsidók húznak) hasznot, már Luther Mártonnak így kellett írnia: "A fejedelmek felakasztatják a tolvajokat, akik egy vagy egy fél forintot lopnak, de kezelnek azokkal "akik az egész világot kirabolják és többet rabolnak, mint a többiek összesen". (Von Kaufhandlung und Wucher) .

[34](#)) Doigéne Sama: Collection des actes de l'Assamble des Izraelités de Francos de royanme d'Italie (Párizs 1807, p. 328.) . A zsidó szerző titkárja volt a Bonches du Rhöne körzet zsidóságai követének, M. Constantinak) . Kimerítő megokolás után így szól, az idézett bizonyíték: Les députés d'israelites arretent: "Qu l'expression de ces sentiment sera consignée dans le proces verbal de ce jour pour qu 'elle deumeire á jamais comme un témoignage autentique de la gratitude des Izraelites de cetté Assemblee pour les bienfaits, que les generations (jui les ont precedens ont recus des ecclesiastiques divers pays d Europe." (A zsidó köveitek e határozatot, hozták: Ez érzések, mint a hála kifejezései, hiteles bizonyítékként a mai napom jegyzőkönyvben örökíttetnek meg, melyet e gyülekezet zsidói éreznek Európa különböző egyházai iránt a századok folyamán irántuk tanúsított jótéteményért) . Az indítványt M. Isaac Sámuel Avigdor, az Alpes Maritimiesii zsidók képviselője nyújtotta be. Tama hozzáfűzi, hogy Avigdor beszédét tetszéssel fogadták és in extenso jegyzőkönyvbe foglalták. A mai zsidó historikusok egy szóval sem említik e fontos eseményt. Nemcsak Graetz halad el mellette szótlánul, de Bédaride is. Les Juifs eu Francé (1859.) című munkájában, dacára, hogy azt a látszatot akarja kelteni, mintha kimerítően jegyzőkönyvi alapon tudósítana.

[35](#)) Die Religion allg. Aum. Zum 3. Stück.

[36](#)) És pedig nemcsak ők egyedül, hanem törzsrokonai, az amorilák, a mosfóták és edomiták, akik együtt alkotják a héberek családját s akiknek nevével igazságtalanul egyedül az izraelitákat és zsidókat szokták illetni, (lásd Wellhausen: Israelitische und Jüdische Geschichte 3. Ausg. 5, 7.) ; ugyanezen családhoz tartoznak a midianiták és ismaeliták) Maspero: Histoire ancienne ad. 1895. II. 65.

[37](#)) Günther legújabb kutatásai alapján a szefárdim 8, az askenazim zsidóság 9, fajta keveredésből származott. (Günther: Rassenkunde d. deutschen Volkes.) A fordító.

[38](#)) Ezt úgy látszik minden szerző állítja, Burkhardot e fejezet más helyén citáltam. Itt egyedül egy újabb és elismert tekintélyre akarok hivatkozni. William Robertson Smithre. Religion of the Semites-jében (ed. 1894. 58.) azt mondja: "Határozottan állíthatjuk, hogy a puszták arabjai ősidők óta egy nem keveri fajt alkotnak". Ugyanakkor arra figyelmeztet, mennyire helytelen a babilóniakat, a phöníciaiakat és így tovább röviden "szemitáknak" nevezni, mert ezek között az un. szemita nemzetek között, melyek erős vérkeveredésből származtak, csak a nyelv rokonsága áll fenn.

[39](#)) Az utolsó példát a 19-ik század vége felé szolgáltatta, amikor az arabok nem úgy, mint egyszer, csak észak és kelet, hanem nyugat és dél felé vándoroltak, Afrika belsejét majdnem

egészen elpusztítva. Óriási birodalmak, melyek 1880-ban népesek és műveltek voltak, pusztákká lettek. Egyetlen arab törzsfőről azt állítja Stanley, hogy 2000 négyzetmérföldet tarolt le (Lásd: Stanley, Wissmann, Hinde stb. könyveit és Ratzel rövid összefoglalásai: Völkerkunde 2. Aufl. II. 430.)

[40](#)) Akkádiának vagy Szumériának embertípusairól, akik a nagyszerű babilóniai kultúrát megteremtették és fokozatosan szemitizálódtak Hommel, Sayce, Bugde és Mospero is írt.

[41](#)) Kiegészítésére és ellenőrzésére a következőknek olvassuk el érdekes és figyelemreméltó könyvecskéjét Carl Steuernagelnek: Die Einwanderung des Israelitischen Stämme in Kánaán. Berlin 1901.

[42](#)) Az irány adva volt; Újból más irányt nem választhattak, mert míg a többszáz kilométer a puszta paralell fut fel az Eufráttal s csak egy keskeny szegélyű vizes föld választja el őket attól, addig a 30-ik fok alatt hirtelen megszűnik a puszta s északra, délre és nyugatra s megkezdődik Szíria országa; Szíria délen egészen Egyiptomig, nyugaton a Földközi tengerig, északon a Taurisig, keleten ma az Eufrátesig terjed, a régebbi viszonyok és elképzelés szerint a közép Eufrátesen túl fekvő Mezopotámiát is magában foglalja, ahol Ábrahám gyermekei századokon át éltek.

*) Később, Mezopotámia sokáig vízzel mesterségesen ellátott és így kultivált vidék, míg régebben épp úgy, mint most, elszegényedett ország, ahol csak nomád pásztorok tudtak megélni (lásd Mospero: Historie ancienne I. 563.) .

**) Azt az időt, mely alatt "Jákob házanépét izrael népére terjesztette ki" Wellhausen egy évszázadnyi időköznek mond ki. Israelitische u. Jüdische Gesichte.

[43](#)) A Genesis IV-ik könyve szerint, amit természetesen nem szabad szó szerint vennünk, csupán mint beláthatatlan hosszú időt értelmeznünk, négyszáz évet lesz ki ez az idő. A 40-es szám a hébereknél meghatározhatatlan nagyságot jelentett, 400 a fortiori. Renan azt hiszi, hogy az izraeliták egy századnál tovább nem tartózkodtak Egyiptomban, csak (velük talán nem is közeli rokonságban álló és egyiptomi vérral erősen átítatott József családja, aki sokáig lakott ott. Histoire du peuple d'Israel 13. ed. 1. p. 112.

[44](#)) Sayce: The races of the Old Testament 2. ed. p. 76. 113. "A római elűzte a zsidót abból az országból, melyet apái foglaltak el, ezzel szemben a zsidóknak sohasem, sikerült Kánaánnak igazi lakóit kiűzniük. A zsidó megszállva tartotta Jeruzsálemet és Hebront, úgy mint a szanaszét fekvő városokat és falvakat, különben (a tulajdonképpeni Judeában is) csak egy töredékét képezte a lakosságnak. Amint a zsidó kivándorolt, pl. a babilóni exiliumnál, vagy midőn Jeruzsálemet a rómaiak szétrombolták, az elnyomatás alól felszabadult eredeti lakosság megszorodott s ezek között a mai palesztinai zsidó kolóniák éppoly idegenek, mint az ugyanott levő németek."

[45](#)) Itt csak a legújabb, legjelentősebb, legmegbízhatóbb, laikusok által is megérthető, de tudósok által írt könyvekről tesznek említést. A régebbek közül Duneckernek Geschichte des Altertums-ja sok tekintetben utolérhetetlen Izrael történetének szempontjából is.

[46](#)) Természetesen a ma mindenütt uralkodó nézetek szerint általában a szemita s még ez a

legtisztább beduin típus is a lehető legegyszerűbb keverék faj, fehérek és négerek kereszteződése. Gobineau ezt már 50 évvel ezelőtt prédikálta és kinevették; ma pedig az ő véleményét ismerik el és az ortodox Ranke "Népisméjében" (II. 399.) ezt így foglalja össze: "A szemiták a "mulattszerû" átmeneti láncszemet képezik a fehérek és feketék között." Én azonban azt hiszem, itt ítéletünkben óvatosaknak kell lennünk. A szemünk előtt lejátszódó események alig engedik hinni, hogy a mulattból egy erős, változhatatlan, az idő minden viharát túlélő típus keletkezne. A létrehozó nem mozgékonyabb és állhatatlanabb, mint ez a korcs; itt tehát a tapasztalás dacára fel kell tételeznünk hogy valami, amire nem gondolunk, valami soha meg nem figyelt dolog történt a beduinoknál. (V. ö. August Forel "Fejtegetéseivel", 1900.)

[47](#)) The races of the old Testament. p. 106.

[48](#)) Sayce. Assyria S. 24. fg. és Social Life among the Assyrians and Babylonians s Winckler: Die Völker Vorderasiens (1900.) S. 8.

[49](#)) A "turáni" szó kisiklott tollamból, mert vannak szerzők, akik a szumér-akkádiakat beduinoknak tartják. (Hommel: Geschichte Babyloniens und Assyriens S. 125, 244 fg.)

[50](#)) Hommel: Der babylonische Ursprung der ägyptischen Kultur. 1000.

[51](#)) H. egy Herodotos által említett, az Ararát lábánál lakó törzstől kölcsönzi a nevét.

[52](#)) Lapouge: La depopulation de la France Revue d'antropologie 1888, p. 79. Luschan rámutatott a szíriai és savoyard hasonlóságára.

[53](#)) A hettitákról mai ismereteink összefoglalását az olvasó Winkler: Die Völker Vorderasiens (1900. S. 18. ff.) c. munkájában találja. A hettita kifejezés e könyvben számomra körülbelül annyit jelent, mint a matematikusoknak az, egy kétségtelenül helyesen felállított, de számokban meg nem oldott egyenletben.

[54](#)) A kifejezett hosszú koponya szélességének és hosszúságának viszonyszáma 75:100, a kifejezett rövidé 80:100, vagy több. Mikor Carl Voignál antropológiát hallgattam, mindannyiunknál craniometriai méréseket vettek fel; az egyik hallgatónál 92-es ritka index számot találtak, azaz fej csaknem kerek volt; e hallgató örmény volt, tipikus reprezentálója a szíriai koponyaalkatnak!

[55](#)) Luschan F.: Die antropologische Stellung der Juden. (Felolvasás a német Anthropológiai Társaság 1892-ben tartott nagygyűlésén.) E felolvasásból, mely a szélesmedrű munkákat rövid összefoglalásban adja, többször fogok idézni (az illető társaság Correspondenzblattjának 1892-ik 9. és 10. számából.)

[56](#)) Luschan közléseiben 1882-ben 62, 000 közlésre támaszkodott.

[57](#)) Renan: Izrael I. eh. 10.

[58](#))) Israelitische und Jüdische Geschichte (3. Aufl. S. 37, 47, u. 48.)

[59](#))) Renan: Izrael I. 1.36.

[60](#))) Egy tény, amit a biblia későbbi kiadója el akart tusolni. (Bírák könyve VI. 32.) míg a későbbiek gondoltak rá. (Sámuel 1. XII. 11.)

[61](#))) Wellhausen: S. r. fg. Prolegomena zur Geschichte Israels (4, Aufl.) S. 18 fg.

[62](#))) Ezekhez csatlakozzanak a nem izraelita törzstől származó arabok, héberek, arámiaiak és mindenféle pseudosémi idegenek Hogy a Dávid uralkodása alatt történt népszámlálás (mindenesetre szokatlanul nagyítva) Izraelben és Judeában 1.300.000 harcost számlál, az a benyomásunk, hogy az izraeliták maguk nem voltak harcosok, Renan: Izrael II. livr. 3. ch. 1.

[63](#))) Wellhausen: Israelitische und jüdische Geschichle (3. Aufl.) S. 58.)

[64](#))) Hogy a Genesis (XIV. 13.) könyve már Ábrahámot Hebron síkján három amoritával békés szövetségben szerepelteti, a történet érvényességre nem tarthat számot.

[65](#))) Sayce: Races of old Testament. S. 110. fg.

[66](#))) Renan: Izrael 11. livre 3. eh. 3. Ami a filiszteusok egy jelentős részének görög eredetét és görög szavaknak a héberbe való átültetését illeti, lásd Renan: Izrael 1. köt. 157. és Maspero II. köl. 696. oldalát. Egyébként a filiszteusok és amoriták eredetének kérdése még nagyon vitatott; mi könnyű szívvel átengedjük a harcot a történettudósoknak és teológusoknak; az antropológia eredményei egy exakt tudomány eredményei s a filológiának ezután kell igazodni és nem fordítva. Hogy az amoritáknak épp úgy, mint a filiszteusoknak legalább egy része nagy, szőke, kék szemű, dolichocephalok, így a homo europeusokhoz tartozók voltak, az bizonyos; nekünk laikusoknak ez elég.

[67](#))) A legenda, mely e gyáva tettet Dávid rovására írja, egy, későbbi interpoláció, az eredeti tudósítást Salamon XXI. 19-ben olvashatjuk, (v. ö. Die Geschichte des Volkes Izrael 1.225. f g.) Dávid karakterének megítélésénél fontos ezt tudnunk (v. ö. a következő fejezettel.)

[68](#))) Renan: Israel II. 30-31.

[69](#))) Flinders Petrie újabb amorita városok két és fél méter vastag falainak kiadásáról Sayce: Races of old Testament (p. 122.) c. könyvében ír.

[70](#))) Wellhausen: Prolegomena.

[71](#))) Józsué könyvében (XV. 63.) olvassuk: "A jebuseusok Jeruzsálemben; laktak és Juda gyermekei nem tudták őket elűzni, tehát a jebuseusok mind a mai napig Juda gyermekeivel együtt maradtak."

[72](#)) Hogy Oboedom valóban gethita és nem levita, mint ahogy egy későbbi verzió mondja, Wellhausen: Prolegomenája (S. 43.) bizonyítja.

[73](#)) V. ö. a típusképeket.

[74](#)) Luther az erre vonatkozó helyet (I. Sámuel XVI. 12. XVII. 42.) barnással fordítja; Gesenius ezzel szemben az illető héber szót szótárában "vörösre" nemesíti és azt állítva, hogy Dávidnak fekete hajúnak kellett lennie s a vörös is csak az arc színét jellemzi (az 1899-iki kiadásból ezt az apologetikai mentőkísérletet törölte) ; A jelenkor legjobb tudományos fordítói e megjelölést egyenesen szőkének fogják fel és így bizonyosnak látszik, hogy Dávid kimondottan szőke volt. (Károli Gáspár az illető helyen "piros"-at mond. A ford.)

[75](#)) Renan: Izrael II. 97.

[76](#)) Renan: Izrael p, 174.

[77](#)) Az exilium ótai a bűntudat a zsidóknál bizonyos fokig állandó lett, mondja Wellhausen Prolegomenájában. (4. Ausg. S. 4. 31.)

[78](#)) Máthé XIX. 20. A gazdag ember mondását a zsidó Graetz teljesen elfogadja és kijeleniti: a zsidóra és a körülmény, hogy bűnét megbánja, egyáltalán nem bír értelemmel. (Volkstümliche Geschichte der Juden 1. 577.)

[79](#)) W. Robertson Smith: The Profets of Izrael and Their place in history. Ausg. von 1895. S. 247.

[80](#)) idem. S. f02. Montefiore: Religion of the ancient Hebrews, 2. a ed. p. 358. (Anhang vom Raibbi Schechter.

[81](#)) R. Smith. a. a. o, S. 103. Másutt ezt írja: "A bűn a hébereknél az a cselekedet, melyet egy olyan valaki követ el, akinek hatalma van a bűnt megbüntetni." (a. a. O. S. 246.)

[82](#)) Izraelit, und jüd. Geschichte 3. Ausg. S. 380.

[83](#)) Jeremiás e szavait: "Bizonyára hazugságra munkál az írástudók tolla" (VIII. 8.) az akkor röviddel azelőtt bevezetett Deuteronomium és a kezdődő át és kidolgozásra az u. n. mózesi törvények értelmezték, (melyek létezéséről a próféták egyáltalában nem tudtak) és valószínűleg joggal (az igazhívő zsidó Montefiore G. G. Religion of the ancient Hebrews) 201, 202.) c. munkája alapján.

[84](#)) Még Luschan úr is a megmentést az ő tisztán statisztikai vonatkozású nagyértékű munkája zárszavában a zsidók etnográfiai helyzetéről értekezve, a különböző embertípusok "teljes egymásba olvadásában és egymásban való megsemmisülésében" látja. Az egész emberiség haladása a progresszív differenciálódáshoz és individualizmushoz van kötve; életet és küzdelmet csak ott találunk, ahol élesen karakterizált nép egyéniségek küzdelemben

állnak egymás mellett, (mint most Európában) a legjobb képességek elsorvadnak a fajok egyformaságának befolyása alatt pl. Kínában) ; ellentétes típusok elkorcsosítása az organizmus minden területén sterilizáláshoz és monstrozitáshoz vezet és mégis, "az egymásbaolvadás" legyen a mi ideálunk? Nem látják be az urak, hogy az egyformaság és káosz szinonim kifejezések? "Mindig szerettem az örök űrt"

[85](#)) Lásd a hettita emlékoszlopokon lévő képeket Ainlabnál (Sayce: Hittites p. 62.) és az egyiptomi emlékművek típusos képeit.

[86](#)) Úgy látszik, a hettiták sokáig nemcsak egész Szíriát, de valószínűleg egész Kisázsziát is uralták, hatalmuk éppen olyan nagy volt, mint Egyiptomé virágzása korában. (Wright: Empire of the Hittites 1886. és Sayce: The Hittites 1892.) De vigyázatra van szükségünk, mert a hettita írást még nem fejtették meg és ha a hettita fiziogómia, szokás, művészet és írásmód határozott fogalmat is ad a tudomány szempontjából, e népek történelme, melyről egy pár évvel ezelőtt még semmit sem, tudtak, eddig mégis homályban maradt.

[87](#)) Mily pompásan és férfiasán viselkedik Uria, Dávid vétkes könnyelműségétől, mennyire elüt ennek szigora, szófukar kötelességtudata. (II. Sámuel XI.)

[88](#)) Wellhausen: Izraelitische und jüd. Geschichte Kap. 6. Dacára a későbben véghezvitt elővigyázatos tisztogatásnak, itt és ott, a tórában említés történik erről a vidám természeti kultusztól pl. a Sikem házában megült szüreti ünnepről. (Bírák könyve IX. 27.) A frigyládát is "örömmel és ujjongással", zenével, énekkel és tánccal vitette Dávid Jeruzsálembe. (II. Sám. Vi. 12-15.)

[89](#)) Luschan számtalan méréssel megállapította, hogy "a föníciai típus szorosán csatlakozott az arabiaihoz."

[90](#)) A hettita birodalom korábbi fővárosában, Karkemisbain (Mabog) uralkodó sokféle komplikált kultusztól olvassuk el Sayce: The Hittites (ch. 6.) c. könyvét. De azt hiszem, hogy Lucián, akire ő hivatkozik, nagyon késői és nagyon megbízhatatlan tanú. Érdekes ezzel szemben látni, hogy a héberek fantáziaszegénysége milyen nagy volt. Magának a zsidó templomnak építése, a külső és belső udvar, a szentség előtti függöny, a főpap kiváltsága, hogy oda beléphetett: ez mind (állítólag Mózesnek az Űr a sinai hegyen ívta elő) pontos utánzásai az ősrégi hettita rítusnak.

[91](#)) . Egy valóságban "germán" ott mégis előfordul, (Traktát Schabbath VI. 8. föl. 23. des Jerusalemischen Talmuds.) Egyik zsidó rabszolgája ez. Ura megbízta, hogy Rabbi Hilát barátját kísérelje haza s ezt megmenti a haláltól, amikor egy veszett kutyának harapását, amely a rabbit támadta meg, önmaga fogja föl. A jámbor zsidóból e tett az elismerésnek egyetlen szavát sem csalta ki, csupán Ézsaiás XVIII. 4-et citálja: "Mivel kedves vagy az én szememben, becses vagy és én szeretlek: embereket adok helyetted és népeket a te életedért."

[92](#)) Beduinen und Wahaby. (Weimar. 1831.)

[93](#)) Olvassuk csak el, hogy a híres mór, történetírója a 14-ik századnak, Mohamed Ibn

Khaldun, akit sokan a tudományos történetírás megalapítójának tarharniák és aki maga is félárab volt, mint ítélik: "Nézzetek magatok körül s nézzétek meg arcokat az országokat, melyeket a legrégibb időtől kezdve Arábia bennszülöttei leigáztak! A civilizáció és a népesség eltűntek s mintha a föld érintésüktől átváltozna, terméketlenné válna". (Prolegomena zur Weltgeschichte, zweiter Teil; Robert Flint: History of the philosophy of history 1893. p. 160. című munkája után idézek.)

[94](#)) Renan: L'islamisme et la science. (Discours et Conférences 3. e. ed. p. 382.)

[95](#)) L. Ihring érdekes, de mindenesetre fantasztikus Vorgeschichte der Indoeuropäer c. munkáját, ahol az egész babilóniai kultúrát, dacára annak, hogy a szumér-akkadiaknak élő erejét a későbbi időkben is hatni látja (S. 133.243.366.) egyszerűen "szemita kultúrának" nevezi. Hasonlóan cselekszik Luschan is említett előadásában, amikor indíttatva érezte magát, hogy a zárszóban a "szemiták" becsülete érdekében belefűjjon a kürtbe, ugyanabban az előadásban, amelyben kimutatta, hogy a leghíresebb szemita; népeknek is csak kevés szemita vér csörgedezett az ereiben. . . óh, a természettudósok logikája! S végre feltárlja a régi szokás szerint "a spanyolországi arab kultúra magas virágzását, ahová mi mindnyájan iskolába jártunk . . . mese ez, melynek semmiségét nem kisebb ember, mint Renan már réges-régen megcáfolta." A szemita szellem írja ő eredetileg antifilozófus, antitudományos . . . sokat beszélnek arab tudományról és arab filozófiáról, amikor is nem vitatható, hogy egykét századon át az arabok voltak tanítómestereink; de ez mind csak azért történt, mert az eredeti görög iratok el voltak temetve. Ez az egész arábiai tudomány és filozófia nem volt más, mint szegény tolmácsolása a hellén tudománynak és gondolatnak. Mikor az eredeti Görögország kilépett az árnyékból, ezek a nyomorúságos produktumok a semmiségbe veszttek, úgy hogy nem minden ok nélkül léptek a renaissance tudósai ellene keresztes hadjáratba. Egyébként, közelebről szemlélve, az arab kultúra egyáltalában nem volt arab. Nemcsak alapjuk volt tisztán görög, hanem még azok között sem volt egyetlen szemita sem, akik a tudománynak szenteltek magukat. Spanyolok és (Bagdadban) perzsák voltak, akik az uralkodó arab nyelvet használták. épp úgy vagyunk a középkori zsidóságnak tulajdonított filozófiával is; ezek a zsidók idegenből fordítottak és tovább semmi. A zsidó filozófia arab filozófia, egyetlen új gondolat nem társul hozzá. Egyetlen lapjai Roger Baconnak több igazi tudományos értékkel bír, mint az az egész kölcsönvett zsidó bölcsesség, mély tiszteletet érdemel bár, de nélkülözi az eredetiséget." (De la part des peuples semitiques dans l'histoire de la civilisation ed. 1875. p. 22. suiv.) Ugyanezt a témát kimerítően tárgyalja az 1883-ban megjelent: L'islamisme et la science c. munkájában; "Nemcsak hogy e gondolkodók és tudósok nem arab törzsből származnak, de szellemük sem arab."

[96](#)) Renan: Izrael I. 134. suiv.

[97](#)) Prof. Hueppe: Zur Rassen und Socialhygiene der Griechen (1897. S. 26.) Hogy az ún. "föníciai" írásjelek nem a szemita szellem találmányai, ezt ma már minden tudós elismeri. Halvay egyiptomi, Hommel (nagyobb valószínűséggel) babilóniai, azaz szumériai eredetet vél, Delitsch pedig azt hiszi, hogy a szíriai félszemitáknak két különböző abc-jük volt, egy egyiptomi és egy babilóniai; e kérdés legutolsó tanulmányozója arra a megállapításra jut, hogy az abc-t az európaiak találták fel s a mykénei hellének hozták először Ázsiába: (I. H. Kugler: Die Schrift der Mykenen 1879.) Ezekről a mykénei írásjelekről egy elfogulatlan

tanú, Reinach Salamon ezt írja: (L. Anthropologia 1902. XIII. 34.) . Une chose est certaine: Cest que lecriture linaire destablettes ne desireni de l'Assyre ni de l'Egypte, qualle presente une caractere nettement europén quelle offre comme une image anticipe de l'epigraphie hellenique.

[98](#)) Gnosticismus und Juden um. (Krotschin 1846.5.99.) Ebben az összefüggéseiben nem egészen világos értelmét e szónak "exoterikus", más helyek bevonásával világíthatjuk meg, pl. a görög költők olvasását "exoterikus foglalkozásnak" mondja S. 62.

[99](#)) Renan: Origenes du Christianisme I. 35.

[100](#)) Völkerkunde II. 391.; Ratzel saját szavainak összefoglalása.

[101](#)) Leopold Schröder: Judiens Literatur und Kultur 1887.20. Vorlesung.

[102](#)) Kaushitaki - Upanishad II. 5. Deussen, " legnagyobb élő tekintély, e fejezethez a következő megjegyzést fűzi: "a brahman azt akarja mondani "nem, a külső kultuszban álljon a vallás, hanem abban, hogy ez az egész életet minden lélegzetével együtt szolgálatába állítsa" Sechzig Upanishad des Veda S. 31.

[103](#)) Tehát mégis individualizmus? Természetesen, de egész más értelemben, mint az indogermánoknál. A szemitáknál, amint Lassen magyarázatából látjuk, az individuum bizonyos fokig útban van, ezért valóságos teljesítményei csak kollektívek, ellentétben a görögökével és germánokéval, akiknél mindért munka egy meghatározott egyéniség bélyegét viseli magán. Ugyanilyen Fr. v. Schack véleménye is: "Az arabok egész teremtő tevékenysége szubjektív karakterű. Mindenütt kizárólagosan lelki életükről beszélnek, a külső világ tárgyait abba vonják bele és kevés hajlamot árulnak el, hogy a valóságnak szemébe nézzenek, a természetet éles, határozott körvonalakban állítsák be vagy a mások individualitásába elmerüljenek, embereket vagy életviszonyokat tárgyilagosan jellemezzenek. Ezért a költészet olyan formái, amelyek önmagukból való kilépést vagy teremtő erőt követelnek, távol állottak tőlük." Poesie und Kunst der Araber I. 99.

[104](#)) Grau az ő ismert filozemita munkájában: Semiten und Indogermanen 2. Aufl. S. 33. Speciel a tudományról ezt írja: "A héberek, mint minden szemita, sokkal objektívebbek, semhogy a tudásösztön náluk hatalommá lehessen. A természettudományt, amelynek velejárója, hogy a természet saját értelme és lénye szerint érvényesüljön s az ember csak tolmácsa legyen, objektív értelemben, mint az indogermánok, nem ismerik a héberek." Az 50-ik oldalon azt írja Grau: "A szemitáktól minden objektív távol áll."

[105](#)) Indische Altertumskunde ed 1897. I. 414-416.

[106](#)) Érdekes és fontos leszögezni, hogy az emberi szellem orgánuma, a nyelv ehhez a különös szemitatípushoz alkalmazkodott és annak kifejezője lett. Rcniam ezt írja: "Egy tegez tele acél nyilakkal, egy erősen kifeszített horgonykötél, egy érckürt s ezeknek egy-két visító hangja, mely hasítja a levegőt; ez a héber nyelv. Ez a nyelv képtelen filozófiai gondolatot, tudományos eredményt, kétséget vagy a végtelen egyetlen érzését is kifejezni. Keveset tud

mondani s amit mond is, "kalapácsos ütése az üllőre." Izrael I. 102. Nem a makacs akarat szava ez?

[107](#)) A hettiták északon, az amoriták délen: voltak túlsúlyban. (I. Sayce: Hittites pag. 13, 17.)

[108](#)) Az üzleti érzéknek bizonyítását adják az indoeurópai, phrigiai, nem semita keveredésű örmények, akiknek ereiben, az "alaroidák", az az a szíriaiak vére jelentékenyen erősebb aránybaro folyik (kb. 80% Hueppe professor levélbeni közlése állapotján) a karakterisztikus "zsidóorr" kívül, ami hettita örökség s akik ugyanazzal a kapzsisággal, ugyanazzal az üzleti hamissággal, a szenvedélye uzsora iránti szeretettel vannak megáldva, mint a zsidók, sőt mondhatnánk, nagyobb mértékben, úgy, hogy Levantében azt szokták mondani: egy örmény három zsidóval felér. Az örmények karakterének, különösen az intrika és a fölbujtás e zsenijeinek érdekes leírását adja a legújabb időben Hogert Dávid: "A wandering scholar in the Levant" című munkájában (1895 p. 147. fg.) Burckhardt: "Über die Beduinen und Wahaby" (Weimar 1831.) című könyvében a valódi szemitákat mint gonosz, nagyon ravasz kereskedő embereket jellemzi: "Magánvásárlásaikban az arabok annyiszor csalják meg egymást, ahányszor csak tudják", azt mondja: "uzsorások, amikor csak alkalmuk van rá." (S. 149, 154.) Burckhardt azonban, miután sok évet töltött a beduinok között, ítéletét úgy precizította, hogy bár "a kapzsiság és nyereségvágy" karakterük fővonását képezi, a csalásra való hajlamot azonban csak a városokkal és az ott élő züllött népeiséggel való érintkezés után kapták, (S. 296.) és végül Burckhardt azt állítja: "minden hibájával együtt a beduin egyike azoknak a legnemesebb nemzeteknek, akiket életemben láttam". (288.) . E fontos kérdésben a franciáknak Algírban tett legújabb tapasztalatai nagyon érdekesek: A kabylok szívesen visszatérnek a civilizációra, míg a tiszta arab törzsek erre kevésbé fogékonyak és a világtól szabadságon kívül mást nem követelnek, mint teljesen antikulturális elemek viselkednek. Szívesebben ajándékoznak, mint eladnak, rabolnak, mint ravaszsággal megszereznek s a függetlenséget törvénytől többre becsülik. Amint a történelemben elének lépnek, minden tekintetben nagyon feltűnő a hettitákkal való ellentétességük. Mértéktelen akaratuk a szemitáknak s a nyomorúság utáni vágyuk, melyről Burckhard beszél, a szíriai tehetséget a kereskedői üzletben nagyon kiélesítette, úgy, hogy ez a tehetség is inkább szíriai, mint szemita örökség.

[109](#)) Renan Historie des langues semitiques, p. 18: Labstraction est inconnue dans les langues semitiques, la méta phisique impossible.

[110](#)) Phaidros 250.

[111](#)) Faust II. rész. I. fej. Faust utolsó szavai.

[112](#)) Carlyle: Goethes Works.

[113](#)) L'islamisme et la science, p. 380. Itt nyilvánvalóan egy szellemi mankó van, amit Renan más helyen bizonyít is amikor így szól: A szemita népeknél a kutató tudományszomj csaknem teljesen hiányzik; semmi sem vált ki nála csodálkozást. (Langues semitiques, p. 10.) Hume szerint a csodálkozás hiánya a kis intellektusú tehetségek karakterisztikus

jellege.

[114](#)) Religion of the ancient Hebrews, p. 160.

[115](#)) M. a 514, 524, 544 és sok más helyen.

[116](#)) Nouvelles considérations sur les peuples semitiques (Journal Asiatique 1859, p. 254.)
Robertson Schmidt: The Prophets of Israel, of 33. c. munkájában is arról tanúskodik, hogy az igazi szemitának "kevés vallása" van.

[117](#)) Vagy amint a Brihadaranyaka-Upanishad ugyanezt a képzelet így adja vissza.
"Utnyoma a mindenségnek, hogy a részből az egész mindenségbe elérjünk". (I. 4. 7.)

[118](#)) Philipson: Israelitische Religionelehre, I, 35 fg.

[119](#)) Graetz: Gnosticizmus und Judentum, Ben Somáról szóló fejezet.

[120](#)) Kimerítően tárgyalja ezt Renan: Langues semitiques (p. 482.) c. művében.

[121](#)) E. B. Tylor; Die Anfänge der Kultur, (Spengel és Posire) 1873. II. 30.

[122](#)) Taylor: a. a. O. S. 348, 349.

[123](#)) Ringveda, I. 164, 46 (Barth: Religions de l'Inde p. 23.)

[124](#)) Renan: Izrael, I. 1. a, 77, 78.

[125](#)) Prolegomena 4. Ausg. 5.321.

[126](#)) Graetz, Volkstümliche Geschichte der Juden

[127](#)) Die Welt als Wille und Vorstellung 2 Band, 2 Buch kap. 24.. Ezzel nincs összefüggésben, d. mindenesetre érdekes ugyanennek a megismerésnek tükörképe a samkya filozófia tanításában (racionalisztikus szisztémája a braman indusoknak) , mely szerint az akarás nem szellemi, de fizikai funkció. (V. 5. Garbe: Die Samkhya Philosophie 251. old.)

[128](#)) V. ö. Gunkel: Handkommentar für Genesis XLL. 79.

[129](#)) A szumér-akkadiaknak nagyszerű fantáziájáról nemcsak tudományos munkásságuk tanúskodik, de nyelvük is különösen hajlik az abstrakcióra, mert gazdagabb absztrakt fogalmakban mint nomina-cocretakban (L. Delitsch: Die Entstehung des altesten Schriftsystems 1898. 118. old.) A szemita tehetségnek direktebb ellentéte elképzelhetetlen; s ezek után könnyen elképzelhetjük, hogy a szumériai teremtésteóriák mennyire elromlottak az izraelita kezekben. Mindig valószínűbbé válik, hogy ősrja fantáziák itattak át az egész mitológiát; amilyenek pl. a világ fája, az özönvíz, az istenség a vízben (nem a keresztelés) ,

a kísértés történetei stb. Prof. Ottó Franke (Königsberg) azt írja a "Német irodalmi újság" (1901.) 44. számának 2763. oldalán: A szemita hagyományban elszigetelve és idegenszerűen állnak ezek a gondolatok, míg az árják gondolatszisztémájának organikus tagjai. Száraz és sematikus a szemitáknál, míg az árjáknál életteljesen buzgó forrásokból táplálkozó patakok.

[130](#)) V. ö. Montefiore 453. old. stb. Hogy milyen mélyen gyökerezik a szemiták organizmusában a tehetségtelenség, szép bizonyítéka ennek James Darmsteter, a 19. századnak egyik legtöbbször emlegetett orientalistája és univerzális tudású férfia, aki az Úrnak 1882-ik esztendejében ezt írta: "A bibliai kozmogónia, amelyet idegen forrásból kapkodva kölcsönöztek, épp úgy, mint az almáról és kígyóról szóló elbeszélések, amelyekkel a krisztusi nemzedékek álmatlan éjszakákat töltöttek el, a mi izraelita tudósainkat nem foglalkoztattak." Mélyebb megértést tudományossága az igazán szabadgondolkodó zsidónak .."becsületes zsidónak", mint Shakespeare mondaná, nem adhatott: Ezek után csak mosolyoghatunk azon, hogy miután már az almával végzett, azt tanítja: a kereszt már "elrothadt" és a kereszténység "abortált" vallás. Ásító szakadék tárul ilyen feneketlen értelmetlenség láttán! (L. Coup d'oeil sur la historie de peuple juif, p. 19. suir.)

[131](#)) Maga a tudós Montefiore is kifejezetten állítja ezt: Religion of the ancient Hebrews p. 269. c. munkájában.

[----- A 2. részhez -----](#)

Houston Stewart Chamberlain: A zsidók megjelenése a nyugati történelemben 2. rész

Materialista eszmék

A zsidóságnak tehát negatív befolyása a vallásra a materialista eszmékkel való inficiálás. Most az általában szemünkbe ötlő pozitívot vegyük szemügyre. Azt hiszem minden korlátozás nélkül állíthatjuk, sehol a világon nincs olyan hit, mint a szemitáké, olyan izzó, kíméletlen s megingathatatlan. Nélkülük talán az igazi vallásos hit, a fides nem is lenne miénk. A német "hit" szó (Glaube nagyon kétértelmű, épp úgy magába foglalja a kétséget, mint a meggyőződést. Alap jelentése: "helyeslés. [132](#)) Ha latin szó után nyúlunk, nem sokkal járunk jobban, mert a valóságban a fides csak bizalmat, semmi más egyebet nem jelent, a jogi szerződéseit bona fidesse csak eredeti jelentőségében a későbbi salvitica pisaller. A szanszkrit hit szó, craddhá karakterisztikusan különbözik ingadozó, színtelen fogalmazásával a szemita "hittől": Az a benyomásunk, melyei minden kutató szem, mely a történelem folyamatát kíséri, igazolhat, hogy itt két különböző dologról van szó. [133](#))

Nagyon gyakran előfordulhat, hogy a kvantitásban való növekedés a kvalitást megváltoztatja; úgy látszik itt is erről van szó. Az igazi szemita hitet nem rombolhatja szét semmi, semmi sem közelítheti meg, minden tapasztalatnak, evidenciának ellenáll. Itt az akarat, s ezt jól jegyezzük meg, mert e különös pszichológiai jelenség magva abban rejlik, nemcsak szokatlan ereje, hanem az ész és fantázia sorvadása következtében triumfál: a vallás egy minimummal szemben a töltetlen és megingathatatlan, hívési képesség egy maximuma áll, egy hitbeli szükséglet, mely mint kapzsi kéz mindenki kizárásával, egyedül a hívő egyén számára követeli az egész világot. Karakterisztikus e hitbeli akarat abszolutizmusára (ha szabad e szől kovácsolnom, hogy eredetileg minden törzsnek megvolt a maga külön istene; a szemita nem akar senkivel osztozkodni, akarata feltétlen, ő akar mindent birtokolni s amilyen határtalan akarata, olyan a hite, ez a két kifejezés náluk csaknem szinonim. A vallás bizonyos fokig náluk nem önmagáért van, csak eszköz, szerszám, hogy ezzel a lehetőséghez képest az akarat által elérhető birodalom határát kitágíthassa. [134](#)) Az a feltevés, hogy a szemita eredetileg monotheista, melyet Renan híres frázisa: "le desert eot monolheiste" [135](#)) is támogatott, teljesen téves, [136](#)) látjuk, hogy minden kis héber törzsnek megvan a maga istene, mely csak azon a családon és annak a földrésznek határán belül uralkodik; ha valaki elhagyja a családi köteléket s más területre megy, egy Isten hatalma alá kerül: Ez nem monotheizmus. [137](#)) Az isteni egység fogalma inkább antiszemita, mint szemita, már csak azért is, mert ez csak spekulációból származhatott, a fantázia által összegyűjtött gazdag anyagban teremt a gondolat rendel és jut el az egység elképzeléséhez. Itt ezzel szemben nincsen sem fantázia, sem spekuláció, csupán történelem és akarat s ebből sohasem támadhat az indiaiak, perzsák, görögök és keresztények kozmikus világszelleme, sem az egyiptomiak egyedül való istene. [138](#))

A zsidósághoz az egy Isten fogalma kimutathatóan csak nagyon későn, a postexiliumi időkben került; s akkor is kétségtelenül idegen, még pedig perzsa befolyásra, ha igazat akarunk mondani, ki kell jelentenünk: ez idea most éppúgy, mint 3000 évvel ezelőtt nem vált vérévé, mert Jehova nem a kozmikus világmindenség Istene, hanem csak kizárólag a zsidóké; ő csak elgáncsolta és elűzte a többi Isteneket, amint elűzi majd mindazokat a népeket, akik nem akarják őt mit rabszolga szolgálni. [139](#))

Ez tehát nem igazi monotheisnius, hanem, amint már előbb megjegyeztem, kendőzetlen monolatria!

De éppen e szemlélődés láttatja meg velünk azt a fontos és különös igazságot, amely Renannak oly általánosan értett szavában rejlik; e tény is, mint gyakran helyesen látszott, de rendkívül felületesen analizált. Azt írta: "A pusztá monotheisia; a Fönséges végtelen egyformaságában, mint a Végtelen elképzelés, itt mutatkozott be először az embernek." Hogy milyen hamis mindaz, ami e mondatban a szemikolont követi, mutatják Renannak más helyen tett kijelentései, ahol kifejti, hogy éppen a szemita nyelvek azok, amelyek "képtelenek a végtelen érzését kifejezésre juttatni." Indiának sötét őserdeiben a végtelenségnek érzete olyan intenzitásra fokozódott, hogy az ember saját énjét a mindenségben érezte feloldódni, míg a napizzította pusztá lakója elkápráztatva a túlradó fénytől, látóképességét elvesztette s önmagát látta meg csupán: tehát nagyon is messze attól, hogy a végtelent érezze, amely csak az éjszakában, vagy a nyüzsgő élet ezer szarvában lép elének egyedül érezte magái, egyedül és mégis veszélyeztetve, egyedül s mégis alig tudva megszerezni szükséges táplálékot, akkor pedig egyáltalán nem, mihelyst egy más törzs akar hozzá csatlakozni. Ez élet, olyan küzdelmet jelentett, melyben csak a kíméletlen egoizmus érvényesülhetett.

Míg a gondolatába elmerülő indiainak csupán kezét kellett kinyújtani a gyümölcs után, ha éhezett, addig a beduin éjjel-nappal csak "Qui vive"-t kiáltott, s egészen más gondja volt, minthogy a végtelenséggel foglalkozzon, melyre különben is teljesen képtelen és tehetségtelen volt, s nyelve sem nyújtott erre támpontot neki. Így tehát elképzelhetjük, hogy a környezet egyforma szegénysége a mitológiai elképzelés szegénységéhez kellett, hogy vezessen, meri az ember teljesen képtelen fantáziáját saját erejéből táplálni; mint Shakespeare mondja: ez a "szembeni születik", ahol a szemnek kizárólag egyformaságot nyújtunk, minden egyformasággá szárad. [140](#)) De éppen így megérthetjük, hogy az ilyen környezetben miként fejlődhetett ki ez a határozottan egoisztikus monoteizmus, ahol az egy Isten nem a nagy világok felett álló szellem, mint a rabszolgapart szegény négereinél, hanem kemény, szörnyű úr, aki csak értem, az egyért van, értem és gyermekeimért, aki, ha vakon engedelmeskedem, olajjal és borral teli országokat, amelyet nem én tettem termékeny, házakat, amelyet nem én építettem, kutakat, amelyeket nem én ástam s ama nagyszerűségeket mind nekem adományozza, amiket egyszer-másszor a messzeségből láttam, midőn éhségtől hajtva portyázásra a pusztát elhagytam; igen, azokat az embereket mind, akik ott munkában és gazdagságban dúslakodtak. örömteljes tánccal, énekkel és zsíros áldozatokkal isteneket imádnak, akik őket e gazdagsággal elárasztják, ezeket az embereket pusztai istenemnek fel akarom áldozni, oltáraikat feldönteni, hogy istenem legyen az egyetlen Isten s én egyedül úr a földön! Ez a pusztá monoteizmusa; nem a végtelenség ideájából támad, hanem egy szegény, éhes, kapzsi ember ideátlanságából, akinek gondolatköre alig emelkedik felül azon az elképzelésen, hogy a birtoklás és hatalom a

legnagyobb gyönyör.

Annak illusztrálására, hogy a hitnek ilyen szemita felfogása az emberi kedély érzéseiben milyen mélyreható elváltozást okozott, Goethét fogom citálni. Mindig és mindenütt idézik e szavait: "a világ és emberi történelemnek amelynek minden alá van rendelve egyetlen és legmélyebb témája a "tulajdonképpen hitnek és hitetlenségnek konfliktusa. [141](#)) De sokkal nagyobb jelentőségű a Wahrheit und Dichtung negyedik könyvének következő kitétele: "Az általános, természetes vallásnak tulajdonképpen nincsen szüksége hitre, mert az a meggyőződés, hogy egy nagy teremtő, rendező, vezető lény van a természet mögött, hogy megértesse magát velünk, mondom egy ilyen meggyőződés mindnyájunknak felkínálkozik, úgyhogy ha azt a fonalat, amely bennünket az életen keresztül vezet, néha el is bocsátjuk, bárhol és bármikor újra felvehetjük.

Pannini munkája [142](#)) megírására az a vágy serkentette, hogy a Rigveda szent énekeit, amelyek a századok folyamán alig lettek érthetőkké, új életre keltse. Nem a tiszta "tudomány" iránt érzett céltalan lelkesülés, hanem amint Bentley bizonyítja a vallásos lelkesülés tette képessé e munkára. [143](#)) A matematika terén elért nagyszerű teljesítményeik is hiszem tudjuk, hogy az ún. "arab számokat" indusok találták le a vallásban gyökereznek: annak az ismert geometriai probléma megoldásának, amelyből Pythagoras homlokára fonnak koszorút; az indusok már ősidők óta birtokában voltak, anélkül, hogy sejtették volna, ez az áldozati célokra előírt mérések következménye volt, ezekből a vallásos számításokból, mint kötőfészekből kerültek ki az irracionális számokkal a későbbem magasabb algebrának és számteóriának ismeretei. Milyen értelemben mondhatta Goethe egy ilyen vallásról, amely formálólág hat. Itt az egész nyilvános, életre és oly hatalmas befolyásolta a szellemet és fantáziát, hogy tulajdonképpen nincs szüksége hitre. Nincs igazam, midőn azt állítom, hogy abban a goethei idézetben a "hit" szó két különböző dologra vonatkozik. Természetesen és oly különbözőek, mint az emberek, kiknek lelkében ez visszatükröződik.

Goethe a szemita felfogásból indul ki és e felfogásból támad az a vallásos hit, amely kizárólag történelmi dátumokra és materialista tényekre támaszkodhat. Istent itt történelmileg bizonyított eophanákból (megjelenések ismerik, nem benső tapasztalatból követelik, nem a természet szemléletéből adódik s nem a fantázia erejéből sejtve alakítódik; ez még egyszerűbb, mint Ernest Haeckel teremtés története. Erre az egyetlen szükségszerű vak hitre koncentrálódik vezető nagy szellemeinek és a nép felelős őrzőinek minden ereje: büntetés az egyik oldalon, ígéretek a másikon, amelyhez történelmi bizonyosságok és természetellenes csodák járulnak. Hasonlítsuk össze a hamisítatlan szemita credót a keresztény egyház úgynevezett apostoli hitvallásával. A mondatok fele elképzelhetetlen misztériumokkal van tele, amelyről a teológusok maguk azt mondják: "A laikusok nem tudják megérteni: a valóságban "megértésről", a szónak logikus, értelmileg felfogható jelentéséről kevéssé lehet szó, mert e rövid credót különböző egymásnak ellentmondó tanításokból szedték össze. [144](#)) De vegyük csak Anasthasius szimbólumát! Itt a vallásos hit anyagai kizárólag az emberi agyvelő legabsztraktabb spekulációiból áll. Ez a hit szemita értelemben miként tudott volna olyan fogalmakat befogadni, amelyekhez egyetlen ember sem volt képes a milliók között a leghalványabb elképzelést fűzni? Már Krisztus maga bár azt mondja: "azoké a mennyeknek országa, akik olyanok, mint a gyermekek", ugyanazon a

helyen így szól: "Nem mindenki veszi be ezt a beszédet, hanem akinek adatott." (Máté 19, 11, 12. . [145](#)) . Egészen más a szemita és egészen más hitbéli ereje. Ez az egyszerű mondat: Hiszek Istenben, égnek és földnek teremtőjében, nem képezi részét crédojának; ezt a körülményt a korán csak futólagosan és a zsidók egész szentírása alig háromszor említi. Ezzel szemben Mózes első parancsa így szól: Én vagyok az Úr, aki téged Egyiptomból kihozlak! A hit, amint, látjuk történelmi tényekhez kapcsolódik, amely meggyőzi a népet és a közönséges látószögű szem nívóján felül sohasem emelkedik.

"A szemitának tulajdonképpen alig van vallása, sóhajt fel Robertson Smith a szemita vallás történelemnek legpontosabb ismerője; "igaz, de hite nagy", válaszol Goethe s Renan így kommentálja: "A szemita szellem felfogó képessége rendkívül korlátolt, de azt a keveset, amit magáévá tesz, nagy erővel öleli át. [146](#)) Azonban azt hiszem, hogy mi már a hit és hit, vallás és vallás körül felmerült konfúzióban jobban eligazodunk, mint Smith, Goethe és Renan és nemsokára egészen a mélyére látunk e kérdésnek. A tökéletes megértés kedvéért itt utoljára még egyszer szembe kell állítanom a szemitát és az indiait.

Az árja hindu, mint példa, a legszélsőségesebb ellentéte a szemitának, még pedig olyan, mindnyájunk szívében szunnyadozó ellentét, amely minden szemitamentes népnél, még az ausztráliai négernél is rögtön szemünkbe ötlük.

Az indiai szellem végtelenül sokat, nagyon sokat apercipiál földi boldogságára; kedélye bensőséges és részvétteljes, érzése, szelíd, gondolkodása metafizikailag a legmélyebb a világon, fantáziája épp oly buja, mint őserdői, annyira merészen szárnyaló, mint a föld legmagasabb hegyei s szeme állandóan a magasba szegződik. Két dolgot azonban csaknem teljesen nélkülöz: alig van történelmi érzéke; mindent megteremtett e nép, csak életfolyásának történetét s a krónikának legcsekélyebb nyomát nem; ez volna az első; a második, ami hiányzik belőle az a képesség, amely fantáziáját kormányozni tudná, ami által mint hyperidealista a világ dolgaival szemben elveszti igazi mértékű; dacára annak, hogy tehát nincs a világon halálmegvetőbb nép nála a világtörténelemben, annak energikus alakítója nem lehet. Nem volt eléggé materialista. Távoll állott attól, hogy magát tekintse "egyedül embernek a szó igazi értelmében", az emberiséget általában csak a világ többi jelenségeivel egyenértékűnek tekintette és minden vallás és bölcsesség alapkövének a tat tvam asi-t hirdette, azaz: te is az vagy, más szóval az ember mindenben önmagát ismerje fel. Így természetesen nagyon messze esik attól a kiválasztott népecskétől, amelyért az egész mindenség teremtődött, amelynek hasznára az egész emberiség él és szenved, de egyébként is világos, hogy az indusoknak istensége nem hordozható frigiditásban s nem lehet egy köben jelenlévő. A tat tvam asi kozmikus vallásra utal s a kozmikus vallás ellentétben egy nemzeti hittel közvetlen viszonyt indikál az individuum és az isteni emberfölötti között.

Mennyivel másabbnak kellett ez árja indus felfogásnak lenni a vallásról és hitről.

"Tulajdonképpen nincs hite", mondja a német bölcs és a francia parodisztikus felületességgel ezt visszhangozta reá: "Az indoeurópai népek hitüket sohasem tekintették abszolút igazságnak." [147](#) Óh nem! ez lehetetlen és ezt a brahminok életükkel fényesen meg is cáfolták. Mert az indoárják is állítanak tanukat, ha nem is egészen olyan értelemben, mint azt a Deuteroózsaiás és Mohamed gondolták. Ha az, árja feleségétől, gyermekétől, unokáitól búcsút vesz, hogy ezentúl megfosztva minden földi jótól, gyökerekkel táplálkozzék s meztelenül az erdők magányában hátralévő napjait jámbor szemlélődésnek és lelke

megváltásának áldozza, ha sírját önkezével megássa, hogy halála közeledtével belefeküdjék s összekulcsolt kezekkel önmegadóan és boldogan meghaljon, [148](#)) lehet-e akkor azt mondani "tulajdonképpen nincs hite"? s "hitét nem tartja igazságnak?" De szócsatát nem akarunk vívni, e férfinak mindenesetre volt vallása és pedig én úgy látom a vallás egy maximuma volt az övé. Ifjúságában a legbujább mitológiát ismerte meg, gyermekes szeme egy élő, lelkes, nagy, barátságos alakokkal benépesített [149](#)) természetet látott, amely fantáziáját szüntelenül foglalkoztatta és az új dalok, amelyeket újra és újra hallott, új teremtésre készítették. Amint Carlyle állította Goethéről, úgy ez indiai ifjú is "csodákkal látta magát körülveve, ahol minden természetes a természetfeletti igazságban oldódott fel."

A komoly férfikor újat hozott, a gondolkodást a legnehezebb problémákon gyakorolták és erősítették s ugyanakkor a vallásos ceremóniákhoz kapcsolódó, egy, a mai felfogó képességünket csaknem túlszárnyaló, mindent átfogó szimbolikának olyan eredményét tanították, amelyek eredményét a következményekből azonban világosan felismerhetjük. [150](#)) Fokozatosan megértette az éltedő ember, hogy azok a mitológikus alakok nem csak az ő agyvelejében léteznek és nem csak az ő különös, korlátolt emberi szellemében értelemmel bírók, más szóval szimbólumok, amelyet az értelem nem érhet fel, hanem az egész élet s a világ, amely annak színpadául szolgál. A cselekvők, akik e színpadon mozognak, a gondolatok, amelyeket elgondolunk, a szeretet, amely ittassá tesz bennünket, a kötelesség, amelyet teljesítünk, csupán mint szimbólumok fogandók fel; nem tagadta a dolgok valóságát, vitatta azonban, hogy jelentősége az empirikus észrevehetőség által kimeríthető lenne: "A legnagyobb realitás szempontjából a tapasztalati cselekedet egyáltalán nem létezik", tanítja az indusok szent könyve, [151](#)) amely megismerésének Goethe ilyen állandó gondolatformát kölcsönzött: Alles Vergängliche ist nur ein Gleichnis. (Minden mulandó csak hasonlat) .

És minél mélyebben rögzítődött öntudatába e meggyőződés, annál jobban tágult individuális élete, elképzeléseinek horizontja; az élet kozmikus jelentőséget nyert. Az írás azt tanította: "Legmagasabb értelemben csak az egység reális, a sokszerűség csak a hibás megismerés szülötte." Azok a jó munkák, amelyeket korábban az isteni parancsok egy részének tekintettek, elvesztették értéküket; most már csak a benső törekvés élt, azaz a legbensőbb élet, a gondolat megmozdulása, a szív legkisebb érzése.

Ha a szemita törvény csak az eredményre tekintett és teljesen figyelmen kívül hagyta a szándékot, itt egy másik véglet érvényesüljön: minden eredményt kizárt és értéktelennek tekintett. S már most be kellett ezt a teremtő műveletet fejezni, az "én"-t átalakítani, a félrevezetett, individuális önzésnek legparányibb megmozdulását is átváltoztatni nem kínzás ez, hisz ennek csekély az értéke hogy az én feloldódjék a mindenségben. Ez volt a "megváltás". Azonban ne tekintse ezt senki filozófiai fejlődésnek, mert ez mélyen vallási volt, mert az önerő nem volt elegendő; a szanszkrit szó a legnagyobb egyedüli istenséget Brahmának. "imának" hívta; csak kegyelem által részesülhetett az ember a megváltásban és mielőtt ezt a kegyelmet bensőséges ima által elérhette volna, jámbor élet által kellett erre méltónak lennie. Ha valaki elérte e pontot, akkor az egyed úgy tudta, hogy nem önmagáért, hanem az összességért él és hal, amiből önként adódott a mindent átfogó felelősség érzete. Az egyed képviselte az összességet; cselekedte, amelyet eddig régebbi agyréme erőszakos akaratának közömbös döntésére bízott, most örökkévaló jelentőségűvé vált, mert míg a természetes a valóságban természetfeletti, éppúgy a pillanat az örökkévalóságot zárja

magába és csak annak szimbóluma. Ez volt az árja indusok vallása, ilyen volt az ő hitük.

E kontraszt által azt hiszem teljesen érthetővé tettem a szemita hitnek és vallásnak egészen különös és minden magtól eltérő jellegét; azt hiszem megmutatnám, miben rejlik egy-két merész tette és egy-két önfeláldozásteljes gondolatra képesítő erejük és miben korlátozottságuk; azt hiszem többre itt nincs szükségünk, mert hogy milyen történelmi jelentőséget biztosított ez az erő és ez a korlátozottság s mire vezetett, azt már tudjuk. Csaknem indíttatva érezzük magunkat, hogy felállítsuk e paradoxont: vallás és hit kizárják egymást, vagy legalább is az egyik növekedése a másik fogyásával jár. De ez csak szavakkal való játék lenne, mert nyilvánvalóan a szemitáknak egészen mást jelentett a vallás és a hit, mint másoknak. A dolog azonban csak ott válik bonyolulttá, ahol nem a tiszta szemitával, vagy mint a zsidóknál az egy oldalúan erős szemita szellem előretörésével állunk szemben, hanem, mint a keresztény időszámítás óta az európai történelemben, csak a szemita szellem beszüremkedésével. Ezáltal támad a fogalmaknak csaknem kifogyhatatlan konfúziója, amely itt e téma részletesebb tárgyalására készített, mert a "zsidók megjelenése a nyugati történelemben" akkor lett végzeteljes, midőn a keresztény egyházat szemita alapra helyezték és a "hitnek" és "vallásnak" szemita értelmét vitték bele abba a vallásba, mely alapjában véve a Krisztus élete által is egyenesen töltetlen tagadása volt a szemita felfogásnak s mely ezenfelül további mitológiai és filozófiai kiépítésében határozottan indoeurópai és nem szemita alakulás volt. Teljesen lehetetlen; a zsidóság befolyását történelmünkre kezdettől napjainkig világosan kikülöníteni, ha nem tettük teljesen szemléletesen világossá e fundamentális fogalmaikat: "vallás és hit". Bevallom nem találkoztam olyan munkával, bármilyen nemű is lett volna az, amely ezt megközelítőleg is elérte volna; ez mint probléma többnyire fel sem vetődik. A vallás absztrakt definíciójával nem sokra megyünk, ítéletünkre nem hat felvilágosítóul; egyébként itt a tudományos és rendkívül érdekes kutatások a vallás eredetét és kifejlődését illetően célunk szempontjából nem értékesek Sokkal inkább arra törekszünk, hogy meglássuk, milyen a szemita (speciálisan a zsidó) vallás s milyen megkülönböztető jelei vannak; ezután világos lesz előttünk, mennyi szemita elem szivárgott be gondolkodásunkba.

Mert a vallás karakteréből szükségszerűen adódik befolyásának milyensége; s minthogy egyébként az akarat a szemitának különös ismertetőjele, úgy elvárhatjuk, hogy az általa gyakorolt befolyás is erősebb lesz. A szemlélet materializmusa, a történelmi események előtérbe helyezése az eszmével szemben, az "igazságnak" világi értelemben való erős kihangsúlyozása, azaz a törvényszerű és erkölcsös cselekedeteknek, a munka szentségének (ellentétben a benső átalakulás mindennemű kísérletével, a metafizikai szemlélődés, vagy az isteni kegyelem [152](#)) általi megváltásra törekedéssel), a fantázia korlátok közé szorítása, a gondolatszabadság tilalma, elvi türelmetlenség más vallással szemben, izzó fanatizmus: ezek mind olyan jelenségek, amikkel kisebb vagy nagyobb mértékű találkozásra, de fel kell készülnünk ott, ahová a szemita vér vagy eszme benyomul. Ezekkel e könyv lapjain még gyakran fogunk találkozni, sőt a 19-ik század legmodernebb, "legsabadabb" szemléletében, pl. a doktriner szocializmusban is szembekerülünk vele. Ami pedig a türelmetlenséget illeti, amely az indoeurópai népek életében egészen újszerű jelenség, erről a második fejezetben a "zsidók megjelenésével" kapcsolatban fogok szólni, ahol látni fogjuk, hogy a régi keresztények a legékezőbban követelték a föltétlen vallási szabadságot, míg a későbbiek a türelmetlenség ószövetségi parancsának lettek követői.

Izrael és Juda.

A fonalat tehát ismét ott veszem fel, ahol szemlélődésemet az izraeliták vérenek, különböző típusainak egymás közti viszonyáról és a keverékek karakterükre gyakorolt befolyásáról (egészen a már megvitatott vallási kérdésekig) befejeztem. Hogy vallási vonatkozásban Izrael kebelén belül idővel a szemita elemnek le kellett győzni a hettitát, az az elmondottak után világos. E győzelem azonban nehéz volt és hosszabb harc eredménye. S ez is csak délen sikerült, azaz Judeában, (Juda és Benjámín) ahol a friss arab vér gyakori beáramlása (tehát csaknem tiszta szemita vér hozzájárulhatott ehhez a maga faji karakterével. [153](#)) Izraelben tehát az északi részben a régi szíriai kultuszok, a magaslati helyeken megtartott ünnepélyek, zarándoklatok a szent helyeken, a Baál-képek stb. mindig tiszteletben állottak: "még az idegen istenek" iránt oly szigorú prófétának is, mint Illésnek sincs kifogása az arany bikával szemben; ő az "Izraelben lakó Istent" csak a föníciai királylányok által behozott istenektől óvta. A tulajdonképpeni Izraelből sohasem keletkezhetett volna a "zsidóság". Ezért elengedhetetlenül szükséges, hogy megismerjük a zsidó eszmét, a kifejezetten zsidót, ellentétben az Izrael népével. És most áttérek harmadik tételünkre, amely azt állította: a tulajdonképpeni zsidó csak a századok folyamán végbemenő fokozatos kiválasztódás által keletkezett, amit egyes szellemi képességek fokozatos kiképzése, a másoknak szisztematikus eltorzítása idézett elő. Tehát nem természetes nemzeti életnek eredménye, hanem bizonyos tekintetben mesterkéltn csinálmány, amit egy papi osztály teremtett akkor, midőn az ellenszegülő népre, idegen uralkodók segítségével, papi törvényhozást és papi hitet erőszakolt.

Leírásom bármily futólagos volt is, s ellenére annak, hogy egynémely tényt az egyszerűség kedvéért említetlenül hagytam, mégis azt hiszem, hogy az olvasó meglehetősen élénk és alapvonásaiban mindenképpen találó képet kapott arról a mixtum compositumról, amelyből a zsidóság kel étkezett, s észrevette azt is, hogy a vér összetétele az ország déli részén, ahol Judai és Benjámín feküdtek, [154](#) már a Palesztinába való megérkezés pillanatától kezdve, más átalakító hatásoknak volt kitéve, mint az északi. Mert itt délen a szemita elem mindig új utánpótlást kapott. Ez a különbség azonban talán még ennél is messzebbre vezethető vissza. Már kezdettől fogva látjuk, hogy a jozefiták, Efraim és Manassze erős, nagy törzsei s a körülöttük, mint egy család körül csoportosuló többi törzs bizonyos lenézéssel tekintett Judára. Az Egyiptomból való kivonulás. Palesztina meghódításai a jozefiták vezetése alatt történik. Mózes hozzájuk tartozik, nem Judeához, ha egyáltalán egy nem szemita egyiptomi volt. [155](#) Józsuá és Jerubal éppúgy hozzájuk tartozik, mint minden jelentős férfi, bezárólag Sámuelig. Juda a régebbi időben olyan jelentékeny szerepet játszott, hogy pl. ez a törzs Deborah győzelmi dalaiban egyáltalán nem szerepel. Mint Simeon és Lévi, éppúgy Juda is csaknem teljesen megsemmisült, mikor Palesztina földjére lépett, úgyannyira, hogy alig "jöttek számításba". A három ágból, amelyből képződött, csak egy maradt és Juda csak a bennszülött hettitákkal és amoritákkal fokozatosan megerősödve támadt új éleire. [156](#)) De csak Dáviddal lép átmenetileg előtérbe és pedig akkor, midőn a benjámini Saul a legközelebbi efraimi rokonságból kivált és a súlypontot egy kissé délre helyezte. Salamon halála után Juda királyai rögtön vazallusszerű viszonyba léptek Izraellel, amelynek kényszerű és alárendelt szövetségestársai lettek. Itt azonban nem holmi aprócseprő politikai féltékenykedésről van szó. Ez nem érdemelne meg egyáltalán a figyelmünket, hanem a

képességek és erkölcsi adottságok olyan különbségéről, amelyet minden történelmi munka kiemel s ami legfontosabb alapjait adta Juda későbbi sajátos és határozottan izraelita ellenes fejlődésének.

Későbbben Juda a fogság és kiszabadulás következtében Izraeltől anyagilag elkülönült és örökre elszakadt. (Hétszáz évvel Kr. e.) Juda azonban testvéreinek szellemi örökségét: a nép történelmét, politikai szervezetének alapját, vallását, kultuszát, törvényeit és költészetét, megtartotta. Mindez, azaz minden alkotó erő lényeges elemeiben Izrael és nem Juda munkája. De Juda egyedül maradt a színen és az anyagot különleges szellemének megfelelően dolgozta fel. Az eddig kiskorú, s most már hirtelen magára hagyott Judea fiaiból e tevékenység által származott: a zsidóság és (amint a tyúkból a tojás és a tojásból tyúk) a zsidóságból a zsidó.

József háza szellemi fensőbbiségének hangsúlyozásában minden szerző egyetért; mint kiegészítést ehhez csak egyet akarok hozzáfűzni. Robert Smith ezt írja: "Az északi birodalom volt az, amely Izrael zászlaját magasra tartotta: egész történelme érdekesebb és gazdagabb hősi elemekben; harcai, bukásai, hősi cselekedetei hatalmasabbak. Északon az élet nyugtalanabb és ugyanakkor szellemileg élénkebb és mélyrehatóbb. Efraim nemcsak a politikában, hanem az irodalomban és a vallásban is vezető volt. Efraimban a múlt hagyományait szentebbnek tartották, mint Judeában, azonban ugyanakkor ott ment végbe a vallásnak olyan fejlődése, amely új problémához és ezáltal a próféták fellépéséhez vezetett. Amíg az északi ország fennállott, Juda ennek tanítványa volt, aki jót és rosszat egyformán átvett. Könnyen be lehetne bizonyítani, hogy Efraimnak minden jelentős élet és gondolat megmozdulása a déli birodalomban gyöngye visszhangot váltott ki. [157](#)) " Minden történelmi tény, amiről az ószövetség az exiliumi időkből megemlékezik, egészen Dávidig és egynémely későbbi is, Izraelből származik és nem Judeából.

Hogy ezt bebizonyítsam a biblia kritika eredményeit bizonyos, részletességgel kellene elemeznem. Ez azonban túl messze vezetne. Az avatatlan a legrövidebb és legvilágosabb összefoglalást Renan Izrael c. könyve IV-ik részének 2-ik és 3-ik fejezetben találjam meg, azonban több tanítást (ha erre nem sajnálja a fáradságot és ezáltal mélyebb bepillantást nyújtanak Dillmann, Willhausen, stb. munkái. Mózes IV-ik könyve XXI-ik fejezetének 14-ik pontjában említett "Jahve háborújának könyve" és más eltűnt források, amelyekből nemcsak a Hektateuch történelmi részei, hanem Sámuel és a Királyok stb. könyvei szerkesztődnek, József házából származnak és annak dicsőségét zengik. Ahol Juda törzséről egyáltalán megemlékeznek, csak azért teszik, hogy azt lealacsonyítsák, pl. a Genesis XXXVII-ik fejezetében, ahol Juda arra az alávaló ötletre jut, hogy Józsefet pénzért eladja, vagy ahol ez a törzs kezdettől fogva, mint egy erkölcstelen és vérfertőzésből származó szerepel, amellyel szemben, mint ellentét áll a szemérmes József. Ezeket csak mint példákat hoztam fel. A vallási törvények nagy, alapvető vonásaikban is Izraelből származnak és nem Judeából, Goethe [158](#)) felfedezése óta sokat vitatkoztak a tízparancsolatról, Wellhausen emelte ki a feledés homályából és méltatta tudományosain, tudniillik, hogy az eredeti tízparancsolat (Exodus XXXIV , mely kizárólag a kultusz különböző eseteire vonatkozott, egészen másként hangzott, mint a későbbben betoldásokkal ellátott. Nekünk elég annyit tudnunk, hogy a későbbi Dekalog és Exodus XX-ből, mely a keresztény katekizmusban is helyet talált, egy olyan tudós és hívő rabbi, mint Schlechter Salamonnak [159](#)) véleménye szerint is egy, a

birodalom északi részéből származó pap munkája, aki kb. a IX-ik században, tehát legalább 100, 150 évvel Salamon után, a nagy Omrida uralkodóház idejében élt.

Ez a megállapítás nemcsak érdekes, hanem egyenesen "pikáns", mert a szent könyveknek későbbi, tiszta zsidó kiadói, semmi kiagyalható fáradságot nem sajnáltak, hogy az izraelita birodalmat, mint hitehagyottat és pogányt állítsák be, mikor kiderül, hogy vallási törvényeik alapjai éppen ebből a megvetett birodalomból származnak és nem Judeából. Annak meghatározására, hogy mi a jellegzetesen zsidó, fontos tudnunk: teremtő erejükkal, még a legkorlátoltabb, vallási törvényt adó területen sem tűntek ki. Mert még az a nagy prófétai megmozdulás is, amely, jegyezzük meg jól, egyetlen olyan megnyilvánulása a héber szellemnek, mely maradandó értékeli jelent, északon keletkezett. Illés, némely vonatkozásban a legfigyelemreméltóbb s az egész izraelita történelemnek leginkább fantasztikus megjelenése is csak ott működött. Az Illésről szóló feljegyzések olyan szûkszavúak, hogy némelyek öt költött személyiségnek tarják; [160](#)) én azonban Wellhausennel vallom: történetileg ez lehetetlen, mert Illés az a férfi, aki a követ mozgásba hozza, megteremt a bizonyos mértékben igazi Jahve vallást s ő az a nagy szellem, aki a monoteisztikus magvai, ha világosan nem is látja, de sejti. Itt egy nagy szellemiség hat és hogy hatni tudott élnie kellett. Különös érdeklődésre tarthat számot az a róla szóló egyetlen pontos hír, mely szerint tulajdonképpen nem volt izraelita, hanem egy "féljogú bennlakó", a Jordánon túlról, az ország legszélsőbb határáról, tehát olyan férfi, kinek ereiben minden valószínűség szerint meglehetősen tiszta arab vér folyt. [161](#)) Ez érdekes, mert azt mutatja: itt a tiszta szemita elem lép a küzdőterre, hogy vallási eredményét megmentse, melyet délen olyan félamorita, mint Dávid és amorita-hettita, mint Salamon eklekticizmusa, északon pedig a világosan hangolt, túlnyomó részben kánaáni lakosság engedékenysége fenyegetett. Már északon, mely fekvésénél fogva kedvezőbb helyzetben volt, s melynek lakosai valószínűleg nagyobb szorgalmuk és kereskedelmi érzékük által tűntek ki, a jólét s vele a luxus és művészi érzék vált otthonossá.

Egyike a bûnöknek, amit Ámos az izraeliták szemére vet az, hogy "ők is dalokat csinálnak, mint Dávid." Itt a szemiták civilizációs ösztöne lázadt fel; a nemesen érző ember ösztönszerűen és hatalmasan érezte az összeférhetetlenséget az idegen kultúra és népe szellemi adottsága között; látta lábai alatt megnyíltni a sírt, melyben a valóságban minden szemita birodalom gyorsan és nyomtalanul tűnt el, és félelmet nem ismerve, mint a beduin szállt ellene harcba. Rögtön Illéstől kezdve, ez a prófétamozgalom hasonlít az egészséges, száraz sivatagi szélhez, mely messziről törve be, a rothadás virágait, de ugyanekkor a szépség és kultúra bimbóit is leperzseli. Elisa, Illésnek követője is Efraimban lakik. De ekkor lép fel az a nagy próféta, kinek szavai még mi tulajdonaink. Azt mondtam: "nagy", habár munkáinak kis terjedelménél fogva a "kis próféták" közé számítják, mert Ámos, ami vallásos gondolatainak mélységét, politikai szemléletének élességét illeti, a legnagyobbakkal, egyenrangú. Ezt a prófétát, bár Judeából származónak tartják, mégis vannak, így pl. Graetz, akik kételkednek ebben. [162](#)) . Mindenesetre úgy ismeri a Józsefi birodalmat, mint hazáját és intelmei is kizárólag ennek a birodalomnak szólnak. A legközelebbi nagy "kis próféta" Hózeás: éppolyan egyedülálló jelenség, mint Ámos; Efraim szintén; ő is József házának sorsában oldódik fel; egész szívvel függ szeretett népe sorsán és prófétaszerűen olyan dolgokat jósol meg, melyek nem mennek teljesebbé, mint Izraelnek megteremtését a könyörületes Jahve által és népének örök uralmát. Ezzel bezárul a sor, és befejeződik Izrael

befolyása Judeára, mert valószínűleg még Hózeás idejében, de mindenestre röviddel halála után, az egész északi népet az asszírok fogságba hurcolták és azok sohasem, tértek vissza.

A zsidók keletkezése.

Ettől a pillanattól, tehát 721-től Kr. e. jött létre a tulajdonképpeni zsidó. Eddig Judeának, amint már láttuk, politikailag, szociálpolitikailag, vallásilag, a nyilvánvalóan sokkal tehetségesebb Izrael vontató kötelén kellett úsznia. A helyzet borzalmas volt. Reszketéssel és kétségbeeséssel szemlélték a zsidók testvéreik rettenetes sorsát, mely egyetlen védelmüktől is megfosztotta őket. Most már az ellenség gyűrűje szorosan zárult a kis ország körül; egy világbirodalommal szemben hogy állhatott fenn? Először mint az asszírok szabad vazallusa tengette életét és élvezte annak védelmét, legközelebbi szorongatottjával, a damaszkusziakkal szemben. Azután kihasználta hatalmas védőjének halálküzdelmét, s hagy megszabaduljon tőle, Egyiptommal intrikált. Később súlyos bűnhődéssel és bizonyos országrészekről való lemondással vezekelt Kis-Ázsia új urai: a kaldeusok előtt... Röviden: a királyság még 120 évig tengette siralmas életét, midőn egy újabb pártütés után Nebukodonozor végre türelmét veszítette és a királyt 10.000 emberrel Babilonban fogságba vetette. Egyesek (köztük Jeremiás Egyiptomba menekültek és ott megalapították a diaszpórát. Hatvan évvel később a kitelepítettek egy részt, de csak egy része tért vissza; a jómódúak többsége jobbnak látta Babilonban maradni. Több, mint egy évszázadig tartott, amíg sikerült a hazatéri kis kolóniának, melyben aránytalanul nagy volt a papok és leviták száma, Jeruzsálemet és a szomszédos, nagyon összeszorított területet megszervezni, a templomot és a város falait újra felépíteni. Azonban ez a perzsa uralkodók kegyes védelme és a külföldön hirtelen megvagyonosodott testvérek segítsége nélkül egyáltalán nem is sikerült volna. Tehát Judea és Jeruzsálem ismét volt, de ettől az időtől fogva sohasem úgy mint szabad állam. [163](#))

Tehát a Judabelieknek tulajdonképpeni zsidóvá válása meghatározott történelmi feltételek hatása alatt ment végbe. Azt szokták mondani: a történelem ismétli magát. Ellenkezőleg! Sohasem ismétlődik. A zsidó olyan egyedülálló jelenség, melynek hasonlóját sehol sem találjuk. Azonban határozott történelmi feltételek nélkül sohasem lehetett volna azzá, amivé lett. Azt a különleges etnológiai keveredés, melyből keletkezett az ősrégi történelem, Izraeltől való elkülönüléséig, nem hozhatták volna létre a zsidóság fenomenjét, ha a figyelemreméltó körülmények egész sorozata e különös fejlődést nem segítették volna elő. Ezek a körülmények könnyen felsorolhatók. Számszerűen öt, melyek, mint ügyesen felépített óramű kerekei illeszkednek egymásba. Ezek: a hirtelen elkülönülés, (1.) a sajátosságok kifejlődésének száz éves szünete, (2.) a történelmi tradíciók exilium általi megszaporodása, (3.) egy idegenben született nemzedéknek egy újhoz való kapcsolódása, (4.) és végül a politikai függés állapota, melybe a zsidók ezúttal kerültek. (5.) Rövidebb vizsgálata a történelmi egymásutánban érvényesülő pillanatoknak, a zsidóság keletkezésének tiszta képét fogja adni.

1. Judea férfiai (mint kiskorúak) hozzá voltak szokva, hogy indíttatást az idősebb, erősebb és tehetségesebb testvértől kapjanak. Most egyszerre egyedül álltak egy valószínűleg csak töredékes hagyomány birtokában kénytelenek voltak további szellemi fejlődésüket maguk

irányítani. Ez olyan váratlan, hatalmas lökés volt, melyre nem jöhetett más, mint egy ugyanolyan hatalmas és legkevésbé sem harmonikus reakció.

2. Ha az asszírok Judeába azonnal betörnek és azok lakosait szétszórják, úgy ezek éppoly nyomtalanul eltűntek volna, mint az izraeliták. Azonban a Judabelieket e csapás, egy századon át megkímélte, ami éppenséggel arra kényszerítette őket, hogy az utolsó indíttatást, amit Izraeltől kaptak, a legvégsőkig túlhajtott következetességgel kihasználják. Ez volt, amit Ámos és Hozseás próféták inspiráltak: erkölcsi megtérés, Isten előtti alázatosság, bizalom a mindenhatóságában. Valóban ez volt az utolsó reménység, mert egyáltalán nem lehetett arra gondolni, hogy emberi erővel legyőzzék a fenyegető világhatalmat. A zsidók Ámos magasztos tanítását kimondottan anyagiasán fogták fel. Szorongattatásukban a legörültebb gondolatra vetemedtek: Jeruzsálemnek, mint Jahve lakóhelyének, bevehetetlennek kell lennie. [164](#)) Az okos emberek természetesen kétkedőleg rázták fejüket. Azonban midőn Sennaherib serege a környező országrészeket elpusztította és Jeruzsálem ostromába alig hogy bele fogott, hirtelen eltávozott a város falai alól, a prófétáknak egyszerre igazuk lett. Egyesek azt mondták, pestis tört ki táborában, benső zavargások mondták mások, okozták a visszavonulást. [165](#)) Mintegy: Kr. e. a. 701-ik évnek ama reggelén, midőn Jeruzsálem lakói már nem látták Sennaherib csapatait a falak alatt, született meg a zsidóság és a Jahve, akit mi a bibliából ismerünk. Ez sarokpont Judea történetében. Még az, idegen népek is csodát láttak Jeruzsálem megmenekülésében. Az eddig megcsúfolt és kigúnyolt próféták: Ézsaiás és Micha egyszerre a nap hősei lettek. A királynak pártjukra kellett állni és az országnak megtisztítását az idegen istenektől meg kellett kezdenie.

A Jahve gondviselésébe vetett hit, ez a hiedelem: minden jólét a parancsaival szembeni passzív engedelmességétől függ, minden nemzeti szerencsétlenség, megpróbáltatás vagy büntetés, a megingathatatlan meggyőződés: Juda Isten kiválasztott népe, míg a többi nép mélyen alatta áll, röviden: az elképzelések egész komplexumai, melyből a zsidóság lelke összetevődött, akkor keletkezett, s meglehetősen gyorsan bontakozott ki azokból a csírákból, melyek rendes viszonyok között ilyen virágokat sohasem hoztak volna, nagy ellenálló erővel ajándékozta meg őket, viszont, sok okos és természetes dolgot megfojtott és fixa ideává lett. Csak ekkor íródtak le ezek a következményeiben súlyos szavak: "De egyedül a ti atyáitokat kedvelte az Úr, hogy szeresse azokat és az ő magvukat: titeket választott ki ő utánuk, minden népek közül." (Deut. X. 15.) 701-től 506-ig, tehát Jeruzsálem elpusztulásáig, több mint egy századuk volt a zsidóknak az eszme kitenyésztésére. A próféták és papok, akik a gyeplőt a kezükben tartották, ezt az időt jól kihasználták. Manasse liberális reakciója ellenére sikerült is, először a régi isteneket elűzniük, azután bevezetni azt a zseniális agyrémet, hogy Istent egyedül és kizárólag Jeruzsálemben lehet tisztelni, miért is Józsuá király "a szent magaslatokat" és más népek legszentebb oltárait szétdúlta, s állítólag még a pátriárkáktól alapított és Theophaneus által megszentelt szentségek őrzőit, a levitákat csaknem mind legyilkoltatta, a megmaradottakat pedig a jeruzsálemi templom alárendelt sorsú szolgálivá tette; most már csak egy Isten, egy oltár és egy főpap volt.

A világ az egyház fogalmával gazdagabb lett és lefektette, mai csalhatatlan uralkodójával, a római egyház alapját. Hogy ezt végrehajthassa, mindenesetre későbbi időknek is mintául szolgáló hamisításokhoz kellett nyúlnia. 662-ben a templom javításánál állítólag egy "törvénykönyvet találtak, [166](#)) amelyről ma kétségtelenül megállapították, hogy akkor

íródott. A Deuteronomium, vagyis Mózes ötödik könyve (Luther szerint: "egészen felesleges kiegészítése a tízparancsolatnak") bevezetése annak a papi uralomnak, amelyről eddig nem Izraelben, sem Judeában nem tudtak és törvényes megalapozása, (történelmi, mert a hébereknél minden az Jeruzsálem történelmi szerepének, mint egyedül jogosultnak, olyan gondolat, mely ameddig a birodalom: Jeruzsálem fennállott, sohasem kaphatót lábra és ami magától a rajongóan hazafias és jeruzsálemi érzelmű Ézsaiástól is teljesen idegen volt. [167](#)) És mindez nem rossz, csaló szándékkal történt, hanem csupán azért, hogy a megmentő Jahve kultuszát továbbra is tiszteletben tartsák és ugyanakkor az erkölcsi újjászületést is bevezessék. Itt merül fel pl. először szemlesütve és elrejtve a parancs, hogy az Urat szeretni kell. Ugyanekkor ez a könyv állítja be fanatikus dogmatikus bizonyosságként, hogy egyedül a zsidóság Isten népe. Ezzel kapcsolatosan lép fel először úgy a kevert házasságok tilalma, mint az a parancs, hogy minden "pogányt", ahol zsidók laknak "ki kell irtani" és minden zsidót, aki nem igazhívő, férfit és nőt egyaránt meg kell kövezni, XVII. 5. s két tanú sem kell, hogy kimondják valaki felett a halálos ítéletet. Így lett a vallási türelmetlenség fogalmával gazdagabb, hogy ez a gondolat a nép számára mennyire új volt, s csak milyen különös körülmények között jöhetett létre, így is csak az óráról-óra fenyegető veszély közepette és Jeruzsálemnek Sennaherib kezéből való csodálatos megmenekülése után, mutatja az az állandóan visszatérő szabály: "Az Úr megparancsolta, féljük őt, hogy míg élünk, olyan jól legyen dolgunk, mint ma van. Borzasztó büntetések az egyik, mértéktelen ígéretek a másik oldalon s ehhez járul az állandóan visszatérő felsorolása a csodáknak, amelyeket Jahve Izrael javára tett: ez a Deuteronomium könyvének meggyőző eszköze s az; első önálló tette a zsidóságnak vallási téren. [168](#)) Ez a vallási motívum nem nagyon fenséges, ezt minden zsidó és keresztény magyarázóval szemben állítom, mégis el kell ismerni, hogy fanatikus hittől indíttatva, összehasonlíthatatlanul erőteljes. Ezentúl csak e hit megerősítésén fáradoztak, a körülmények figyelemreméltó kedvezése mellett.

3. Azt hihetnénk, hogy Jeruzsálem szétrombolása és a száműzetés megingatta a Jahvéba vetett hitet. Azonban a megsemmisítő csapás nem egyszerre jött és Jeremiás magával ragadó hiterejének elég ideje volt az új viszonyokra áthangolódni. Eközben az ország nagyjainál az erkölcsi újjászületés éppen az ellenkező végletbe csapott: félelem nélkül követte el a rosszat. Jeremiás másként látta a jövőt: e próféta a babilóniakban Isten ostorát látja, akit azért küldött az Úr, hogy Judeát bűneiért megbüntesse. Amint Jahve kiválasztott népét szeretetből mentette meg, éppúgy most a fenyítés is szeretet, így jövendölt Jeremiás, ellentétben Ézsaiással, Jeruzsálem szétrombolását illetőleg, amiért is, mint árulóit és Babilon zsoldosát üldözték. A prófétának azonban igaza lett és a bölcs világiaknak nem. Mert azt utóbbiak ezúttal Jahvéra bízták magukat. Hát egy század óta nem. Azt tanították, hogy Jeruzsálem bevehetetlen? És midőn jött a szétrombolás, azt mondták: látjátok a prófétának igazsága volt, ez Jahvé keze. Az exiliumnak nagy jelentőségét e tévhit tovább fejlődésére és megszilárdulására könnyű belátni. A száműzetés nélkül az igazi, valóban bámulatra méltóan mesterkéltséggel zsidóság sohasem lett volna életképes. Hiskia, Józai és Zedekia királyok feldönthették az oltárokat, a szent fákat lehántolhatták, de a nép nem engedte magát szentségeitől megfosztani. Most egyszerre azonban, minden hagyománytól elszakadt. A babilóni birodalomban való hatvan évi tartózkodás azt mondhatnánk: ketté vágta a történelem fonalát. Egyetlen ítélőképes ember sem tért vissza azok közül, akik atyáik országát elhagyták. Ha egy magános ember hazáját ötven évre, vagy akár csak húszra, elhagyja, majd hazatér rokonaihoz és barátaihoz, idegen lesz az idegenek között. Nem lesz

képes egy különleges nép egyéni fejlődésének sajátosan szerves törvényébe ismét beilleszkedni, különösen nem, ha kora ifjúságában hagyta el hazáját. Itt egy egész nép vesztette el történelmi otthonát. A későbben visszatérők csaknem kivétel nélkül idegenben nőttek fel s talán egy sem volt közöttük, aki tudatosan emlékezett volna Judeára. Eközben Babilonban, minthogy az áldásban gazdag összeköttetés (anya és gyermek viszonya a múlttal megszakadt, a számkivetettek között az elkeseredett zelóták törték fejüket sorsukon és olyan eszmékre jutottak, amilyenekre otthon nem is gondolhattak. [169](#))

A számûzetésben alapították meg a jellegzetes zsidóságot és pedig egy főpapi családból származó pap: Ezékiel. A számûzetés bélyegét tehát a zsidóság kezdettől fogva magán viselte. Hite nem egy egységes, szabad, létéért becsületes küzdelmet folytató nép hite. Ellenben lehetlenséget és bosszúszomjat lélegzik és a pillanat nyomorúságán, egy lehetetlen jövő délibábjával igyekszik magát ámítani. Ezékiel a biblia legborzasztóbb lapjait írja. A legszörnyösebb eszközök felhasználásával a legszörnyűbb fenyegetések és a legbűnösebb ígéretek felhasználásával akarta ez a gondolatszegény, elvontan formalisztikus, mégis nemes hazafias lélek. [170](#)) testvéreinek megingott hitét és vele együtt nemzetét megmenteni. A vallás Izraelben az ő idejéig éppúgy, mint Rómában, Görögországban és Egyiptomban többek között a nemzeti élet megnyilvánulása is volt és a papság tagja az állami szervezetnek. Ezékiel azt tanította: nem! Izrael nem azért van a világon, hogy mint más nép teremtsen és harcoljon, dolgozzék és alkosson, hanem Jahve szentsége legyen és ha betartja annak parancsait, mindent elnyer, így az állam helyébe most már a vallási törvények uralmának; a nomokráciának kellett lépni. Maga a Deuteronomium is megengedte, hogy más népeknek más isteneik legyenek. Amos, mint egyedül álló nagy szellem, kozmikus Istent sejtett, akinek többnek kell lennie, mint egy különleges népecske tisztán politikai deus ex máchinájának. Ezékiel mindkét elképzelést összekapcsolta és ebből kovácsolták aztán ki a zsidóság Jahvéját, a monoteizmust a legeltorzítottabb alakjában. Bizonyos, Jahve most egyedülvaló és mindenható Isten, aki egyedül saját dicsőségének él, elnézően kegyelmes a zsidósággal szemben, (mert általuk akarja hirdetni dicsőségét és megmutatni hatalmát, azzal a feltétellel, hogy azok egyedül és kizárólag szolgálatának szentelik magát) de a föld minden más népeinek borzalmas Istene, aki azokat, "pestissel és vérrel" látogatja meg, hogy "ezáltal fenséges, szent és ismert legyen."! Minden más népnek meg kell semmisülni és Jahve megparancsolja prófétáinak, hogy hívják össze a világ madarait és állatait, hogy "azok, az erősek húsát felfalják és a fejedelmek vérét kiszívják." E mellett e könyv a hierokrácia szervezetének és egy új kultusz kényszerzubbonyának tervezetét is tartalmazza: mind olyan dolgok, amelyekben egy számûzetésben élő pap féktelen fantáziája feloldódhatott, ami lehetetlen lett volna, ha nemzeti élet keretében él, ahol minden új rendeletnek a szokásokkal és erkölcsökkel kell megbirkóznia. De Ezékiel halála után a nemes perzsa király Cyrus nemsokára elfoglalja a babilóniai területeket; a keveset tapasztalt indoeurópai naivitásával megengedte a zsidók visszatérését és támogatta a templom újjáépítését. Árja türelmesség védelme alatt, szemita türelmetlenségből felépült a tűzhely, hogy legyen évezredek át a legnemesebbek átkává, a kereszténység örök szégyenévé s mint méreg ömöljön szét a földön.

Ha valaki arra a kérdésre: ki a zsidó? világos feleletet akar adni, egyet el ne felejtson soha: a zsidó hála Ezékielnek minden türelmetlenség, minden hitbeli fanatizmus, minden a vallás érdekében történő gyilkosság tanítómesterének, a türelmességre csak akkor hivatkozott, ha

elnyomva érezte magát, ő azonban sohasem gyakorolta és nem volt szabad gyakorolnia, mert törvénye tiltotta, ma is tiltja és holnap is fogja.

4. Ezékiel álmodott, de a visszatérés következtében álma valósággá változott. Könyve és nem Izrael története és nem a nagy próféták szava lett az az ideál, amely szerint a zsidóságot megszervezték. És ez ismét, csak annak a körülménynek tudható be, amelyben maguknak az apáknak a nyelvét is elfelejtették és már csak a papok értették meg. [1681](#)) Csak szokatlan körülmények találkozásából születhetett olyasvalami, amilyenről a világtörténelem egyetlen példát sem tud felmutatni; hogy egyes céltudatos emberek, egy teljesen kitalált, mesterségesen kigondolt, rendkívül komplikált vallás és kultúrtörténetet, mint legszebb hagyományt, tudjanak egy egész népre rászorítani. Az eljárás itt egészen más, mint a keresztény zsinatoknál, ahol elhatározták, hogy ezt és ezt kell az embernek hinnie, mert ez az örök igazság. A zsidó számára a dogma a mi felfogásunk szerint idegen. Materialista felfogás alapján, amely mindenütt előtérbe nyomul, ahol szemita szellem, ha csak spiritus rectorként szerepel, mint itt is, uralkodik, minden meggyőződésnek történelmi alapon kell nyugodnia. És ezért letek az exkluzív Jahve hit, a templomi kultusz új rendelkezései s az új vallási törvények, [1691](#)) minden időben Isten által megparancsoltaként és mint mindig figyelemmel kísérték, történelmi tényként beállítva.

A kezdet alapjait a száműzetés előtt a Deuteronomiumban rakták le. De ez még csak szerény kezdet volt és az akkor még élő néptudathoz viszonyítva nem éppen eredményesnek mondható. Most már a helyzet egészen más lett. Először is, mint már mondtam, a száműzetés a történelmi fonalat kettévágta, ugyanakkor a hazatért száműzöttek túlnyomó többségét tekintve, két társadalmi osztályból tevődtek össze, egyrészt: a legszegényebb, legtudatlanabb, legfüggőbb népből, másrészt: a papokból és levitákból. [1701](#)) A gazdagabb világiasabb hangolt zsidók előnyben részesítették az idegenben való maradást. Ott jobban érezték magukat, mint saját népközösségükben, mégis (legalább nagyobb részben zsidók maradtak. Kétségtelenül részben, mert e hit nekik megfelelt, részben a kiváltságok miatt, amint mindenütt biztosítva tudtak, amelyek között elsősorban a katonai szolgálat alól való mentesség szerepelt. [171](#)) Most már megértjük, hogy a papság miként tartotta a két elemet tökéletesen a kezében: a tudatlan, semmiféle tradíciótól meg nem kötött kolonizációs népet és a bár művelt, de az egyetlen kultúrközponttól eltávolodott tagjait a diaszpórának, így épült fel a mesterséges épület: a Deuteronomium kiegészítődött (és pedig a tizenegy első hatásos történelmi fejezettel) és keletkezett az ún. "papi kódex" (magába zárva Leviticus egész; Numeri háromnegyed, az Exodus félkönyvét és a Genézisnek tizenegynéhány fejezetét. [172](#)) Az ószövetség történelmi könyvei abban az alakban, amint ránk maradtak, különböző forrásokból hordódtak és rakódtak össze. Ezek után természetes, hogy minden forrást átnéztek, expungáltak, betoldtak, ami által az új hierokráciának, az új Jahve hitnek épp úgy, mint az új "törvényeknek, amely alatt ezentúl a szegény zsidók nyögni fognak, kívántak segítségére lenni. Mindén esetre olyan munka ez, amely az akkori műveltségi fokolt meghaladta, úgy hogy az ellentétek és ellentmondások minden sarokból és végből kibújnak, úgy hogy mi e hasítékokon át szemlélhetjük munkában a jámbor erőszakot. [173](#))

A tórát (azaz a "törvényt" fokozatosan és részletesen, a nagyon régi mondai irodalomból vett szemelvények s az erősen átdolgozott gyűjteményeik prófétai könyveken egészítették ki, amit lehetőség szerint gazdagítottak a sok vaticinia ex eventibusból. De ezt oly értelmetlenül

szerkesztették össze, hogy csak kimondhatatlan fáradsággal sikerül belőlük a proféták szándékát kihámozni. Ezekhez későbben egynéhány szabadon költött tanköltemény társult, amint az Eszteré, Jóbé, Dánielé, a Zsoltárok stb. Ezra után (zsidó tradíció szerint, még sokáig működött egy 120 írástudóból álló kollégium, "a nagy zsinagóga", a kánonok kiegészítésére és kiadására. A krónikák két könyve, pl. csak kétszáz évvel későbben keletkezett, a perzsa birodalom hanyatlása után, már a judaizmus kebelében. [174](#)) Ezékiel e vallására még vissza kell térnem. De előzőleg még az ötödik és utolsó történelmi körülményt kell megtárgyalnom, amely nélkül minden előző, maradandóan sohasem vert volna gyökereit.

5. A babilóni száműzetés után a zsidóság sohasem volt többé Önálló nemzet. Herder, e ténynek a nép jellemére gyakorolt mélyreható befolyásáról a következőket mondja: "A zsidóság nevelésében romlott el. mert a hazai talajon politikai kultúrára és ezzel kapcsolatosan a becsület és szabadság érzésére sohasem tett szert." [175](#)) Nem szabad azt állítani, hogy a zsidóságnál eredetileg mint organikus hiány nem volt meg a becsület és szabadság érzése. S talán sorsuk nem lett volna elegendő, ilyen messzemenő atrofíáját e legdrágább javaknak előidézni, ha nem társult volna hozzá az, amely az egyént megfosztotta szabadságától és ezáltal a "becsület igazi érzését is kiirtotta" hogy más magasabb értékű népek becsületét is elvitatta. Ezt a hitet a Juda törzsből származó nép nem engedte volna magára kényszeríteni, ha politikai tehetetlensége, mint kis megtűrt vazallus államot nem szolgáltatja ki vallási tanítóinak. Fél önállóságai az olyan periódusoknak, mint Simon Makkabeus alatt, csak arra elegendők, hogy megmutassák: az eredeti néphitnek, midőn belépett a praktikus, élő életbe, mélyreható átalakuláson kellett volna átmennie. A makkabeusok eredetileg azáltal emelkedtek fel (még gyermekek a távolabbi Modinból, amely régebben az efraimi hegység volt, hogy az egyik legszigorúbb törvényt, a szabbatot megsértették. [176](#))

Hogy milyen lehetetlen lett volna ezt a papi hitet, ezt a papi kultuszt, ezt a papi törvényt egy független népre rákényszeríteni, már abból is láthatjuk, hogy ez az adott feltételek mellett is nehezen ment és a babilóni királyok erőteljes támogatása nélkül nem sikerült volna. Mert, amikor a zsidók minden benyomásuktól elszakadtak, ez a sors szomszédjaikat épp oly kevésbé érte utól, mint azt a kánaáni törzslakosságot, amely meglehetősen nagy számban maradt vissza Judeában. A visszatérés után az első időben, minden oldalról új kapcsolatok támadtak. A Jahve imádó hettita-amorita parasztok, mint korábban, részt akartak venni az áldozásban; nem sejtették és nemi is akartak beleegyezni abba, hogy saját hazájuk Istene. Jahve, ezentúl a zsidók monopóliuma legyen; másrésztől a gazdagabbak a visszatért izraeliták közül, mint korábban, házasságot kötöttek a szomszéd népekkel, nem törődve azzal, hogy ezek Milkomot, Molochot, Baált, vagy más föld istenét tisztelték és azt tapasztaljuk, hogy mint nálunk a nemesség, legyen még oly antiszemita, előszeretettel vesz el gazdag zsidó nőt, éppúgy a főpapi osztályhoz, tartozók tagjai "társadalmi állásukhoz" méltónak tartották, hogy ammonita és edomita nővel kössenek házasságot, ha az elég hozománnyal rendelkezett. Miként lehetett volna ilyen körülmények között az Eziékiel által hirdetett hitet beoltani és az új törvényt számtalan előírásával begyakoroltatni? Egyetlen nemzetnek sem lett volna képes azt teljesíteni addig, míg a túlzó papi fantázia természetellenes szülését ad patres nem helyezi.

A zsidók azonban nem alkottak önálló államot. Jeruzsálemben egy félperzsa földműves

vezetése alatt tértek vissza, akinek kétségtelenül meg volt a pontos utasítása a papok megsegítésére és a velük szemben megnyilvánuló politikai becsvágy elnyomására. Midőn a jámbor párt, az, imént említett előzmények által az alig megkezdett munkát veszélyeztetve látta, Babilonhoz fordult segítségért. Először erősítésül papokat és írástudókat küldtek Ezrával, "az ügyes írástudóval" az élén, akiknek a tórárt, királyi rendeleteket és pénzt kellett feltalálni. [177](#)) De még ez sem volt elég. A tett emberére volt szükség. ezért Artaxerxes király pohárnokát Nehémiást, diktafon hatalommal felruházva Jeruzsálembe küldték. Most már a dologhoz energikusan fogtak hozzá. "Utálattal" utasították el maguktól mindazokat a Jahve imádókat, akik hivatalosan nem tartoztak a zsidó néphez. Nem a hit, hanem a származás lett ezentúl a döntő tényező. Minden zsidónak, akinek nem zsidó nő volt a felesége, el kellett válni, vagy ki kellett vándorolni. E törvény került a Leveticusba: "Kiválasztottalak benneteket a népek közül, hogy enyéim legyetek" (XX. 26. . Ezentúl, halálbüntetés terhe alatt egyetlen zsidó nem házasodhat népén kívül. Tulajdonképpen minden. férfi, aki idegen nőt vett el: "Isten ellen való vétket" követelt el. [178](#)) Nehémiás magas falakkal vette körül Jeruzsálemet és a bejárókat erős falakkal zárta el. Megtiltotta az idegenek belépését, hogy "minden idegentől megtisztítsa népét." Ezra és Nethémiás • mondja joggal Wellhausen Artaxerxes király kegyelméből, végérvényesen megteremtői lettek a zsidóságnak." [179](#)) Aminek Ezékiel lerakta alapjait, azt ők befejezték: a zsidókra rákényszerítették a zsidóságot.

Tehát ez lenne az az öt tényező, amely a zsidóság keletkezését lehetővé tette és elősegítette. Azonban még egyszer összefoglalom, hogy jobban megmaradjon az emlékezetünkben: a. váratlan és hirtelen elszakadás az értékesebb Izraeltől; száz éves fennmaradása a minden oldalról fenyegetett kis államnak, amely csak egy ember fölötti hatalomtól remélhetett segítséget; eltérése minden történelmi fonálnak, minden helyi hagyománynak, amelyet az egész népnek idegenbe való kivezetése jelentett; ismét bekapcsolódása egy olyan nemzedéknek, mely idegenben született s atyái nyelvét is alig értette; az állandósult politikai függőség, melyből a papi uralom erejét merítette.

Az új szövetség.

Midőn Ezra az összesereglett nép előtt az új törvényből, mely "Mózes törvényeként szerepelt" először olvasott fel "az egész nép sírt, amikor a törvény szavait hallgatták" mondja Nehémiás és mi hiszünk neki. De a sírás nem segített rajtuk, mert ezek a "hatalmas és borzasztó Jahve" parancsolattal voltak. [180](#)) És ekkor az állítólagos "régi szövetséget" megújították, de ezúttal írásban, mint egy közjegyzői szerződést. Minden pap, lévita, írástudó és nagyja az országnak, pecsétjét tette rá. Nekik és minden férfiúnak "asszonyaikkal, fiaikkal és leányaikkal együtt esküvel kellett megfogadniuk, hogy Isten törvénye szerint, melyet Mózes adott, élnek." [181](#)) Ez volt most már az új szövetség. Egy vallás ilyen módon való keletkezésének ez volt az első és egyetlen esete a világtörténelemben! Szerencsére azonban még élt a vallásos érzés a népben, melynek kebeléből nem is olyan, régen egy Jeremiás és egy Deuteroézsaías támadt. Az emberi természetet nem lehet az utolsó nyomig eltaposni megsemmisíteni, itt azonban ez irányban mindent elkövettek. És ha a zsidókat ezután a föld minden népe gyűlölte s mindenütt ellenszenves, lett, ennek okát kizárólag abban a mesterségesen kiagyalt és mechanikusan

rээрőszakolt hitben kell keresni, mely későbbben kiirthatatlan eszménnyé alakult és szívükből mindannyiunk közös, tisztán emberi örökségét kiirtotta. A kánaáni izraelita természetkultuszban, összezavarva szemita komolysággal az amorita idealizmussal, a legszebb virágok csíráinak kellett rejlenie. Különben hogyan lehetnék olyan fejlődés szemtanúi, amely a bika képe körül lejtett orgiás táncról (egész Izraelben és Judeában még a száműzetés előtt gyakori volt) Ámos Istenéig vezetett, aki az ünnepnapokat megvetette" és "égő áldozataikat nem kedveli". (V. 21, 22.) és Deuteroézsaiásig terjed, aki minden templomépítést méltatlannak tart az Istenhez, az áldozatot és tömjént "borzalmasnak" tekinti és leírja e csaknem indiai szavakat: "ha valaki egy ökröt levág, olyan mintha embert ölné meg." (Ézsaiás LXVI. 1-3.) Ezentúl minden fejlődés derékban török ketté.

És amit ezerszer el kell ismételnem, mert senki sem mondja és azt egyetlen, ami a zsidók helyzetét számunkra a huszadik században érthetővé teszi: "Ezra ún. "reformja", mely igazság szerint a zsidóság megalapítását jelenti s mely az: általam felsorolt történelmi körülmények találkozásából merítette létének lehetőségét, a vallásos fejlődésnek nem egy lépcsőjét jelenti, hanem erőteljes reakciót minden fejlődéssel szemben. Meghagyja a fát, de a föld alatt minden gyökeret elvág. Most már állhat elszáradva s ne hogy összeomljon 13, 666 törvény tisztára hántott oszlopaival támasztja alá. Ha tehát maga Delisch, a számottevő tudós is írja: "A tóra a mózesi törvények fejlődésének évezredes történetét tükrözi vissza Izrael öntudatában és gyakorlati életében. Még akkor is ellen kell vetnünk, hogy a tóra ezzel szemben mindent megtesz, amit csak meg lehet, hogy azt a fejlődési folyamatot, amely addig létre jött, véka alá rejtse, semmi hamisságtól ne riadjon vissza, hogy a törvényt, mint abszolút megmozdíthatatlant, öröktől fogva létezőt állítsa be, s olyan kézzelfogható abszurdumokat találjon fel, mint a szent sátor és berendezésének meséje. Állítanunk kell, hogy a tóra nem kizárólag az "állítólagos bálványimádás," (ebből eredt az egész izraelita kultusz) hanem éppen úgy az igazi vallás szabad szelleme ellen irányult, amely a próféták nyomán indult meg. Ama nagy férfiak egyike sem, mint: Illés, Ámos, Ezea és Mikeás, Deuteroézsaiás tette volna le pecsétjét az új szövetségre, mert ezáltal saját szavaikat kellett volna megtagadniuk.

A próféták.

Egy pillanatra meg kell állnom az imént említett prófétáknál. Éppen ebből az ellentétből, amely amit tartottak, amire törekedtek és ami a Jeruzsálem! hierarchia tanítása között fennállott, láthatóvá elsősorban, a zsidót mennyire zsidóvá csinálták, mesterségesen! (így! és pedig egyes emberek s egyes körök tudatos, jól kiszámított vallásos politikája segítségével, minden organikus fejlődéssel ellentétben. Hogy az izraeliták karakterét helyesen meg tudják ítélni, amely bizonyos tekintetben a zsidóságban ért partot, szükséges ezt kihangsúlyozni. Az új szövetségben a kultusz szabályok állanak a középpontban. E szó: "szentség", amely oly gyakran fordul elő, elsősorban egyáltalán nem jelent egyebet, mint szorosán vett követését minden rendeletnek, [182](#)) amikor is a szív tisztaságra egyáltalán alig gondoltak. [183](#)) a "tisztasága a bőrnek és az edénynek fontosabb" (amint Reusa egy kis túlzással mondja. [184](#)) E szabályok közepén, mint legszentebb áll egy rendkívül bonyolult áldozati rítus. [185](#)) Szembeszökőbb elhajlás a prófétai tanoktól el sem képzelhető. Hallgassuk csak! Hozsaeás azt mondatja Istennel: "Szeretetet kívánok s nem áldozatot: az Istennek ismeretét inkább,

mint égő áldozatot." (VI. 6.) Ámost már idéztem. Mikeás azt írja: "Mivel menjek elébe az úrnak? Hajlongjak-e a magasságos Istennek? Égő áldozatokkal menjek-e elébe? vagy esztendő borjúkkal?" (VI. 6.) "Megjelentette néked óh ember, mi légyen jó és mit kíván az, Úr tetőled." Csak azt, hogy igazságot cselekedjél, szeresd az irgalmasságot és alázatosan járd a te isteneddel." (VI. 8.)

Ézsaiás éppígy nyilatkozik, csak sokkal kimerítőbben. Mint csoda maradt fenn az a mondása, amelyben kijelenti: "Az úr nem szereti a szombatot, gyűlöli lelkében az új holdat és ünnepnapokat!" .. ezzel szemben a nép inkább más dolgokkal foglalkozzon", tanulja meg a jót cselekedni, igazságra törekedjen, az elnyomottakon segítsen, az árváknak és özvegyeknek ügyét pártolja." (L 13-17.) Jeremiás az ő sajátosan heves modorában még tovább megy. Feláll a Jeruzsálemi templom kapujába és a belépőknek ezt mondja: "Ne bízzatok hazug beszédekben, amikor ezt mondják: az Úr temploma ez, itt, az; Úr templomja ez itt! hanem javítsátok meg életeteket és lényetekéit, hogy egyik a másiknak jót cselekedjen, idegeneken, árvákon és özvegyeken ne erőszakoskodjatok és ártatlan vért ne ontsatok e helyen." (VII. 4, 6.) Jeremiás magáról a legszentebb frigyládáról sem akar tudni semmit, "nem fognak reá többé gondolni, róla prédikálni, sem azt felkeresni és előtte áldozatot hozni. (III. 16.) A zsoltárban is ezt olvassuk: "Nem telik örömed az áldozatban és az égő áldozat sem tetszik néked. Az áldozat, ami istennek tetszik az a töredelmes lélek! Óh Isten te egy alázatos, szomorú szívet nem vetsz meg! (LI. 18-19. 1 [186](#)) Hogy ezeket a szavakat olyan fanatikusan nemzeti kijelentések követik, mint: Jeruzsálem Isten trónja, minden más Isten, halvány, stb. a korúak megfelelő korlátoltságra vall, [187](#)) de mégis azt bizonyítják, hogy mindezek a férfiak a kultusz egyszerűsítésére törekedtek, éppúgy, mint a Yoruba négereit, akik az ételáldozatot ostobaságnak tartották és lehetőleg bizonyos templomi szolgálatok eltörlését kívánták, mint az a nagy ismeretlen, [188](#)) aki így szólaltatja meg Istent: "Az ég az én székem és a föld a zsámolyom." Mi hát egy ház, amit nekem építeni akartok? Szemeimet más dolgokra irányítom: a nyomorultakra, a széttört lelkűekre és azokra, akik. félik szavaimat." LXVI. 12.

Ez és a tóra nemsokára ezután következő parancsa között nem is lehet élesebb az ellentét. Tudniillik a próféták minden igyekezete arra irányult, hogy a jámborságot a szívbe ültessék, tehát nem aki áldoz, hanem, aki jót tesz, nem aki a szombatot megtartja, hanem, aki az üldözöttet megvédi, az felfogásunk szerint a jámbor. Meg kell még jegyeznünk, hogy, a hazafiság egyetlen esetben sem viseli magán (eltekintve a későbbi betoldásoktól) a későbbi hivatalos hitnek dogmatikus és embertelen karakterét. Ámos, ez a pompás férfiú, kinek könyve a nagy zsinagógát alaposan elpáholta, az; egyetlen humoros megjegyzést teszi, amit talán a bibliai irodalom fel tud mutatni: "Nem olyanok vagytok-é, előttem, óh Izrael fiai, mint a kusiták fiai?" (IX. 7.) És a továbbiakban úgy véli: amint Isten az izraelitákat Egyiptomból, hasonlóképpen vezette ki a filiszteusokat Kaphtorból és a szíriaiakat Kirból. Hasonló engedékenységgel ír Mikeás is: "Mert minden nép a maga istenének nevében járunk örökkön-örökké." LIV. 5. Deuteroézsaiás az egyetlen valóságos tudatos monoteistai egyszerűen ezt mondja: "Isten az egész föld Istenének hivatatok." (LIV.) Tehát itt is világosan meg van adva az irány, melyet később erőszakosan kettévágtak. Ezzel egyszer-s-mindenkorra csírájában fojtották meg azt a sokat ígérő hajlamot, tapogatózó kísérleteket, amelyek egy kevésbé történeti ugyan, de az individualista lélek igazi vallása felé halad, ellentétben egy nép sorsában gyökerező hittel. Természetesen egyes szívekben ez újra és újra feltámadt, azonban ez nem tudott életet lehelni a papi kódex által megmerevedett

szervezetbe, mert a fejlődésre nem nyílt többé tér.

Mégis Jeremiás ez értelemben jelentős kijelentéseket tett. Ő (vagy valaki más az ő nevében) Istennel ezt mondhatja: "Én az Úr vagyok, aki a szíveket fürkészem és a veséket vizsgálom, hogy megfizessek kinek-kinek az ő utai szerint és cselekedeteinek gyümölcse szerint." (XVII.) Igen, merő ellentétben a zsidók sablonos hitével (amit a katolicizmus is átvett) azt hihetjük, hogy itt a kegyelem fogalma csillog át, midőn Jeremiás bensőségesen felkiált: "Gyógyíts meg engem Uram, hogy meggyógyuljak, szabadíts meg engem, hogy megszabaduljak." (XVII. 14. Deuteroézsaiai szép versénél, mikor Isten így szól: "Gondolataim nem a ti gondolataitok, a ti utaitok, nem az én utaim". Ügy érezzük, hogy a transzcendentális titok megsejtésének ama küszöbénél állunk, ahol az indusok és Jézus Krisztus számára az igazi vallás kezdődik. Mennyire igazsága van Duhm teológusnak, amikor azt írja: a Deuteronomikusok az Ezékiel és vele együtt a zsidóság a mai napig "vallási és erkölcsi vonatkozásban mélyen Jeremiás alatt állanak. [189](#))

Egyébként, hogy a Somaiaknál, még a legnemesebbeket sem véve ki általános adottságuknál fogva, nagyon sok vallásosság ütközne ki, már, mint a szónak általunk használt értelmében, előltem többnek, mint kétségesnek látszik. Mert, mint ez idézetek tanúsítják (a két utolsó kivételével mindig a morál az, amit a próféták a kultusszal szembeállítanak s sohasem egy új, vagy reformált vallásideál. [190](#))

Az izraelita próféták (akikhez egyes zsoltárosok is tartoznak) erkölcsi nagyságuk és nem teremtő erejük által nagyok. Ebben mutatkoznak be, mint igazi szemíták. Náluk az akarat központi helyet foglal el és működésük tisztán vallási téren, legnagyobb részben kizárólag a kánaáni (Mózesnek tulajdonított) kultusz elleni visszahatás, anélkül, hogy annak helyébe valami mást tudtak volna hozni. Azt hinni azonban, hogy egy néptől el lehet venni kultuszát, anélkül, hogy mást adnának helyébe, az emberi karakternek nem nagy ismeretéről tanúskodik, mint éppoly kevés vallásos értelemre mutat, mikor a próféták azt képzeltek, hogy egy le nem írt, soha nem ábrázolt, magát kizárólag politikai eseményekben kinyilatkoztató Istenben való hit, képes a legszerényebb fantázia szükségleteit is kielégíteni. Éppen a prófétai érzés fönségessége, a prófétai szavak izzása fedezte fel először az anyagiasság, vallási elképzelésben nagyon szegény szíriai szemita nép előtt az ember és Isten közötti szakadékot, amely lényegétől ásított reá, anélkül, hogy ennek áthidalására a legcsekélyebb kísérlet történt volna. És mi a vallás lényege, ha nem éppen ez, az áthidalás? A többi más csak filozófia vagy morál. Ezért vagyunk feljogosítva arra, hogy Görögország mitológiáját vallásnak nevezzük, mert az az ilyen elképzelést és az Isten közelségét közvetíti. Tehát nem egy olyan Istenben való gondolat, ki csak teremtette az eget és a földet, hanem Paraklét, aki köztem és közte ide-oda lebeg, képezi a vallás igazi lényegét. Mohamed alig csekélyebb, mint Allah, s Krisztus is az, aki leszállít a földre.

És be kell ismernünk: Ézsaiás, aki prófétálásait az utcasarokra ragasztotta ki, Jeremiás korának legélesebben látó politikusa, Deuteroézsaiai, a fönséges, szeretetben gazdag alakja a babilóni számûzetésnek, ehhez Ámos, a földbirtokos, aki a vezető osztályok romlottságában nemzeti veszélyt lát, Hózeás, aki a papokat még veszélyesebbnek tartja, Mikeás, a szociáldemokrata paraszt, aki az összes városokat: Jeruzsálemmel együtt el akarja tüntetni a föld színéről. Pompás emberek, akiknél elragadtatással vesszük észre, hogy mily erős hittel, ugyanakkor szabadon, milyen nemesen, mily életteljesen élt az izraelita szellem, mielőtt

még bilincset és rabszíjat raktak volna reá bár ezek sem voltak egyáltalán vallásos zsenik. Ha övék lett volna az az erő, amelynek nem voltak birtokosai, úgy népük keserű sorstól kímélődött volna meg. Nem kellett volna sírniuk, midőn a "törvény szavai elhangzottak."

A rabbinus.

Amire a próféták nem voltak képesek, azt fejezték ki a papok és írástudók. Isten és ember között, egy csak elintett, mégis pontos történelmi hagyomány lerögzítésével, további építésével, az áldozati szolgálatnak és mindenekelőtt az ún. "törvény"-nyel helyre állították az összeköttetést, amikor is az előírások százaival az emberek minden lépését körülhatárolták és annak minden időszakban: a mázon, ébrenlétben és álomban, evésnél és ivásnál szüntelenül kíséreljévé szegődtek. A talmudi hagyomány szerint, Mózes halála feletti gyász napjaiban 3000 ilyen előírás merült a feledés homályába [191](#)) Ez jellemezte az irányt. Nyilvánvalóan az volt a cél, ezt minden pártatlan ítélő megállapíthatja. Lehet, hogy ez a drákói kormányzás erkölcsösebb életet idézett elő és a jó lelkek ezreit boldoggá és szerencsésebbé is tette a törvény betöltése, mégis, ami itt történt, az erőszakos csínytevés volt a természet ellen. Természetellenes az emberiség minden lépését korlátozni, természetellenes a népet papi szörszálhasogatással kínozni, [192](#)) eltiltani minden egészséges, szabad táplálkozástól, természetellenes, dölyföt, gyűlöletet, elkülönültséget embertársainkhoz való erkölcsi viszonyunk alapjaként tanítani, természetellenes minden törekvést a jelenből a jövőbe helyezni. A zsidóság megalapításáért megöltek egy vallást és mumifikáltak azt.

Ambróziusz, a zsidó vallási tanában különösen dicséri azt, hogy "az érzés alá volt rendelve az észnek." [193](#)) Az ész szó talán nem a legszerencsésebben van megválasztva, az "akarat" jobban eltalálná az igazi értelmet, de ami az érzés alárendeltségét illeti, tökéletesen igaza van, és ezzel egyszerű formában olyan nagy horderejű dolgot mond, hogy szavai számomra megtakarítják a részletes magyarázatot. Aki azonban tudni akarja, hogy a vallásban az érzés alárendelt szerepe hova vezet, az tanulmányozza a rabbinusok történetét és kísérelje meg a talmud egyikét helyett elolvasni. Nemes rabbinusokat is fog találni s talán több kereskedői szabályt, mint ahogy sejtí (különösen Pirke Abboth értekezésében, azaz Atyák szavaiban, de az egész világirodalom nem tud felmutatni olyan vigasztalanul sivárat, gyermekesen unalmasat, a pusztai homok abszolút sterilitásával annyira betemetettet, mint a tóra fölött tartott legbölcsebb viták gyűjteményét, amelyeket századokon át a zsidók között ápoltak. [194](#)) És ez a szellemtelen termék a későbbi zsidók számára szentebb lett, mint a biblia. (Tr. Pea II. 5.) Igen, ilyen kijelentésekre merészkedtek: "Az atyák szavai fontosabbak, mint a prófétáké". (Tr. Berachoth. II. így vezette be az új szövetség a vallási hanyatlást. A "végnélküli tengerben", amint maguk is a babilóni talmudot nevezték a legnemesebb vallási indulatok örökre elmerültek. [195](#))

A messianizmus.

Mindez azonban bizonyos a keresztény hittételek és szentségek oly meztelenül vannak beállítva, hogy ott, ahol a kereszténység uralkodó vallás, nem lehet senki sem oly merész, hogy tartalmát megvitassa. Nos, mi nem vagyunk oly szemérmesek és szelíden hangoltak,

hogy az ilyesféle leleplezések a legkevésbé is zavarjanak bennünket. Ha a zsidók irodalmi termékeiket eltitkolják az az ő dolguk. Tragikus gyanúnak azonban nincs helye, itt csak érthető szégyenérzetről lehet szó. (A fentebbi idézetek az egyetlen irányadó, két rabbi által átnézett fordításból valók és pedig: Dr. Aug. Wünsche: Der jerusalemische Talmud Zürich 1880, Der babylonische Talmud Leipzig 1886-89. Egyedül a Rabbi bar Hunától vett nézetet merítettem a Seligmann Grünwald által kiadott talmudi mondások a zsidó Universal Bibliothékból. V. ö. egyébként Stratk.: Einleitung in den Talmud Nr. 2., berlini zsidó intézet írásait, ahol a többek között hiánytalanul megtaláljuk a lefordított részleteket. 106. old. Kevésbé tudós módszerű, de sokkal világosabb William Rubens kitűnő kis munkájában: Der alte und der neue Glaube im Judentum, 1878, a függelék.

Még ma a XIX-ik század végén is minden igazhitű zsidó a rabbinusi rendelkezéseket isteneknek tekinti és ragaszkodik a talmudi mondathoz: "Ha a rabbi a balt jobbnak és a jobbot balnak mondja, el kell hinned." (I. . az antirabbinusi Dr. Rubens f. i. művét. 79. old.) A jezsuitizmussal való közeli rokonság itt is, mint sok más hasonló dologban kiütözik. Bizonyos fokig a zsidóság megalapításának csak negatív alkotó részét mutatja be az atyák szép örökségéből, a papok naiv, életerős emlékezései, a héber népmesék, a kánaánbeliek hatásos kultusz berendezései, valamint számtalan szokás, amely a szumero-akkadiai befolyáson nyugodott és minden nyugatásiaival közös volt, mint pl. a szabbat, merev törvényt csináltak, varázslattal a meleg vért hideg ércé változtatták, belőle a lélek satuját kovácsolták a nürnbergi acélszűzhöz hasonlót. A természetes benyomások életerőt, mint Ambrozius mondja: "érzését", életerét egy nép ösztönszerű alkotó erejének, lekötötték, mi által hite, erkölcei, gondolatai a változó időkhöz alkalmazkodnak és új teremtéssel, a régiek örök igazságát, újra formált életre ébresztették. Munkájuk azonban nem lett volna tartós, ha megállanak a félüton és a negatívummal megelégedtek volna! Ha élettani kísérleteknél a szív és agyvelő összeköttetését elvágják, úgy mesterséges légzésről kell gondoskodni, különben az életfunkciók megszűnnek. Ezt tették a papi vallásalapítók, mikor bevezették a messiás jövő országát.

Már többször kifejtettem s azért nem akarok ismét visszatérni arra, hogy a materialista világnézet történelmi felfogást tételez fel s azonkívül, ahol a vallás alapját a történelem alkotja, szükségszerűen, nemcsak a múltat és jelent, hanem a jövőt is magában kell foglalni. Kétségtelen tehát, hogy a jövő gondolata ősrégi alkotórésze volt a héber örökségnek. De mily szerényen, mily természetesen és mennyire a lehetőség s valóság határain belül! Jahvét Kánaán ajándékozta az izraelitáknak. Jahve csak Kánaán istene volt. Eltekintve a számtalan s elkerülhetetlen harctól, Juda törzse éppúgy élt száműzetéséig békességben szomszédaival, mint számtalan más törzs. Vándorolnak ide-oda, (L. Ruth könyve.) s mint magától értetődöt veszik át az országnak istenét, ahol letelepszene. (Ruth I. 15., 161.) Nemzeti büszkeségük átlag nagyobb, mint a németeké vagy a franciáké. Természetesen a prófétáknál, összhangban a többi eszmékkel, tekintettel a különösen veszélyes politikai helyzetre, (mert a prófétákat mindig a politikai krízisek teremtik és nem a békék a jövő színesebb lesz, az erkölcsi figyelmeztetéseknek és a kilátásba helyezett büntetéseknek, amelyek kinyilatkoztatásaiknak összességét adják, az áldások fénylő képeire, mint aranyfüstre szükségük volt, amikor egy jámbor istenfélő népet avatnak annak részesévé, de világralomról és hasonlóról a száműzetés előtti próféták eredeti irataiban sehol sincs szó Maga Ézsaiás sem jut csak addig a gondolatig, hogy Jeruzsálem bevehetetlen és ellenségeit büntetés fogja érni és akkor a

"biztos fedél alatt", "üdvösség, bölcsesség, okosság és istenfélelem lesz a lakosok kincse" és különösen áldásként lebeg a nagy férfi szeme előtt, hogy majd abban az időben "írastudót nem fognak látni. "A legnagyobb tekintélyre hivatkozhatom, hogy apodiktikusan állítsam: a zsidó nép különös szentségének képzete, amely a zsidó vallás alapját képezi Ézsaiás előtt teljesen ismeretlen. [196](#)) Mindezek a helyek, mint pl. IV. 2: "aki Sionban meghagyatik, szentnek mondattatik" LXII, 12. "és hívják őket szent népeknek" és így tovább . . . bizonyíthatóan későbbi betoldások, azaz a fentebb említett nagy zsinagógák művei.

Sokkal későbbi, a hébert többé teljesen nem. uraló századok nyelve, elárulta a hamisítót. Éppígy hamisítások "a vigasztalásban gazdag függelékek", amelyeket Amos, Abdiás, Mikeás, Ézsaiás legtöbb fenyegetése után megtalálunk, [197](#)) sőt vannak olyan fejezetek, amelyek az első szótól az utolsóig azok, pl. Ézsaiásnak LX.-je az a híres messiási prófétálás, amely szerint a világ összes királyai a zsidók előtt porba omlanak s Jeruzsálem kapui éjjelnappal nyitva maradnak, hogy a népek kincsét [198](#)) is rajta behordják. Az igazi Ézsaiás, népének jutalmul "bölcsességet és okosságot" ígért és a még nagyobb Deuteroézsaiás (aki sem áldozatot, sem templomot nem akart) a legfönségesebbnek azt gondolta, hogy a zsidónak: "Isten szolgájának" és arra hivatottnak kell lennie, hogy a fáradtaknak, a vakoknak, a szegényeknek, a szorongatottaknak mindenüvé vigasztalást vigyen. Most már azonban másként lett: Isten átkának azt kell sújtani, aki azt állítja, hogy "Juda házából való nép olyan, mint a többi" (Ezékiel XX. 8.) , mert a "papok birodalmává kell válnia." (Exodus XIX. 6. [199](#)) Most már tehát a zsidóknak a viláгурalmat és a világ minden kincsének, azaz aranyának birtoklását. [200](#)) "Néped örökké uralni fogja a földet." (Ézsaiás LX, 21. Ez tehát a jövő, amit megcsillogtatnak a zsidók előtt. Hajoljon meg alázattal az Isten előtt, de nem azzal a benső alázattal, amelyről Krisztus beszél, s ezt meg is teszi Jahvéval szemben, mert megígérték neki, hogy e feltételek mellett minden népnek nyakára teszi a lábát, s így az egész föld ura és parancsolója lesz. [201](#)) A zsidó vallásnak ez az alapja, egy föld minden népe ellen közvetlenül végrehajtóit gonosz merénylet, amit nem lehet azért tagadásba venni, mert a kivitelhez eddig a hatalom hiányzott. Itt maga a remény is bűnös és megmérgezi a zsidó szívet. [202](#))

A félreértéshez és a próféták szándékos hamisításaihoz még más jövőbeli álmok társultak, azonban ezek sem voltak jobbak. A zsidók fogságuk alatt először a perzsáktól kaptak homályos értesüléseket a halhatatlanságról, a jövő életről, az angyalokról, az ördögökről, az égről s a poklóról is [203](#)) Ezen az alapon keletkezett az a felmérhetetlen apokaliptikus irodalom (erről Dániel könyve, dacára értelem nélküli titkolózásának megfelelő elképzelést nyújthat) mely a világvégével, az: igazak feltámadásával, stb. foglalkozik, anélkül azonban, hogy ezáltal a messiási remény lényegileg eszményesítve lenne. Legjobb esetben a test feltámadásáról van szó, melyet annak a meg-megingó bizalomnak kell alátámasztania: "ma gyakorolnod kell a törvényt, későbben jutalmad lesz érte." (Talmud, Erubin, 2. fej.) és ez a zsidó "isten országa", s amint ezt az egyik legjelentősebb izraelita gondolkodó Saadia (10. század bizonyítja: "a földön fog beteljesedni, " Az Apok. Baruch 403 oldaláról vett idézet mutatja, hogyan képzelik a zsidók ezt a jövő életet. A maitól csak a zsidó nemzet világot uraló hatalmában különbözik. Ennek a felfogásnak érdekes nyomát találjuk az új szövetségben. Máté szerint a 12 apostol 12 trónon ülve, Izrael 12 törzsét igazgatják, mely kétségtelenül magába zárja azt az elképzelést, hogy más emberek, mint nem zsidók nem juthatnak be a mennyországba. [204](#)) így egészíti ki a költött, a teljesen meghamisított

múltat, az épp oly költött, utópista jövő és így lebeg a zsidó, dacára vallása materializmusának álmok és csalóka képek között. Az ősatyai puszták fata morgánája e félszemita nép sorsának tragikumára vigaszt varázsol, levegős, tartalmatlan, csalóka vigaszt, s az akarat hatalma által, - hitnek nevezik - egy elegendő, de mások számára gyakran veszélyes életerőt.

Itt az eszme hatalma elrettentő módon győzedelmeskedik: egy jó képességekkel megáldott, de sem fizikailag, sem szellemileg nem kiemelkedő népben a különös kiválasztottság, a különös istennek tetszés, az összehasonlíthatatlan jövő örületét nemzi: ostoba dölyfében a világ összes népeitől elválasztja. Szellemtelen és értelmetlen, a gyakorlatban keresztül nem vihető törvényt, mint Istentől adottat kényszerít reá. Hazug emlékekkel táplálja. Bűnös reményekbe ringatja, és míg a népet ilyen módon beképzelésében szédületes babilóni magasságba emeli, a valóságban lelkileg oly mélyre nyomja, legjobb képességeit úgy megterheli, annyira elkülöníti a szenvedő, törekvő, teremtő emberiségtől, reménytelenül megmerevíti a legszerencsétlenebb fixa ideákba s elháríthatatlanul, minden megnyilvánulásában (a legszélsőbb igazhitűségtől a legszabadabb szabadgondolkodásig) az emberek és minden kultúra nyílt vagy rejtett ellenségévé teszi, hogy minden időben és helyen, az istenáldottakban a legmélyebb bizalmatlanságot, a népben pedig az ösztönszerűen biztos irtózást gerjessze! Azt mondtam, hogy itt az igazhitűség és szabadgondolkodás egyre megy, és a valóban, nem annyira az számít, hogy a zsidó ma mit hisz, (ha e paradox állítást megengedik) hanem hogy mit ad és mit képes hinni. Az értelmi képesség és az erkölcsiség egyéni adottságok. A zsidó épp olyan mint más ember: okos, vagy ostoba, jó, vagy rossz. Aki ezt tagadja, azzal nem érdemes szóba állni. Ami ezzel szemben nem egyéni, az a les plisde la penseé (a gondolat redője amint a francia mondja, veleszületett iránya a gondolkodásnak és a cselekedetnek, azok a bizonyos redők, melyek a szellemben nemzedékeken át belegyűrődnek. [205](#))

És így találkozunk ma a legmodernebb irányzatú ateistákkal, akik hajlamaikkal, esztelen feltevéseikkel, vagy üres szükségképzeteikkel a tudományt anyai, meztelen dolognak tartják. Totális tehetségtelenségükkel a legbornírtabb történelmi álláspontra helyezkednek, képességeikkel lehetetlen szociális és gazdasági messiási birodalmat terveznek, nem törődve azzal, hogy így egész, fáradságosan megszerzett civilizációkat és kultúrákat teszik tönkre. Gyermekes hitükkel azt hiszik, hogy dekrétumokkal és törvényekkel a népek lelkét máról-holnapra át lehet alakítani. Messzemenő értelmetlenségükkel minden valóban nagyot saját gondolatkörük szûk oszlopai közé szorítanak. Nevetségesen túlhajtának minden liliputi gondolatot, ha annak zsidó a szülője. Találkozunk tehát olyan szabadgondolkodókkal, akik alaposabb és feltűnőbb produktumai a zsidó tóra és talmud vallásnak, mint egynémely zsidó rabbi, akik az alázatosságnak, a törvényhûségnek, párosulva a felebaráti szeretettel, a szegények megsegítésének, s a zsidók iránti türelemnek nagy erényeit gyakorolják és úgy élnék, hogy minden népnek becsületére válnék, s minden vallásnak érdemét gyarapítaná.

A törvény.

Ami mindezek dacára, ennek a különleges zsidó életfelfogásnak jelentőséget ad, azt e fejezet első részében már megvilágítottam. Ha Robertson Smith azt állítja is: az a

következményeiben súlyos elhatározás, hogy a kultuszt egyetlen helyen: Jeruzsálemben központosították, a papi nemesi osztály pénzerméinek és politikai dicsvágyainak rovására írandó, [206](#)) mégis meg vagyok győződve arról, hogy terméketlen, kritikai szellemek hasonló megfontolásoknak túlságosan nagy fontosságot tulajdonítanak. Tisztán egoisztikus érdekszámítással nem alapítanak olyan nemzetet, mely a szétszóródást túléli - ezt hinni ítélőképesség hiánya. [207](#)) . És azt sem látjuk, hogy Ezékiel, Ezra és Nehémiás, akik a terhet és a veszélyt viselik, egyénileg ebből hasznot láttak volna. Általában idealizmus kellett hozzá, hogy Jeruzsálemet Babilonnal felcseréljék; a kényelmesebbek és világiasabban érzők az eufráteszi metropolisban maradtak. És ennek következtében a zsidóknak mindenütt jobban ment dolguk, mint otthon és a rabbi, aki toldozással-foldozással szolgálta meg nyomorúságos kenyerét és minden szabadidejét az írás tanulmányozására, tanítására és vitázásra szentelte, minden volt, csak nem az, az ember, aki pénzügyi dolgai után futott. Egoista, igen, természetesen, dühöngő egoista, de csak nemzete szempontjából és nem egyénileg. Itt tehát, mint mindenütt, az ideális érzés az egyetlen, mely tud teremteni és megtartani és a materializmus vallása is ezen nyugszik. Hogy hamisítottak ezek a férfiak, az vitán felül áll.

És történelmet hamisítani, bizonyos szempontból még gonoszabb, mint váltót, mert hordereje felmérhetetlen lehet. Milliók, kiket kereszténységükért lemészároltak [208](#)) és sok hitükért meghalt zsidó, mind áldozatai Ezdrásnak és a nagy zsinagógának. De e férfiak tetteinek indító okait nem szabad gyanúsítanunk. Ezek a legnagyobb kétségbeesésben cselekedtek. A lehetetlent akarták véghez vinni: nemzetünket a pusztulástól megmenteni. Mindenesetre nemes cél! Csak a legszélsőségesebb eszközök bevetésével győzhettek, örült gondolat volt, de nem nemtelen, mert vele mindenekelőtt Istennek akartak szolgálni. "Meg akarom mutatni nekik, hogy én szent vagyok." (Ezékiel XXVIII. 25.) a nép, melyet magamnak alkottam, hirdesse dicsőségemet. (Ézsaiás LXIII. 21. menekülés utáni betoldás.) Ha eltűnik a zsidó nép és Jahve becsület nélkül él tovább. Hogy a zsidóság alapítói oly tisztán és önzetlenül gondolkodtak, az Istenhez emelték szemeiket, ez volt erejük forrása. A gondolat pedig, a nemzetet a vegyes házasságok szigorú tilalmával elkülöníteni és a reménytelenül elkorcsosult izraelitákból egy nemes fajt kitenyészteni, egyenesen zseniális, éppúgy az ötlet, a zsidó faj tisztaságát, mint történelmi örökséget, mint különös jellemző ismertető jegynek beállítani. Az összes törvények is mind ebbe a körbe tartoznak. Mert e törvény által sikerült minden gondolatot, amely nem Jahvéval van összefüggésben száműzni, a népet tehát valóban "szentté" (szemita fogalom szerint avatni Egy zsidó szerző közli velünk: "magára a szombatra 39 fejezetből álló foglalkozást tiltó rendelkezés van s minden fejezet ismét több alfejezettel, ad infinitum. [209](#)))

Állítólag Mózesnek a Sinai hegyen [210](#)) 363 tilalmat és 248 parancsot tanítottak, de ez csak egyelőre váza volt a részletes törvényeknek, Montefiore még azt is állítja, hogy a zsidóknál a törvény követése nemsokára annyira uralkodó gondolattá lett, hogy számukra summum nummá, a világ legjobb, a legnemesebb, legédesebb foglalkozásává lett, [211](#)) Míg tehát így az emlékezést és ízlést zár alá vették, hasonló sorsra jutott az ítélőképesség is, amelyet a törvény egyszerűen derékba tört: egy szegény asszony, aki szombaton száraz fát tett a tűzre, éppolyan bűnt követett el, mint a házasságtörő. [212](#)) Azt mondom tehát: azokat az embereket, akik a zsidóságot megalapították, nem vezette gonosz önző érdek, hanem valami olyan démonikus erő, amely csak a becsületes fanatikusok sajátja, mert az a borzalmas munka, amelyet végrehajtottak, minden tekintetben tökéletes.

A tóra.

E tökéletességnek örök emléke a tóra, az ószövetségnek a könyvei. Itt történelem történelmet alakít Melyik tudományos mű remélhetett valaha is az emberiség életében hasonló befolyást gyakorolni? Sokszor azt állították, hogy a zsidóknak nincsen teremtő erejük. E figyelemreméltó könyv azonban valami jobbra kell, hogy megtanítson bennünket. A szükség idején az olyan erővel ajándékozta meg, őket, hogy valódi művészi művet teremthettek. S ebben a művészetnek olyan művét, ahol a világtörténet, amely az ég és föld teremtésével kezdődik és az isten országának földi megvalósulásával végződik a távlati helyzetek, a zsidóságnak, mint egyetlen középpontnak kiemelésével, hatott. És miben lenne e népnek ereje, életereje, amely eddig a sorssal győzelmesen dacolt, ha nem ebben a könyvben? Láttuk, hogy az izraeliták régebben a szomszédos héber törzsektől semmiben sem különböztek, észrevettük, hogy a szíriai hetiták egy bár rendkívül szívós, mégis feltűnően "anonim" s olyan kifejezés nélküli emberfajt képviselnek, akiknél az orr volt mindenek felett feltűnő. És a Judabeliek? Annyira nem voltak harciasak, annyira nem megbízható katonák, hogy királyuknak az ország és saját védelmét idegen zsoldos katonákra kellett bízni. Annyira vállalkozó szellem nélkül valók, hogy pusztán a tenger meglátása amelyen a föníciaiak, rokonaik ragyogó sorsot virágoztattak ki, megijesztette őket. Annyira nem iparosok, hogy minden vállalkozásukhoz a mestereket, a művezetőket és minden finomabb munkához a munkásokat a szomszédos országból kellett toborozni.

A földműveléshez oly kevéssé értők, hogy (amint a bibliából és a talmudból kitűnik a kánaániták itt nemcsak tanítómestereik voltak, hanem mint dolgozó erők ott is maradtak. [213](#)) Sőt politikai vonatkozásban is annyira ellenségei voltak minden szilárd állapotnak, hogy egyetlen, okos kormányzási forma sem tudott náluk meggyökerezni és kezdettől fogva idegen uralkodók nyomása alatt érezték magukat a legjobban, ami mégsem akadályozta meg őket abban, hogy ezeket aláássák ... Egy ilyen nép úgy látszik szinte predesztinálva van arra, hogy eltűnjön a világtörténelemből és a valóságban amaz idők többi, sokkal derekabb félszemita törzseinek már a nevét is alig ismerjük. A zsidók kis népét mi mentette meg ugyanattól a sorstól? Mi tette lehetővé, hogy kebelükből támadjon a kereszténység vezéreszméje? Egyedül ez a könyv. Nagyon messze vezetne, ha ennek a világtörténelemre oly fontos könyvnek tulajdonságait boncolgatnánk. Goethe azt mondta egyszer: "Ezek az írások oly szerencsésen vannak összeállítva, hogy a legidegenebb elemekből egy csalóka egész lép elénk. Eléggé tökéletesek ahhoz, hogy megnyugtassanak, eléggé töredékesek, hogy izgassanak, eléggé barbárok, hogy feltűnést keltsenek, eléggé gyöngédek, hogy megszelídítsenek." Herder az ótestamentum messze gyűrűző hatását különösen abban látja, hogy az "emberi tudásszomjnak kellemes volt a régi korról és világ teremtéséről, a gonoszság eredetéről és így tovább a könyvből népies feleletet kapni, amelyet mindenki megérthet és felfoghat, így látjuk, e könyv a felvilágosult szellem követelményeinek éppúgy megfelel, mint a közönséges népnek. Az egyiknek: mert e "csalóka egészben" a merész erőszakosságot csodálja, a másoknak: mert a lét misztériumát elrejti, mint Jahvét a templom függönye és minden kérdésére népies feleletet kap. Ez a könyv a materialista világszemlélet győzelmét jelenti. Valóban nem jelentéktelen dolog. Ez az akarat győzelmét jelenti az ész és a teremtő fantázia messzeható megmozdulása felett. Egy ilyen munka csak jámbor érzésből

és démoni akaratból születhetett.

Nem tudjuk megérteni a zsidóságot és hatalmát, kiirthatatlan életszívósságát, nem ítélni meg igazságosan és találóan gondolkodásmódját s karakterét, amíg ezt a démonian zseniális eredetet fel nem ismertük. Itt egynek harcáról van szó mindenki ellen. Ez az egy magára vállalt minden áldozatot és szégyent, hogy egyszer, mindegy, hogy mikor Jahve örök dicsőségére, a messiási világbirodalom megvalósulhasson.

A zsidóság.

Végül még egyet. Arra a kérdésre, ki a zsidó, már feleltem, mikor származását, fizikai szubsztrátumát bemutattam és a zsidóság keletkezésében megnyilvánuló gondolatot és annak lényegét beállítani megkísérleltem. Többet nem, tehetek, mert az egyéniség az egyes individuumban tartozik és semmi sem hamisabb, mint az az elterjedt szokás: egy népet egyedei után megítélni. Fejtegetéseim körébe sem a "jó", sem a "rossz" zsidót nem, vontam bele. "Senki sem jó" mondotta Krisztus és hol van olyan mélyen szánandó ember, akit feltétlenül rossznak mondhatnánk? Több törvényszéki statisztika fekszik előttem, az egyik azt akarja bizonyítani, hogy a zsidók a legbárányabb szelídségű polgárai Európának, a másik éppen az ellenkezőjét. Hogy ugyanazon számokból mindkettőt, hogyan lehet kiokoskodni, azon csodálkozom, de még inkább azon, hogy ezen az alapon népszichológiát vélnek űzni Szórakozásból senki nem lop, hacsak nem kleptomániás. S vajon az az ember, aki szükségből, vagy rossz példa hatása alatt tolvaj lesz, mindenféleképpen gonosz és az, akinek nincs erre alkalma, az jó? Luther azt módja "aki a pék kirakatából ellopja a kenyeret anélkül, hogy éhes lenne, tolvaj. Ha éhségtől hajtván cselekedett, úgy helyesen tette, mert kötelesség neki adni." Adjanak nekem egy olyan statisztikát, amely megmutatja, mennyi azoknak a száma, akik a legnagyobb szükségben, szorongatásokban és elhagyatottságában nem lettek bűnözők. Ebből talán lehetne következtetést levonni. De az adatok még így is nagyon keveset mondanak.

Hűbérnemességünk ősei nem útszéli rablók voltak-e és utódaik a pápák felbérelt gyilkosokkal nem ölettek meg királyokat? Erkölcös társadalmunkban nem a magas diplomácia jó modorához tartozik-e a hazugság és félrevezetés? Hagyjuk tehát a moralitást, éppúgy, mint a tehetség ugyancsak süppedékes kérdését. Ha egy országban több zsidó ügyvéd van, mint zsidó, semmi egyebet nem jelent, mint azt, hogy ott nagyon jó üzlet ügyvédnek lenni. Különösebb tehetség nem kell hozzá. Ezeknél a dolgoknál, ha statisztikában találjait fel, azt lehet bizonyítani, amit akarnak. Ezzel szemben csak a faj és eszmény bír jelentőséggel. Jó és rossz ember nincs, legalább számunkra nincs, csak Isten előtt, mert a "jó" szó csak morális értékmegállapítás, amely ismét az indító ok ismeretétől függ, amit felfedni lényegében sohasem lehet. "Kicsoda ismerhetné a szívet?" (Jeremiás XVII. 9. [214](#)))

Ezzel szemben vannak igazán jó és rossz fajok. Mert az élettani viszonyról, a szerves természet általános törvényéről van szó, amelyet kísérletekkel kutatunk. Tehát olyan körülményekről, ahol ellentétben a fent nevezettel, a számok megdönthetetlen bizonyítékot szolgáltatnak, olyan körülményekről, amikről az emberiség története gazdag tanítást nyújt.

épp így megérthetők a vezérlő eszmék is. A fajra vonatkoztatva, ezeket kétségtelenül mint következményeket kell vizsgálat tárgyává tennünk. De nem szabad lebecsülnünk a láthatatlan benső anatómiát, azt a tisztán szellemi dolichocephaliát és brachicephaliát sem, amely távolabbi kiterjedésében okként működik. Ezért van minden erős nemzetnek nagy asszimilációs ereje. Az újszövetségbe való belépés egyetlen rostocskának sem változtatja meg rögtön fizikai szerkezetét, csak nagyon lassan, generációk folyamán, a vérét. De sokkal gyorsabban hatnak az eszmék, mikor az egyéniséget más pályára lendítik. És a zsidó nemzeti eszme úgy látszik különösen hatalmas hatást vált ki, talán éppen azért, mert ebben az esetben a nemzet csak mint eszme él s a zsidóság kezdete óta sohasem volt normális "nemzet", hanem mindenekelőtt gondolat és remény.

Éppen azért a zsidók fordítva is nagy súlyt helyeznek Az idegen vér felvételére, amely náluk időről-időre bekövetkezett, amint ezt Renan utolsó éveiben erősen kihangsúlyozta. Azonban jobban, mint bárki más tudta Renan, hogy a görögök és rómaiak eltérése a zsidóságba teljesen jelentéktelen esemény volt. Kik voltak ezek az Antiochiából való "hellének", akikről a "Judaïsme race ou religion" c. munkájában beszél és akik tömegesen tértek át a zsidóságba? (E tény bizonyítására tanúként egyetlen megbízhatatlan zsidót: Józsefet ismerjük.) Héber-szíriai basztard és nem más, kinek ereiben valószínűleg egyetlen csepp görög vér sem csörgedezett. És azok "a rómaiak, akiknél Renan Juvenalisra (Sat. XVI. 95.) hivatkozik? A bilincseitől megfosztott és afrikai rabszolgákból összeverődött nép salakja. Mondjon nekünk olyan jelentős rómaid, aki zsidó lett volna! Az ilyen állítás azonban szándékos megtévesztése a tanulatlan közönségnek. De még akkor is, ha ez a szándékos hamisítás helyett, a tényeken nyugodna, mit jelentene ez? És a zsidó nemzeti eszmének nem lenne meg az ereje, ami más nemzeti eszmének sajátja? Ellenkezőleg! Mint már bizonyítottan hatalmasabb, mint bármelyik és az embereket saját képére és hasonlóságára formálja. Nem kell valakinek a hiteles hettita orrot viselnie, hogy zsidó legyen. E szó mindenek fölött az érzés és gondolkodás mikéntjét jelenti. Az ember nagyon gyorsan lehet zsidó anélkül, hogy izraelita lenne. Némely embernek csak sokat kell zsidókkal érintkeznie, zsidó újságot olvasni, zsidó életfelfogást, irodalmat és művészetet magáévá tenni, hogy azzá váljon. Pál apostollal be kell látnunk. Nem az a zsidó, aki kívülről az, hanem aki belülről az.

Hasonló nézetek vagy vallásos ideálok kétféleképpen: pozitív és negatív irányban érvényesíthetik átalakító hatásukat. Láttuk, hogy a zsidóknál egy pár ember egy népre egyáltalán nem önként nem vállalt, határozott nemzeti eszmét kényszerített. S ez eszme bélyegét oly mélyen ásta bele, hogy az lett a látszat; a nép ezt sohasem fogja tudni magából kívágni. Ehhez azonban rokonvérűség és rokonlelkűség kellett. Itt tehát az eszme pozitív irányban teremtett. épp ilyen figyelemreméltó példa: a vérszomjas, vad mongoloknak szelíd, jámbor emberekké való átváltozása, akiknek egy harmada szerzetesi életet él, a buddhista hit felvétele következtében, [215](#)) Ez az eszme azonban csak negatív. Kilendíteni pályájából az embert, anélkül, hogy számára egy mást, fajának megfelelőt nyitna. Általánosan ismert példái erre a mohamedánizmus hatása a törökökre. A fatalista világnézet felvételével az energikus, vad nép fokozatosan a teljes passzivitásba süllyedt, így hat a zsidó befolyás Európában szellemi és kulturális téren felül kerekedne, mi egy negatív irányú, romboló hatású példával gazdagabbak lennének.

Ezekben mutattam be az általam követett módszert és annak fő eredményeit. E fejezetnek

más összefoglalást nem tudtam adni. Szerves jelenségekkel szemben a szabályok mindig frázisok. Mindnyájan ismerjük a Le voila le chameau (íme a teve) adomáját. Magáival a tevével szemben is nevetséges hasonló követelmény, így sohasem jutna eszembe e fejtegetést azzal a szabályszerű általánosítással lezárni, mondván: Le voi, la, le juif! A téma kimeríthetetlen és feneketlen. Feljegyzéseimnek még huszadrészét sem használtam fel. Azt azonban határozottan elvárom, hogy aki e fejezetet elolvassa, képesnek érezze magát élesebb és világosabb ítélet alkotására a zsidóságról és annak teremtményéről, a zsidóról. Ez ítéletből azután magától adódik a távolabbi és pedig a zsidók nyugati történelemben való megjelenésének jelentősége. E befolyást a századokon át követni nem az én feladatom. Minthogy azonban a zsidóság közvetett befolyásai a kereszténységre óriási volt és ma is az és ezenkívül a zsidóság hatása a XIX-ik században (és először csak a XIX-ikben) , mint egy új elem jelentkezett a kultúrtörténelemben, úgy hogy "a zsidókérdés" korunknak annyira égető kérdésévé vált, hogy kötelességemnek éreztem itt az alapokat ítélet alá vonni.

Sem az antiszemiták a szenvedélyes állításai sem az emberbarátok dogmatikus laposságai, még maguk a tudós könyvek, amelyekből e fejezetben oly gazdagon merítettem, (amelyek azonban csak különleges, többnyire tisztán teológiai vagy archeológiai oldalról világítják meg a kérdést) sem vezetnek célhoz bennünket. Hogy ez alapvetésre vállalkoztam, merészség volt tudom és bevallom. De a szükség parancsának engedelmesskedtem és remélem, hogy világos, igazi képzetekért nem hiába birkóztam, akkor mikor ez a szükség általános. E kérdésnél nemcsak jelenünkről, de jövőnkről is szó van.

JEGYZETEK II.

[132](#)) Klage: Etymologisches Wörterbuch, 172.

[133](#)) Craddha mint főnév bizalmi, birodalmat, hitet, hűséget és őszinteséget jelent az ige craddha pedig annyit, mint bízni, igaznak tartani; e fogalom valami fénylően színtelent fejez ki, de az a tény is felkeltheti figyelmünket, hogy e szó craddha általában a nagyon is vallásosan hangolt nép életében jelentéktelen szerepet játszott.

[134](#)) Sok szerző azt állítja, hogy a pusztai arab még ma sem ismeri el a valóságban a korán kozmopolita isteneit. Robertson Smith: Religion of the Sémis (p. 71.) c. művében azt állítja, hogy a mohamedánizmus bizonyos fokig városi vallás, ellentétben a pusztai vallásával. Éppen így ír Bruckhardt: Beduinen (165. old.) c. könyvében.

[135](#)) Langues sémitiques ed. 1878, p. 6. (Renan e szavakat eredetileg 1885-ben mondta.)

[136](#)) V. ö. Robertson Smith: Religion of the Semites (e. v. 1844.p. p. 75. fg) Mindnyájan tudjuk, hogy sok pszeudoszemita nézet milyen buzgó polytheista volt; mindenesetre nincs meg a jogunk arra, hogy abból tiszta szemitákra következtetéseket vonjunk le. E soha kellően nem méltatott tényt Renan Langues semitiques c. munkája első kiadásának előszavában erősen hangsúlyozta.

[137](#)) Amikor Saul Dávidot Palesztinából elűzi, ez nem tehet másként: idegen isteneket

szolgál (I, Sam. XXVI.) Hasonlítsuk össze Robertson Smith: Prothls of Izrael (ed. 1895.) c. munkájának 44-ik lapját és Wellhausen összeállításában azokat a karakterisztikus idézeteket, melyekből ugyanaz az elképzelés tükröződik vissza (Prologomena 4. Ausg. S. 22.) A politheismus hálaénekében különös naiv formában lép fel: "Uraim, ki volna hozzád mérhető az istenek között". (Év. XV. 11.) A későbbi Deutoronomium Javhe és a teljesen azonos nevű "idegen istenek" között, különbséget tesz (XXXII, 12.) és csak nagyon ünnepélyes alkalmakkor veszik annak nevét ajkukra, mint "minden istenek istenét" (IX. 17.) Csak a makkabeusok korában (tehát több, mint egy félezred év után) találkoztunk Dániel könyvében (XI. 36.) "a minden istenek istene" kifejezéssel és Jézus Sirachnál "a mellék istenek" fogalmával, akik Jahve megbízásából a különféle népeket kormányozzák. (Jes Sirach XVII, 17.)

[138](#)) Az egyiptomi monoteizmusnál sokat vitatkoztak, de helytelenül, mert ezt kétségbe vonni, ha a halotti könyv e sorait olvassuk: "Te vagy az egyetlen, az ősidők istene, az örökkévalóság örököse, aki önmagát nemzette és szülte; te alkottad a földet és teremtetted az embereket. . ." (Bevezető himnuszok Rá-hoz; a halotti könyv a thebanai recenzióban E. W. A. Bugde 1898.) Bugde figyelmeztet arra, (XLVIII.) hogy a Deutoronimium IV. 4-ben: "Az Űr a mi Istenünk, egyetlen Isten", kitétel szószerinti utánzása az egyiptominak.

[139](#)) L. pl. Baruch Apokalypsisél: (LXXII.) (A krisztus utáni első század híres zsidó könyve) "Minden nemzet fiai alattvalói legyenek Izraelnek s azokat pedig, akik eddig uralkodtak felettetek, karddal űzzétek el". Ebből láthatjuk, hogy az ég és föld ez állítólagos teremtője mennyire nemzeti volt. Ugyanezt Montefiore is elismeri, mikor azt írja: Jahve természetesen fokozatosain világisten lett, de ez az Isten még mindig Jahve maradt. Dacára, hogy most már korlátlan uralkodója lett az Universumnak, nem szűnt meg az Izraeliták istene lenni. (a. a. 0. S. 442.) Robertson Smith e kérdésekben korunknak egyik legnagyobb tekintélye Ézsaiás próféta 2. fejezetét, mint jövendölést magyarázza, amely szerint Jahve, uralkodó erényeinek fokozatos elismerése után az egész emberiség istenévé lesz. Tehát a szemita vallásos felfogás legfőnségesebb fázisában is, ahol magáról Istenről is szó esik, a tisztán história, flagrâns anthropomorphikus, föltétlenül materialisztikus álláspont előtérbe nyomulását látjuk

[140](#)) Bruckhardt, ki sokáig élt Arábiában, azt mondja, hogy a pusztai élet egyformasága s az a körülmény, hogy nincs mivel foglalkoznia, a szellemet hihetetlenül bágyasztja és végül teljesen megbénítja. (Beduinen und Wahaby S. 286.)

[141](#)) Noten zum West-östlichen Divan (Izrael in der Wüste.) 174.

[142](#)) A Szankszkrit nyelv grammatikája.

[143](#)) Geschichte der Sprachwissenschaft (869.) 77. és 05. oldal.

[144](#)) V. ö, pld. Harnack: Domengeschichte (Grundriss 2. Aufl.) 63. old.

[145](#)) A legrégebb szíriai fordításban ez áll: "Az, akinek ereje van. . .", úgy, hogy a jelentéshez kétség nem férhet, 1. Adalbert Ment (1897.) Palimpsesthan kézirat fordítását.

[146](#)) Renan: Langues semitiques, p. 2.

[147](#)) Renan: Langues semitiques, p. z.

[148](#)) Az erdők mélyén még ma is találkozunk ilyen frissen ásott sírokkal. Minden görcsös ellenállás és harc nélkül mentek e szent férfiak az időből az örökkévalóságba, úgy, hogy amikor a tetemeiket látjuk, azt hihetnők, hogy szerető kéz igazította el tagjaikat és fogta le szemeiket. (Személyes közlések és a természet utáni rajzok nyomán.) Hogy ma is mily élő és változatlanul, egy örökké egyformán tápláló talajból fejlődve virágzik a régi árja vallás, Max Müller 1898 karácsonyában egy. 1886-ban meghalt szent brahman férfiról írt életrajzából látjuk: Ramakrishna, his life and sayings.

[149](#)) Oldenburg: Religion des Veda c. munkájában azt állítja, hogy árja indusok istenti, ellentétben a többiekkel, vidám, igaz s jóakaró alakok, ravaszság, kegyetlenség és szőszegés nélkül. (30, 32, 302, stb.)

[150](#)) Oldenburg: Religion des Véda: "Az indusok az áldozatot egy misztikus köteléssel egyesített angol viszony reprezentálójának tekintették a mindenséghez. Adalékokat e tényhez az áldozati ceremóniák kódexében Satapatha-Brahmannban találjuk.

[151](#)) Cankara: Vedonte surta's 1.1, 14.

[152](#)) Az indoeurópai és szemita felfogás közötti különbségnek Zoroaszter egy; helyen erőteljesen így ad kifejezést: "Világi igazságosság, te fősvény, te vagy a gonosz szellemnek vallása, te vagy Isten vallásának megsemmisítője. Dinkhard VII. 4. 17.)

[153](#)) Robertson Smith: The Profets of Israel c. munkájában erre nagy súlyt helyez. (28. old.) lásd: Wellhausen: Prolegomena.

[154](#)) Juda és Judeai határa (ehhez tartozott Dávid óla Benjámín is) az idők folyamán sokszor változott: az egész déli részt Idumeához csatolták, míg az ország Júdás Makkabeus annexiója következtében későbbben egy kissé északra, a korábbi Efraimba nyúlt bele. ***) Későbbben az ószövetségben is éles határvonalat vonnak Judea és Izrael között: "Majd eltörém a másik pálcámat is, az egyességet, hogy felbontsam a testvériséget Juda és Izrael között." (Zakariás XI, 14 és Sámuel XVIII. 16.) , és nem éppen ritkaság, hogy Izraelt (azaz a tíz törzset, Juda és Benjámín kivételével) egyszerûen "József házának" nevezik, ellentétben "Juda házával"; (Pl. Zakariás X. 6.)

[155](#)) Renan így véli: "Il faut considerer Moise presque comme un Egyptien" (Izrael I. 220.) . Mózeset csaknem egyiptominak kell tekinteni. Neve nem héber, de egytomi eredetű, (u. o.160. old.) Hasonlóképpen Kuenen: National und Universal Religions 1882, 315. old. Egyiptomi tradíciók szerint Mózes egy Heliopolistból megszökött pap, névszerint Osarsyph. (L. Maspero: Histoire ancienne II. 499.) Ma korábbi túlzások reakciójaként divat Egyiptomnak a zsidó kultuszra kifejlett hatását tagadni. Ezt a kérdést csak szaktekintélyek tudják eldönteni, amennyiben azok ceremóniákra, papi ruházatra vonatkoznak. Mégis

nekünk nem szaktudósoknak fel kellett hogy tűnjék: az egyiptomiak kardinális erényei, szüzesség, könyörületeség, igazságosság, alázatosság, (L. Chantepie de la Sausnaye: Religionsgeschichte I 305.) mikhez a kánaánisták kevésbé igazodnak, éppen azok, melyeket a mózesi törvények a legnagyobbra értékelnek.

[156](#)) Wellhausen: Die Komposition Hexateuchs 2-ik kiadás 320, 355. old.

[157](#)) The prophets of Israel, 192. old. Itt szemléltető módon, rövid összefoglalását találjuk mindannak, amit ez a tudós és mások egyebütt elmondottak.

[158](#)) Goethe: Két fontos, eddig meg nem vitatott bibliai kérdés kerül most alapos megvitatásra. Az első: Mi volt a szövetségi táblákon?

[159](#)) L. Schlechler utóiratát Momlefiore: Religion of the ancient Hebrewshez 557. old.

[160](#)) Renan: Israel II. 282. old.

[161](#)) L. mindenekelőtt: Graetz: Geschichte der Juden L. 113. és Maspero: Historie ancienne.

[162](#)) Így az újabb kutatók is e nézetet vámnak, mióta bebizonyosodott, hogy a híres hely: "Az Úr Cionból fog kiáltani", (Amos I. 2.) későbbi zsidó betoldás.

[163](#)) A makkabeusok kizárólag a szíriaiak segítségével jutottak uralomra és a belőlük származó hasmonai fejedelmek csak ideig-óráig élvezték a függetlenség látszatát, azokban a zavaros időkben, mély a római uralmat megelőzte,

[164](#)) Ézsaiás 37. fejelet 33-37 vers.

[165](#)) E kérdéstről v. ö. Cheyne: Introduction to the Book of Israel 231. old. Érdekes az asszír tudósításokban olvasni, hogy Jeruzsálemet arab zsoldos sereg védelmezte. Katonai tehetségtelenségével Juda már akkor is kitűnt.

[166](#)) Királyok könyve. XXII.

[167](#)) Róbert Schmidt: Prophets of Izrael 438 .old. A Deuteronomiumban fektették le tulajdonképpen a zsidóság alapjait. Az ószövetség mai alakjának ez a középpontja: "amelyből előre és hátra, kilátással a többi helyes megértésére lehet és kell kutatni", mondotta már számos évvel ezelőtt Reuss alapvető mimikájában. (Geschichte des alten Testaments, 286.)

[168](#)) A XXVIII-ik fejelet mindenestre postexiliumi áldásokat mond: "nehogy egy szótól is eltérj, melyet én ma neked megparancsolok" és ezután következnek az átkok, számban százon felül, a legborzalmasabbak, amiket egy beteg fantázia csak kigondolhat", mert az Isten örülni fog, ha titeket elpusztíthat."

[169](#)) Babilon, a zsidó gondolatvilágra ősidők óta felmérhetetlenül nagy befolyásról legkimerítőbben tájékoztat Eberhardt Schreder: Die Keilinschriften und das Alte Testament, 3. Aufl. c. munkája. Újra átdolgozta Zimmern és Winckler 1903. Rövid összefoglalást Winckler: Die politische Entwicklung Babyloniens und Assyriens c. munkájának 17. és következő lapjain találunk.

[170](#)) Kitűnően jellemzi Duhm: Theologie der Propheten c. munkájának 12-ik fejezete. Eduárd Meyer: Die Entstehung des Judentums c. munkájában, 31. old. ezt mondja: "Ezékiel nyilvánvalóan egészen becsületes, de korlátolt természet, azonkívül a papok szűk hivatásszemléletében felnőtt ember, akit nem lehel egy napon említeni azokkal a hatalmas egyéniségekkel, akikkel magát, kopott próféta köpennyel beburkolva egy szintre merészeli emelni.

[1681](#)) Nemsokára ezután, több mint négyszáz évvel Kr. e. a héber nyelv teljesen megszűnt. (Peschel: Völkerkunde 2. Auflage, 532. old.) Újra való felvétele mesterségesen és csak azért történt, jóval századokkal később történt és csak azért, hogy a zsidóságot az európai országokban vendéglátóiktól megkülönböztesse, amiből azután olyan sajátságok adódtak, hogy "az izraelita vallású" állampolgárok Algírban választólapjukat csak héberül tudják kitölteni, míg Judás Makkabeus erre nem volt képes! A mai zsidóság elárvult nyelvérzéke onnan ered, hogy századok óta egyetlen nyelvben sem otthonosak, holott nyelvet paranccsal nem lehet élővé tenni és a héber idiómával éppoly gyalázatosán bánnak, mint más nyelvekkel

[1691](#)) Törvény és vallás, ne felejtsük el, a zsidónál egyértelmű. (Mózes Mendelsohn.)

[1701](#)) V. ö. Wellhausen: Izr. und. jüd. Geschichte, 154. old. Ugyanaz a szerző azt írja Prolegomonájában (28. old.) : "A menekülésből nem nemzet tért vissza, hanem egy vallási "szekta."

[171](#)) Történetfilozófiailag a zsidóságnak ezt a sajátos előszeretetét a független, bizonyos fokig parazita állapot iránt, talán Izraelhez állandósult függetlenségi viszonyában kell keresnünk. Egyébként nagyon figyelemreméltó, hogy a Judabéliek, nem vártak száműzetésre, (még kevésbé az un. szétszóródásra) , hogy az élet iránti szeretetüket bebizonyítsák. A Tigris és Eufrates partján a városok egész sorában, a legrégebb időkől származó izraelita pecsétet találtak és már Sennaherib idejében, tehát száz évvel Jeruzsálem első sétrombolása előtt, Babilon legnagyobb tankháza zsidó volt. Ez az "E-gibi Testvéreik" cég keleten olyan szerepet tölthetett be, mint a mai Európában a Rotschildok. (V. ö. Sayoe: Assyria, its princes, priats and poeple. 138. old.) Hagyjuk már nyugodtan azt a dajkamesét, hogy a zsidók "természetből fogva" földművesek és csak a "középkorban", midőn minden mást eltiltottak tőlük, a leur coer défendant, lettek pénzkölcsönzők. Inkább olvassuk szorgalmasan a prófétáikat, akik mindig a pénzuzsora ellen panaszkodnak, ami a gazdagoknak eszközül szolgál arra, hogy a parasztokat tönkre tegyék. Idézzük emlékünke a Talmud e híres sorait: "Akinek száz pengője forog a kereskedelemben, mindennap húst ehethet és bort ihat; akinek földmunkában van száz pengője, annak káposztát és kelkáposztát kell ennie és sokat ásni, sokat örködni és sok ellenséget szerezni ... Mi azonban arra teremtődünk, hogy Istennek szolgáljunk. Nem helyes-e tehát, hogy fájdalom nélkül

táplálkozunk?" (Herder, akitől ezt az idézetet veszem, hozzáfűzi: "Persze, fájdalom nélkül! és nem csalással és fondorlattal." Arastea. V. 7.) Olvassuk el Nehemiás könyvének ötödik fejezetét is, hogy lássuk, a zsidók miután mindent elhanyagoltak, hogy a szétrombolt templomot újra felépítsék, a tanácsurak és papok az ünnepélyesen komoly pillanatot kihasználták, hogy uzsoráskodjanak és a "szántóföldeket, szőlőhegyeket, olajfa kerteket és házakat" szegényebb néptársaiktól megkaparítsák. A zsidóknak az árja medeáknál semmi sem tűnik fel annyira, mint az, hogy: "Sem ezüst, sem arany után nem sóvárognak." (Ézsiás, XIII. 17.) A legborzasztóbb átkok egyike, mellyel Jahve engedetlenség eseten népét megfenyíti, így hangzik: "A zsidó idegennek nem fog több pénzt kölcsönözni." (Deut. XX. VIII.) Emlékezzünk arra is, hogy Tóbiás könyvében (kb. 100 évvel Kr. e. íródott) a külföldön elhelyezett kölcsönök behajlásának előmozdítására egy angyalt küldenek le az égből. (V. 9. fej.) Ezzel kapcsolatosan említésre méltó, hogy a zsidók már Salamon idejében egész Szíria lókupecei voltak. (Sayce: Hittites 13. old.)

[172](#)) V. ö. Montefiore: Ancient Hebrews 115. old. és Drivernek kimerítő analitikus felsorolását: introd. to Ihe Literature of the Old Testament (1892.) 150 old. (Montefioróban 354. old.)

[173](#)) A régi keresztények nagyon jól tudták, hogy ez későbbi átdolgozott termék. Pl. Abelard, Heloise huszonegy kérdésére adott feleletében hivatkozik Bédia egyháztörténészre, aki a VIII-ik század kezdetén a következőket mondta és írta: "Ipsa Esdasr qui non solum legem, sed etiam ut communis majorum fama est, omnem sacrae scripturae seriem, prout sibi videbatur legitibus sufficere, rescripsit..." Amit tehát a legújabb, úgymint a protestáns, mint a katolikus ortodoxia által annyira ócsárolt "magasabb biblia kritika" a napvilágra hozott, csak pontos tudományos bizonyítása annak a ténynek, mely ezer évvel ezelőtt communis fáma volt, s amelyen a legjámborabb lélek sem botránkozott meg.

[174](#)) Wellhausen: Prolegomena 170. old. Az ótestamentum keletkezésének olyan általánosan érthető magyarázatáról, mint amilyen Wellhausen: Izraelita und jüdische Geschichte-je, nem tudok. Alapvető munkája Reussnak: Gesch. der Schriften altan Testaments tudósok számára alkotódott és íródott és Zittel: Die Entstehung der Bibel c. Reelams Universal Bibliothek kiadásában megjelent könyve nem felel meg címének és a legszerényebb igényeket sem elégíti ki, bár a könyvecske sok érdekes dolgot tartalmaz.

[175](#)) Ideen zur Geschichte der Menschheit, T. III. könyv, 12. 3. fej.

[176](#)) Makkabeusok II. 31.

[177](#)) Egyedül Ezra, a királynak ajándékol többet, mint 5 millió márkát hozott!! A valódiságát (vagy legalább is lényeges valódiságát: az Ezra által idézett perzsa bizonyítékoknak, ellentétben) Wellhausen és mások véleményével, Ed. Meyer, Die Entstehung des Judentums (1896, 1-7 old.) végérvényesen lerögzítette. Ezzel a történelem egyik legfontosabb kérdése dől el. Aki a kicsiny, de szokatlanul tartalmas könyvet elolvasta, zárószavait meg fogja érteni: "A zsidóságot a perzsa király nevében, és birodalmának tekintélyével teremtették meg, így az Achämenidák birodalmának hatása, mint kevés más, közvetlen napjainkig terjed." 243. old.

[178](#)) Nehemiás XIII. 27.

[179](#)) Israelitische und jüdische Geschichte. 3. kiadás, 173. old.

[180](#)) A talmud szerint Jahve szombat maga is foglalkozik a tóra olvasásával; (Wellhausen: Isr. Geschichte 297. old., Montefiore 461. old.)

[181](#)) Nehémiás 8-40. fej.

[182](#)) Montefiore: Religion of the ancient Hebrews 236 oldal.

[183](#)) Robertson Smith: Prophets of Israel, 424. old.

[184](#)) Geschichte der heiligen Schriften im Alten Testament 379.

[185](#)) Aki erről fogalmat akar magának alkotni, olvassa el a Leviticus, Numeri stb. áldozati eseteinek 11. traktusát (Kodaschim) a babilóni Talmudban a bagdadi résznek egyetlen irányt adó fordítását (Wünsche negyedik kötetében találjuk.) Azt nem lehet állítani, hogy a zsidók Jeruzsálem szétrombolása után e ritustól megszabadultak, mert ezt most is éppúgy tanulmányozzák, mint ezelőtt és bizonyos dolgok, mint pl. a sakterelés okozzák azt, hogy át nem zsidók által levágott állat zsidóknál "dögnek" számít, (Trakt. Chullin. 136. old.)

[186](#)) XL. és L. 13.

[187](#)) Bizonyíthatóan ez és hasonló helyek csaknem mindig későbbi idők betoldásai.

[188](#)) Az Ézsaiás könyve XL. és LV-ik könyve fejezetének H., vagy Deuteroézsaiásnak nevezett szerzőjéről, (az egyetlennel, aki itt-ott Krisztusra emlékeztet és kinek nevééről, míg különben a geneológiában a századik törzsig is visszamennek, a zsidók már halála után semmit sem tudnak: (lásd Cheyne: Introduction of the Book of Isaih (1895.) és Duhm: Jésaia (1892.) Deuteroézsaiás a száműzetés második felében írt, tehát másfél századdal későbbben, mint a történelmi Ézsaiás. Cheyne szerint a LVI. fejezet, melyeket Deuteroézsaiásnak tulajdonítanak, ismét egy más, még későbbi szerzőnek munkái.

[189](#)) Duhm: Die Theologie der Propheten 251. old. Jeremiás "kegyelem." sejtése rögtön eltűnt, hogy sohase térjen vissza. Még a legnemesebb, legtehetségesebb zsidók is, mint Jézus Sirah azt tanítják: "aki a törvényt ismeri, erényes. Isten megteremtette az embert és azután "saját maga bölcsességére" bízta. Ebből logikusan következik az akaratszabadság tana, eloldozva minden isteni segítségtől: "az ember, amint akarja, választhat élet és halál között ... és ha akarsz, úgy megtarthatod a törvényt" (Ecclesiasticus XV. I. 12-15.) Egyedül az esszenusok képeznek kivételt, mert tanították a predesztinációt. (Jüd. Altertümer) . Ezt a szektát azonban sohasem ismerték el, hanem üldözték és valószínűleg kevés zsidó volt közöttük: Átmeneti, befolyás nélküli jelenség volt ez csupán.

[190](#)) Ez még sokkal inkább érvényes olyanokra, mint Jézus Sirah, akik megelégedve azzal,

hogy bölcs és nemes életszabályokat adjanak, nem kell gazdagságra törekedni, hanem jötevésre, nem tudásra, hanem bölcsességre. (XIX, XXI. stb. Az egyetlen kísérlete a zsidó vallásos szellemnek) : görögi befolyásra keletkezett, hogy a metafizikába jusson, egészen siralmasan végződött: az u. n. "Salamon prédikátor" nem tud jobbat ajánlani: a máról gondoskodni és a munkának örülni "egészen hiú dolog".

[191](#)) Tractat Themura fol. 16. a.

[192](#)) Egy korunkbeli zsidó: Rubens: Der alte und der neue Glaube Zürich. 1878, 79. old. tanúsága szerint, a zsidónak, ha az előírások szerint akar élni, a "vallásra magára csaknem egy fél napra van szüksége." Isten, mondja Rabbi Chanania ben kasish alkalmat adott Izraelnek. hogy érdemeket szerezzen és ezért túlhalmozta őket rendeletekkel és parancsokkal.

[193](#)) Von Pflichten der Kirchendienier I. 119.

[194](#)) Példák többre tanítanak, mint véleménnyilvánítások. Ilyenek: az Isten mindenhatóságában való hitre: "Rabbi Janai annyira félt a tetvektől, hogy ágyának lábai alá négy vízzel telt edényt tett. Egyszer kinyújtotta karját és tetvet talált ágyában, ekkor így szólott utalással a Zsoltár XCVI. versére: "Felemelem ágyamat az edényekről és az isteni gondviselésre bízom magamat." (Traklat Terumoth. VII. 3, 30. a.) , a bibliai exegézisre: "Rabbi Izmaél azt tanította, így mondja Leviticus XIV. 9.: a hetedik napon nyírd le minden szőrét: a haját, a szakállát, szemöldökét és minden egyéb szőrét. Minden szőrét ez egyetemes érvényű (generális) . Fejét, szakállát, szemöldökét, ez részleges (sepiális) és szőrét ez ismét egyetemes. Az egyetemesnél, a részlegesnél az a szabály, hogy te csak azt bizonyíthatod, ami a részlegeshez hasonló, azaz amint a részleges egy olyan hely, ahol egy csomó haj van, úgy az egyetemesnek is olyan helynek kell lennie, mely szőrök egész gyűjteményét foglalja magában:" (Tr. Kidduschin T. 2, 9. a.) , a törvényre: "Rabbi Pinkász olyan helyre került, ahol az emberek panaszkodtak: az egerek megeszik gabonájukat. Erre ő megszoklatta az egereket, hogy hívására hallgassanak, összegyűltek előtte és elkezdtek sugdosni. Értitek? kérdezte a rabbi az emberektől mit beszélnek ezek? Nem, hangzott a felelet. Azt mondják, hogy ti nem adtátok le a tizedet gabonáitokból. Erre azt mondják az emberek: lekötelezetteid vagyunk, mert jobb útra térítettél minket. Ettől kezdve az egerek nem lettek több kárt. (TR. Démiái i. 3.36.) a természet megismerésére: "Rabbi Juda szerint az ég 50 év jártányi s minthogy egy ember közepes erővel 440 milt és míg a nap az eget áttöri 4 milt tud menni, ebből az következik, hogy az ég áttörésének ideje egy tized nap. Amilyen vastag az ég, olyan vastag a föld is és a mélység. A bizonyítékot (!) erre Ézsaiás XL. 20, Hi XXII. 14. és Prov. 27. szolgáltatja. (Tr. Berachoth I. 1. 46.) , a mindennapi életre: "Rabbi bar Hívna nem reggelizett addig, amíg gyermekeit az iskolába nem kísérte. (Tr. Kiduschin I.) Hogy ebben a talmud-zűrzavarban egy-két mondás is akad, ki kell emelni, de azzal a hozzáadással, hogy ezek a mondások kizárólag az erkölcsre vonatkoznak. Szép gondolatokat e gyűjtemények nem tartalmaznak, általában csaknem semmit, ami a gondolattal rokonsági kapcsolatba hozható lenne. És a szép morális mondások is Heine költeményeire emlékeztetnek. A vég elrontja a kezdetet. Egy példa: "Az ember szaporítsa a békességet testvéreivel, rokonaival és minden embertársával, sőt még az utcai

idegennel is.", ennél jobb tanácsot egyetlen pap sem adhat a szószékről. Hanem már a miértnél zsidóknál baj van: "Hogy fenn szeressék és lenn kellemes legyen." (Tr. Berakoth fol. 17. a.) Vagy ismét örömmel olvassuk: "Az ember örködjék felesége becsülete felett, mert áldást az ember házában csak felesége révén találhat." Bár ez sem egészen igaz, de ezek a szavak olyan meggyőződésről tanúskodnak, amilyenekről szívesen hallunk. De most ismét a vég: "Tiszteljétek nőteteket, hogy gazdagok legyetek!" (Tr. Baba Mezia f. 59. a.) De azt sem szabad elhallgatni, hogy a szép erkölcsi mondások mellett rútak és utálatosak is vannak. Pl.: egy zsidó nem zsidó nővel a hatodik parancsot át nem hághatja, mert a pogánynak nincs felesége, ezek a valóságban nem az ő feleségeik. (Tr. Sanhedrin f. 52 b. és 82 a.)

Szándékosam csak egyetlen példát hozok fel. hogy az olvasó lássa a hangot, mely elegendő: ab uno disco omnes. Bár vannak rabbinusok, kik ezt a felháborító tant tagadják, (ugyanott.) De ahol a rabbinusok ellentmondanak, a zsidó szabadon választhat és semmiféle kazusisztika nem tudja a világból azt a tényt kitörölni, hogy minden nemzsidónak megvetése, a zsidó hit alapvető tulajdonsága. Logikus következménye pl. saját maguk eszelős túlbecsülésének. ("Istenek vagytok", mondatják a zsidók maguknak Jahvéval. (Zsoltárok LXXXII. 6.) A tíz parancsolat más jelentései is mutatják, hogy az erkölcs fogalma mennyire csak bőrvastagságra érintette ezeket a szemita hettitákat. Így tanítják a rabbinusok: "A nyolcadik parancs szava: ne lopj. csak emberrablásra vonatkozik." (Sanhedrin f. 86. a.) és egy másik erkölcsösen gondolkodó írástudó által csatasorba állított bizonyíték szerint: "ne lopj" (Leviticus XIX. 11.) kifejezetten az izraelitákra vonatkozik, ti. "egyik a mások között." így itt az egyszerű erkölcsi parancs a kazualisztika óceánjában oldódik fel. Bár a talmud (amint a rendelkezésemre álló töredékekből kivehetem) nem tanítja, hogy a nemzsidókat meg szabad csalnod, de az ellenkezőjét sem tanítja. Rettenetes még a talmudban a nem ortodox zsidók megöléséről és kiirtásáról szóló számtalan előírás is. Pl. az egyesek meg fognak köveztetni, a tömeg karddal fog lemészároltatni. De még borzasztóbbak a kínzásoknak és mézszárlásoknak leírásai, melyekben ez az éppoly borzalmas, mint szellemtelen munka örömét találja. Itt ismét egyetlen. példa: "A bűnöst egészen be kell állítani a szemébe: ezután egy puha kendőbe tekert kemény rongyot kell a nyaka köré csavarni; az egyik tanú az egyik, a másik a másik végénél. addig húzza, míg a bűnös kinyitja száját, eközben megforrósodik az ólom, akkor a szájába öntik, úgy hogy belső részén lemegy és azt megegeti." (Sanhedrin f. 52. a.) És az ilyen dolgról a talmudban tudós vitatkozások folynak, pl. a különösen jámbor Rabbi Jehuda úgy véli, ajánlatos lenne a szegény ember száját fogóval kinyitni és hirtelen az ólmot, mert különbeni megeshetik. hogy az áldozat a zsinegelés következtében megfullad és akkor a lelke nem égne el a testével együtt. Ide lyukad ki az ember, "ha az érzést az ész alá rendeli." A talmud teljes fordítása még mindig nincs meg. (Magyarul Luzsénszky Alfonz fordításában jelent meg a talmud részeinek hiteles fordítását. A fordító megjegyzése.) Egyesek ebből azt a következtetést vonták le, hogy ezek borzalmas, a gójimra veszélyes dolgokat tartalmaznak. Azt állították, hogy éppen ezért maguk a zsidók azok, akik a hiánytalan fordítást megakadályozták. Ez a gyanúsítás az érdekelteknek nagyon hízelgett. Graetz a történész valóban igazul hitsorsosai miatt, akik a "zsidóság meztelenségét a keresztény olvasók előtt feltárják" és a spanyol zsidók írásairól valami borzasztót suttog.

[195](#)) Wellhausen (Montefiore után 154. old.)

[196](#)) Cheyne: Introduction to Israel. (1895, 27. és 53. oldal.)

[197](#)) Cheyne, Robertson Smith: Prophets of Israel p. XV. munkájához készült bevezetést.

[198](#)) Luther tévesen "hatalmat" mond.

[199](#)) Wellhausen azt állítja: Composition des Hexateuchs 93, 97. c. művében, hogy a XIX. 3-9. a postdeuteromonikus idők szabad betoldása.

[200](#)) Ézsaiás: az egész LX-ik fejezet. L. egyébként a száműzetés utáni prófétának Heggusnak írását, aki a zsidóknak "minden pogányok kincseit" ígéri: "Mert enyém mindkettő, ezüst és arany, mondja a seregek Ura". (II. 8, 9.)

[201](#)) A gondolat abszurditásának, hogy ez a vallás a kereszténység törzse és a kereszténység annak virágai, minden elfogulatlan szemlélő előtt szembeszökőnek kell lenni.

[202](#)) A zsidó apologéták ellenvetik: ők a törvénynek engedelmeskednek, nem, "mert" azáltal uralomra akarnak jutni, hanem Jahve parancsolja így. Hogy Jahve a zsidóknak mint szent népnek a világot ajándékozza, az a saját és nem az ő dicsőségükre történik. Ez szerintem merő kazusztika, melyre nem érdemes válaszolni. Egy gyanútlan szerző: Montefiore ezt mondja: Engedelmeskedj a törvényeknek - mert ki fogja magát fizetni, kétségtelen érv a Deuteronomium alapvető motívuma mellett. Hogy számtalan zsidó jámbor ember, aki betölti a törvényt és tiszta, nemes életet él, anélkül, hogy a jutalomra gondolna, csak azt bizonyítja, hogy itt is, mint másutt, erkölcs és vallás nem tartoznak össze és hogy az egész világon vannak emberek, akik jobbak, mint hitük. Még ma is vannak szabadgondolkodó zsidók, akik azt írják: "A zsidók fennmaradása a Messiás hit megtisztulásától, függ" - tehát a világoralomnak határozott várása alkotja a zsidóság lelkét.

[203](#)) A zsidóság alapítói által a zoroaszteri (félig megértett) elképzelések közvetlen kölcsönvevésével, (lásd Montefiore: Religion of the ancient Hebrews c. munkáját.

[204](#)) Máté XIX. 28, Lukács XXII. 30. Ez a Krisztus szájába adott állítás homlokegyenest ellenkezik a Máté XX, 23. alatt mondottal. A 12. törzshöz való ragaszkodás, dacára annak, hogy több mint egy fél ezred évig csak kettő volt, igazi rabbinusi vonás. A rabbinusok is kifejezetten azt tanítják: "A nemzsidók, mint olyanok, a jövőendő életből ki vannak zárva" (V. ö. Laible: Jézus Christus in Talmud"

[205](#)) Egy, nemzedéket 24 évvel számítva, mely a zsidók koraérettségét tekintve, nem túlhajtott, ha azt mondjuk: a mai zsidó a századik nemzedékben él, a bayloni visszatérés és a zsidóság megalapítása óta. Ez természetesen csak a férfi nemzedékre vonatkozik. A folyamatos női nemzetség most a százötvenedik nemzedékben élne. "

[206](#)) Prophete of Izrael 365. old.

[207](#)) Valóságos klasszikus példáját szolgáltatja ennek az állítólagos kritikai, a valóságban azonban éppoly kritikátlan, mint értelmetlen irányzatnak, Prof. Hermann Oldenberg-nek Religion des Veda c. könyve, ahol az indusok misztikáját és szimbolikáját papi csalásnak

állítja be.

[208](#)) Voltaire: Dieu et les hommes c. művében kimerítő számítást vet, mely szerint tíz millió ember esett áldozatul, a keresztény egyház tanításainak, bár a számokat mindenütt leszállította csaknem felére, hogy elkerülje a túlzás látszatát.

[209](#)) Montefiore: Religion of the ancient Hebrews, 504. old.

[210](#)) Talmud: Traktat Makkoth (3. fej. Grünwald után) .

[211](#)) Montefiore az 530. oldalon azt mondja: "A szertartások szabályainak száma nagy kiváltsága Izraelnek." a Talmud szerint, (Montefiore 535.) és a Panaszdalokbain, (tévesen Jeremiásnak tulajdonítják) , azt olvassuk: "Nagyszerű dolog a férfinak, ha fiatalságában hordhatta az igát... . hogy száját a porba dughatta és várhatta a reményt." III. 27-29. Hogy az ellentétes felfogásokat megismerhessük, olvassuk el Immanuel Kant Anthropológiájának 10. a) §-ának szép megjegyzéseit a vallásos kötelességekről, ahol a nagy gondolkodó annak a nézetének ad kifejezést, hogy az okos ember számára nem lehet valami nehezebb, mint a buzgó semmittevés, olyan parancsai, amilyenek a zsidóságot megteremtették."

[212](#)) A törvény szerint halállal kellett bűnhődnie. (L. Num. 32.)

[213](#)) Azért a legnagyobb fenyegetés a zsidók számára., ha nem tartják meg a Jahve parancsait: "munkájukat maguknak kell elvégezniük, ahelyett, hogy azt másokkal végeztetnék el." (Talmud, Traktat Berakoth. VI. fej. Seligman Grünwld után.) És azt a beállítást, hogy idegenek lesznek a földművesek és a vincellérek, mint jövedölest megtaláljuk Ézsaiásnál is. (LXI. 5.)

[214](#)) Mint Kant, a Tiszta ész kritikájában mondja: (Erl. der Kosm. Idee der Freiheit.) "A cselekedetek tulajdonképpeni erkölcsisége (Szolgálat és bűn) még önmagunk viselkedésében is el van rejtve.

[215](#)) L.: Döllinger: Akademische Vorträge.

[----- Az 1. részhez -----](#)